

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Monika Paráčková

**TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST
PRÁVNICKÝCH OSOB V OCHRANĚ
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. října 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. října 2014

Monika Paráčková

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod	1
1. Životní prostředí	3
1.1 Ochrana životního prostředí	4
1.2 Trestněprávní ochrana životního prostředí.....	6
2. Právnícká osoba	10
2.1 Vývoj.....	10
2.2 Současný stav	11
3. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí.....	15
3.1 Správní odpovědnost v ochraně životního prostředí.....	16
3.1.1 Přestupky	16
3.1.2 Jiné správní delikty	18
3.2 Trestní odpovědnost v ochraně životního prostředí.....	19
3.2.1 Mezinárodní a unijní právní úprava.....	20
3.2.2 Úprava v České republice	23
4. Mezinárodní a unijní vývoj trestní odpovědnosti právnických osob.....	25
4.1 Mezinárodní smlouvy.....	27
4.2 Vývoj v Evropské unii	28
5. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice.....	32
5.1 Vývoj.....	32
5.2 Důvody přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.....	37
5.2.1 Rozvoj společnosti a reálné moci právnických osob	37
5.2.2 Nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti	38
5.2.3 Mezinárodní a unijní závazky	39
5.2.4 Rovnováha práv a povinností	40

5.2.5	Nedostatečná úprava deliktů odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami a nedostatečná zpracovanost mimotrestních řízení	41
5.3	Systematika, působnost a vztah zákona o trestní odpovědnosti právnických osob k ostatním trestněprávním předpisům.....	42
5.4	Tresty a ochranná opatření, které mohou být právnické osobě uloženy	46
5.5	Řízení proti právnickým osobám	55
6.	Trestní odpovědnost právnických osob v ochraně životního prostředí.....	58
6.1	Trestné činy, kterých se mohou právnické osoby na úseku ochrany životního prostředí dopustit.....	59
6.1.1	Generální ochrana před poškozením a ohrožením složek životního prostředí..	60
6.1.2	Speciální ochrana před poškozením a ohrožením složek životního prostředí.	62
6.1.3	Neoprávněné nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí.....	71
7.	Využití zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v oblasti ochrany životního prostředí v praxi.....	74
7.1	Konkrétní případ z doby před účinností Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob	75
7.2	Použití současné právní úpravy.....	78
7.3	Shrnutí možných přínosů z hlediska ochrany životního prostředí.....	81
8.	Trestní odpovědnost právnických osob v ochraně životního prostředí v Nizozemsku, srovnání s právní úpravou v České republice	83
8.1	Právní úprava v Nizozemsku	83
8.2	Srovnání s právní úpravou v České republice.....	87
	Závěr	91
	Seznam použitých zkratk	97
	Seznam použité literatury	99
	Abstrakt	108

Abstract	109
Summary	110

Úvod

Tématem mé diplomové práce je trestní odpovědnost právnických osob v ochraně životního prostředí.

Životní prostředí je považováno za jednu z nejvyšších hodnot. Představuje prostor, ve kterém se realizuje působení všech vnitřních i vnějších činitelů v míře umožňující život, rozmnožování a vývoj organismů včetně člověka. Jeho příznivý stav je považován za jedno ze základních lidských práv. Životní prostředí by se tedy mělo v zájmu všech lidí chránit a zamezovat jeho poškozování. Neustálý růst populace a různých lidských aktivit, které na něj mají negativní vliv, mají za následek jeho poškozování na celosvětové úrovni. Prostředkem, který tomu má zabránit, je především právo.

Úkolem práva ve vztahu k životnímu prostředí je právě regulace chování lidí, která přispívá k udržení a dosažení jeho žádoucího stavu, za použití systému příkazů, zákazů a dovolení, obsažených v různých právních odvětvích na úrovni celosvětové, evropské i národní.

V rámci trestního práva je životnímu prostředí poskytována ochrana mimo jiné i před protiprávním jednáním právnických osob. Jejich trestní odpovědnost obecně byla do právního řádu České republiky (dále jen „ČR“) zavedena zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO“) s účinností od 1. 1. 2012. Jeho přijetí bylo pro právní řád ČR zásadním průlomem, který znamenal odvrát od doposud osvědčeného systému, počítajícího s pachatelem jako s osobou fyzickou. ČR byla jedním z posledních států, který nebyl schopen plnit závazky z mezinárodních dokumentů v této oblasti a hrozila mu řada sankcí, což byl také jeden z hlavních důvodů přijetí ZTOPO, kterým tak ČR navázala na úpravu ostatních členských států Evropské unie (dále jen „EU“).

Toto téma jsem si vybrala především proto, že se týká poměrně nové právní úpravy, a tudíž jej považuji za téma aktuální. Zároveň také proto, že se zaměřuje na ochranu jedné z pro člověka nejdůležitějších hodnot, která je spojena se zájmem každého z nás na tom žít v příznivém životním prostředí a na jeho zachování

pro budoucí generace. Jedná se tedy o téma často diskutované a vzbuzující pozornost širokého okruhu lidí.

Cílem mé práce je popsání vývoje a posouzení stávající právní úpravy, a to především z hlediska jejího přínosu právě v oblasti ochrany životního prostředí. Domnívám se, že ZTOPO byl pro ochranu životního prostředí krokem správným směrem. V rámci své práce bych se proto ráda pokusila o shrnutí kladů a záporů dané úpravy a svůj názor si tak potvrdila či vyvrátila.

V úvodních kapitolách se budu zabývat základními pojmy této práce, tedy životním prostředím a právními osobami. Dále obecně deliktní odpovědností v ochraně životního prostředí v ČR a na mezinárodní úrovni. Následně se již podrobněji zaměřím na trestní odpovědnost právnických osob obecně a v rámci ochrany životního prostředí, a to opět i v mezinárodním a unijním měřítku.

V předposlední kapitole se pokusím demonstrovat přínos trestní odpovědnosti právnických osob v ochraně životního prostředí v ČR. Jelikož byl dosud v této oblasti řešen pouze jeden případ, ke kterému mi navíc ze strany státního zastupitelství nebyly poskytnuty bližší informace, nemohu shrnout důsledky přijetí ZTOPO na základě dosavadní soudní praxe. Pokusím se proto, za využití případu, řešeného před účinností nové právní úpravy, o teoretické vymezení možných rozdílů v předchozí a stávající úpravě tím, že vytvořím předpokládané rozhodnutí v dané věci, ke kterému by zřejmě došlo, kdyby se tento případ posuzoval dnes.

Na závěr porovnáám českou právní úpravu v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob v ochraně životního prostředí s právní úpravou v jiném státě EU. Pro toto srovnání jsem si vybrala Nizozemsko, které bylo prvním státem v EU, který trestní odpovědnost právnických osob zavedl. Tato úprava má zde desítky let dlouhou tradici a tudíž i nejdélejší rozhodovací praxi.

Práce vychází z právního stavu ke dni 10. října 2014.

1. Životní prostředí

Životní prostředí je pojmem metajuristickým, který má původ ve vědách a oborech přírodních, nikoliv v právu či právní vědě.¹ Jedná se o prostor, ve kterém se realizuje působení všech vnitřních i vnějších činitelů v míře umožňující život, rozmnožování a vývoj organismů včetně člověka.² Spolu s životem a zdravím je považováno za nejvyšší hodnotu, kterou je třeba chránit. Skládá se zejména z ovzduší, vody, horniny, půdy, organismů, ekosystémů a energie.

Vztah člověka k životnímu prostředí je primárně ekologický, ale na rozdíl od ostatních živočichů i společenský a ekonomický. Přírodu tak významně přetváří a mění, a to nejen pozitivně. Existuje mnoho vnějších faktorů, které mají na životní prostředí negativní dopad, narušují jeho rovnovážný stav, a které vedou ke zhoršování jeho kvality. Jde především o růst měst, neuvážené čerpání neobnovitelných přírodních zdrojů, spalování fosilních paliv, hubení živočišných a rostlinných druhů, vypouštění odpadních plynů a vod a jiné činnosti zhoršující životní prostředí kolem nás. Lidé totiž mnohdy nadřazují své krátkodobé zisky a jiné výhody nad dlouhodobým, trvale udržitelným rozvojem.

Vzhledem k těmto negativním dopadům dochází ke stále narůstajícímu zájmu lidské populace chránit životní prostředí, nalézt kompromis a co nejúčinnější prostředky, zmírňující tento negativní dopad, ve snaze udržet stav životního prostředí na pro člověka příznivé úrovni, jak požaduje článek 35 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).³

¹ Srov. PEKÁREK, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 11. ISBN 978-80-210-4926-0

² Srov. MADAR, Zdeněk; PFEFFER Antonín. *Životní prostředí*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1973, s. 555-556.

³ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, s. 3-6. ISBN 978-80-7400-338-7, ve spojení s čl. 35 odst. 1 zákona č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

1.1 Ochrana životního prostředí

Ochrana životního prostředí zahrnuje dle ust. § 9 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí (dále jen „ZOŽP“) činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje jak ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, tak i ochranu životního prostředí jako celku.⁴ Z definice vyplývá, že má tato ochrana dvě složky, a to složku defenzivní a ofenzivní. První z nich je založena na předcházení a omezování ohrožování či poškozování životního prostředí, což je v právu vyjádřeno především formou zákazu nebo nutností souhlasu orgánu veřejné správy k určité činnosti. Druhá z nich je aktivním působením na stav životního prostředí, jedná se o příkazy k odstranění nežádoucího zásahu, uvedením do původního či jemu blízkého stavu nebo jinou kompenzací.⁵

V mezinárodním právu a v právních řádech jednotlivých států se začaly v 70. letech 20. století objevovat normy, upravující ochranu životního prostředí. Na úrovni práva mezinárodního, unijního a národního tak docházelo k postupnému utváření práva životního prostředí jako základního prostředku ochrany.⁶

Také v bývalém Československu se v 70. letech 20. století objevila potřeba právní ochrany životního prostředí. Zpočátku však nebyla právní úprava v této oblasti příliš významná. Za stěžejní zákon této doby byl považován zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, který obsahoval rámcovou úpravu pro vytváření a ochranu zdravých životních podmínek. K průlomů a počátku legislativy zaměřené na ochranu životního prostředí došlo až po roce 1989, kdy byla po vzoru států s pokročilejší právní úpravou vydána v oblasti ochrany životního prostředí řada zákonů. Zásadním byl bezpochyby ZOŽP, který byl pokusem o dosažení ucelené úpravy. Významný vliv na tvorbu práva v této oblasti mělo také přistoupení ČR k řadě mezinárodních úmluv a

⁴ Srov. ust. §9 zákona č. 17/1992 Sb. o životním prostředí.

⁵ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, s. 29-30. ISBN 978-80-7400-338-7.

⁶ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan. *České právo životního prostředí: [učební pomůcka pro program Czech legal system in European context]*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, s. 16. ISBN 80-85889-70-6.

později k Evropské unii, což vyvolalo nutnost transpozice požadavků úmluv a harmonizace vnitrostátního práva s právem unijním.⁷

Právo životního prostředí jako soubor právních norem, které upravují společenské vztahy související s ochranou životního prostředí, je velmi specifickým způsobem ochrany, a to zejména proto, že je ovlivněno působením fyzikálních a přírodních sil, ze kterých musí vycházet.⁸ „Většina opatření, která jsou potřebná a která lze v ochraně životního prostředí uplatnit, se proto vytváří mimo právo. Právo jim dává pouze svou zvláštní formu právně vynutitelného příkazu, zákazu, limitu a jiného podobného pravidla chování.”⁹ Jako nástroj ochrany stanovuje právo systém právních norem, kterým upravuje chování osob v zájmu životního prostředí. Nástroje ochrany můžeme dělit na administrativní, ekonomické, koncepční, sankční, institucionální a environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu a další jako je ekolabeling či environmentální management. Nástroje jednotlivých skupin je dále možné kombinovat a touto kombinací dosáhnout zvýšení jejich účinnosti.¹⁰

Stát dle čl. 7 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky (dále jen „Ústava”) dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství, z čehož vyplývá jeho povinnost vytvářet právní, institucionální a jiné zajištění této ochrany. Hlavní roli v oblasti ochrany životního prostředí mají orgány moci výkonné, mezi něž patří ústřední orgány státní správy, orgány regionální a místní státní správy ochrany životního prostředí, speciální orgány státní správy ochrany životního prostředí a veřejné strážě v ochraně životního prostředí.¹¹

⁷ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, s. 25-26. ISBN 978-80-7400-338-7.

⁸ Srov. PEKÁREK, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 26. ISBN 978-80-210-4926-0.

⁹ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, s. 27. ISBN 978-80-7400-338-7.

¹⁰ DIENTSBIER, Filip. *Nástroje ochrany životního prostředí - role práva: sborník z mezinárodní vědecké konference*. 1. vyd. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2011, s. 11. ISBN 978-80-87382-13-4.

¹¹ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, s. 62-69. ISBN 978-80-7400-338-7.

1.2 Trestněprávní ochrana životního prostředí

V roce 1950 byl pod č. 86/1950 Sb. přijat první československý trestní zákon, který odstranil právní dualismus přejatý recepčním zákonem č. 11/1918 Sb., a který zatím neobsahoval trestné činy týkající se ochrany životního prostředí vyjma pytláctví a šíření nakažlivé choroby rostlin či zvířat. K postihování kriminality v této oblasti tak byly využívány skutkové podstaty trestných činů hospodářských. Shodně tomu bylo i u dalšího trestního zákona č. 140/1961 Sb.¹²

Ke změně došlo až na přelomu 80. a 90. let minulého století prostřednictvím zákona č. 159/1989 Sb., kterým byly do trestního zákona nově zařazeny pod ust. § 181a a 181b¹³ skutkové podstaty trestných činů „Ohrožení životního prostředí“. Tím se sice životní prostředí dostalo pod trestněprávní ochranu, avšak vzhledem k abstraktnosti úpravy a nevelké zkušenosti státních orgánů nebylo takřka dosaženo jejich praktického využití.¹⁴ Již za pět měsíců došlo zákonem č. 175/1990 Sb. ke změně zmíněných paragrafů, které byly formulovány úsporněji a k vypuštění nápravných opatření jako možných sankcí.

Později byla do trestního zákona zařazena také ochrana jednotlivých složek životního prostředí a úprava neoprávněného nakládání s určitými zvláštními zdroji ohrožování, a to prostřednictvím speciálních skutkových podstat. Významnou změnu skutkových podstat trestných činů ust. § 181a a 181b¹⁵ přinesl také zákon č. 134/2002 Sb., kterým došlo k jejich přejmenování na „Ohrožení a poškození životního prostředí“. Důraz byl nyní kladen především na ohrožení a poškození složek životního prostředí či na ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

¹² Srov. STEJSKAL, Vojtěch. *Nástroje trestněprávní ochrany životního prostředí. Nástroje ochrany životního prostředí - role práva: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2011, s. 169-170.

¹³ Srov. zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon, ust. § 181a a 181b.

¹⁴ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan; Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, s. 11-12. ISBN 80-85889-42-0.

¹⁵ Srov. ust. § 181a a 181b zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon.

S účinností od 1. 1. 2010 byl zákon č. 140/1961 Sb. nahrazen zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“), k jehož základním zásadám patří:

- subsidiární úloha trestního práva,
- trestní odpovědnost založená zaviněním,
- zákaz retroaktivity přísnějšího zákona v souladu s Listinou,
- ukládání a výkon sankcí vyjadřuje přiměřenost trestání ve vztahu k závažnosti trestného činu a osobě pachatele,
- individuální trestní odpovědnost fyzických osob a dnes také osob právnických,
- pachatele lze uznat vinným trestným činem a uložit mu za něj trestněprávní sankci jedině na základě zákona, což odpovídá zásadám nullum crimen a nulla poena sine lege,
- nepřípustnost analogie k rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti a při stanovení trestů a ochranných opatření, včetně podmínek jejich uložení.¹⁶

Rozdílem vůči předchozím úpravám je zakotvení samostatné hlavy osmé zákona, obsahující *16 trestných činů*¹⁷ proti životnímu prostředí. Ochrana životního prostředí je však vyjádřena i ve skutkových podstatách mimo hlavu osmou zákona. Jedná se o trestné činy *zneužívání vlastnictví, nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky nebo nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu aj.*¹⁸

Od roku 2004 je ČR členem EU, a proto je pro ni významné také právo unijní. Na jeho úrovni vycházejí trestné činy proti životnímu prostředí ze směrnice Rady a Evropského Parlamentu č. 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008, o trestněprávní

¹⁶ Srov. STEJSKAL, Vojtěch. Nástroje trestněprávní ochrany životního prostředí. *Nástroje ochrany životního prostředí - role práva: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2011, s. 170-171.

¹⁷ Srov. ust. § 293 – § 308 trestního zákoníku.

¹⁸ Srov. ust. § 229, 281 a 282 trestního zákoníku.

ochraně životního prostředí. Mezi trestné činy v oblasti životního prostředí, které mají být zavedeny v členských státech EU, patří dle článku 3. směrnice tato protiprávní jednání:

- *vypouštění, emise nebo uvolňování množství materiálů nebo ionizujícího záření do ovzduší, půdy nebo vody, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo vážná poškození zdraví osob anebo podstatné zhoršení kvality ovzduší, půdy, vody nebo zdraví živočichů a rostlin,*
- *sběr, přeprava, zpracování a odstraňování odpadů, včetně provozního dohledu nad těmito postupy a následné péče o zařízení pro jejich odstraňování a úkonů, jež přebírají obchodníci nebo zprostředkovatelé, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo vážné poškození zdraví osob anebo podstatné zhoršení kvality ovzduší, půdy, vody nebo zdraví živočichů anebo rostlin,*
- *přeprava odpadu, pokud tato činnost spadá do oblasti působnosti čl. 2 bodu 35 nařízení Evropského parlamentu a Rady EU ze dne 14. 6. 2006 č. 1013/2006, o přepravě odpadu, a probíhá v množství jiném než zanedbatelném, ať již je provedena jednorázově nebo v několika zásilkách, které spolu zřejmě souvisejí,*
- *provozování zařízení, v kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či přípravky a které způsobuje nebo může mimo zařízení způsobit smrt nebo vážné poškození zdraví osob anebo podstatné zhoršení kvality ovzduší, půdy, vody nebo zdraví živočichů anebo rostlin,*
- *výroba, zpracování, manipulace, použití, držení, ukládání, přeprava, dovoz, vývoz a odstraňování jaderných materiálů nebo jiných nebezpečných radioaktivních látek, které způsobují nebo mohou způsobit smrt nebo vážné poškození zdraví osob anebo podstatné zhoršení kvality ovzduší, půdy, vody nebo zdraví živočichů anebo rostlin,*

- *usmrcování, ničení, držení a odchyt chráněných druhů volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin, kromě případů, kdy se toto jednání týká zanedbatelného množství takových druhů a má zanedbatelný dopad na stav ochrany daných druhů,*
- *obchodování s chráněnými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin nebo s jejich částmi nebo odvozeninami, kromě případů, kdy se toto jednání týká zanedbatelného množství takových druhů a má zanedbatelný dopad na stav ochrany daných druhů,*
- *každé jednání, které způsobuje významné poškození chráněného stanoviště v chráněné lokalitě,*
- *výroba, dovoz a vývoz, uvádění na trh nebo používání látek poškozujících ozonovou vrstvu.*

Tyto požadavky byly v ČR v podstatě splněny právě přijetím trestního zákoníku.¹⁹

V oblasti ochrany životního prostředí, ale i v celém právním řádu ČR, bylo zásadním přelomem přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO”), účinného od 1. 1. 2012. Jedná se o zákon speciální vůči trestnímu zákoníku a zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád”). Jeho předmětem jsou podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, řízení proti nim a také tresty a ochranná opatření, která jim lze uložit. V ust. § 7 ZTOPO nalezneme výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit. Tento výčet je omezen na ty trestné činy, u kterých je odpovědnost právnických osob vyžadována mezinárodními dokumenty a předpisy unijního práva.

¹⁹ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xiv s., s. 2682-2683. ISBN 978-80-7400-178-9.

2. Právnícká osoba

„V našem právním prostředí byly právnícké osoby poprvé obecně upraveny v *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (dále jen „ABGB”),²⁰ a to pod označením *morálních osob*.“²¹ Ve starší terminologii bylo pro právnícké osoby, jako pro osoby nepřirozené, užíváno výrazů *persona ficta, mystica nebo repraesentata*.²² Samotný pojem právnícká osoba vznikl v 19. století na základě exegeze římského práva. Vůbec poprvé byl podle H. Schnizera použit již v roce 1798 G. Hugem. Avšak existují i názory, které říkají, že tomu bylo až o 9 let později, tedy v roce 1807 v publikaci o systému pandekt od A. Heise. Podobě, v jaké ho známe dnes, ale předcházela dlouhý vývoj.

2.1 Vývoj

Kořeny tohoto pojmu sahají až do klasického římského práva, kde se však zatím nezrodil a útvary, které dnes označujeme jako právnícké osoby, byly upravovány vždy jen kasuisticky.²³ Osobnost v právním slova smyslu zde byla přičleňována ke dvěma entitám. Jednalo se o sdružení osob, jako je stát nebo obec a o jmění sloužící k určitému účelu.

Abstraktní pojem osoby se začínal vyvíjet až ve středověku okolo 13. století. Své kořeny zde mají například nadace, a to v charitativních institucích utvořených v souvislosti s působením církve.²⁴ Termín osoby, jako abstraktní pojem, však s největší pravděpodobností dosud znám nebyl. Můžeme však říci, že zde byly vytvořeny určité předpoklady pro budoucí vývoj pojmu právnícké osoby v novověkém racionalismu.

Novověké koncepce se zaměřovaly především na pojem osoby morální. Člověk byl označován jako osoba přirozená a zároveň v právním smyslu jako osoba morální.

²⁰ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch z roku 1811 (Všeobecný občanský zákoník).

²¹ Srov. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 173. ISBN 978-80-7357-468-0.

²² Srov. SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského*. Praha: Sommer, 1933, s. 197.

²³ Srov. BERAN, Karel. *Pojem osoby v právu: (osoba, morální osoba, právnícká osoba)*. Praha: Leges, 2012, s. 15-16. ISBN 978-80-87576-06-9.

²⁴ Srov. FRINTA, Ondřej. Právnícká osoba: pohled historický. In: *Debaty mladých právníků 2007*. s. 49.

Tento pojem byl také rozšířen na sdružení osob sdílejících stejný morální status a lze ho tedy vztahovat i na společnost. Za nejvýznamnější osobnosti této doby se v souvislosti s koncepcí *persona moralis* považují Samuel Puffendorf a jeho dílo *De iure naturae et gentium libri octo*,²⁵ Christian Wolff s dílem *Právo přirozené*,²⁶ a Daniel Nettelbladt s dílem *Systema elementare universae iurisprudentiae naturalis*.²⁷

V další vývojové etapě, ve které je třeba zmínit především Immanuela Kanta a Friedricha Carla von Savignyho, se subjektivita stala výhradně právním pojmem, a tudíž již nemusela být omezena pouze na jednotlivce. Byly tak vytvořeny předpoklady pro odlišování osoby přirozené a právnícké.²⁸

Pro vývoj pojmu právnícké osoby bylo významné také přijetí rakouského ABGB a německého Bürgerliches Gesetzbuch (dále jen „BGB”),²⁹ které s sebou přineslo obohacení o klasické teorie právníckých osob, jako je teorie volní či zájmová. Na počátku 20. století, po přijetí BGB v Německu, již nebyl pojem osoby vyvozován z člověka, ale z postavení osoby v platném právu a za osobu tak byl považován nikoliv člověk, ale abstraktní nositel subjektivního práva.³⁰

2.2 Současný stav

V dnešní době již existuje řada teorií právníckých osob, které lze rozdělit na dvě hlavní skupiny, a to teorie pozitivistické a sociologické. Základní sociologickou teorií je teorie reality, za jejíhož hlavního představitele je považován O. F. von Gierke, a která vychází z reálné existence právníckých osob ve skutečném světě.³¹ Právnícké osoby

²⁵ Srov. PUFFENDORF, S.: *De iure naturae et gentium libri octo*. Frankfurt – Leipzig 1759, lib. I cap. I § XII – XIII.

²⁶ Srov. WOLFF, Ch.: *Jus naturae*. Frankfurt 1740.

²⁷ Srov. NETTERBLADT, Daniel.: *Systema elementare universae iurisprudentiae naturalis*. Halle – Magde – burg 1767, § 43.

²⁸ Srov. BERAN, Karel. *Pojem osoby v právu: (osoba, morální osoba, právnícká osoba)*. Praha: Leges, 2012, s. 15-32 ISBN 978-80-87576-06-9.

²⁹ Srov. Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník) z roku 1896.

³⁰ Srov. BERAN, Karel. *Pojem osoby v právu: (osoba, morální osoba, právnícká osoba)*. Praha: Leges, 2012, s. 169 ISBN 978-80-87576-06-9.

³¹ Srov. DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 264. ISBN 978-80-7478-326-5.

mají podle této teorie vlastní individualitu a vůli, která je sice tvořená lidmi, avšak odlišná od jejich individuální vůle.

V našem právním prostředí je to ale především pozitivistická teorie fikce, podle níž se ve smyslu práva rozšířil okruh osob i na umělé, fikcí předpokládané subjekty, nazývané právnické osoby.³² Podle ust. § 20 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“) je „*právnická osoba organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.*“ Právnické osoby tedy mají právní osobnost, která však není co do rozsahu zcela stejná jako u osob fyzických, jelikož existují úkony, které právnická osoba ze své juristické povahy činit nemůže.³³

Problém však nastává ohledně svéprávnosti právnických osob, kde dochází k rozporu názorů při výkladu příslušných ustanovení občanského zákoníku. Podle některých názorů právnické osoby svéprávnost neboli způsobilost k právnímu jednání mají a nemůže jim být, na rozdíl od osob fyzických, omezena zákonem ani soudním rozhodnutím.³⁴ V jiné publikaci se ale můžeme setkat s názorem, že právnické osoby jsou nesvéprávné, nejsou schopny samy vytvářet vlastní vůli a jejich vůle je nahrazena vůlí členů jejich statutárních orgánů.³⁵ Já osobně se přikláním k druhému z názorů. Domnívám se, že právnická osoba nemůže disponovat vlastní vůlí a činit tak na základě svého rozhodnutí právní úkony a neměla by jí tedy být svéprávnost přiznána. Toto také vyplývá i z teorie fikce, ke které se občanský zákoník nově přiklání. Přirozenou osobou podle ní může být jedině člověk. Právnická osoba tedy ve skutečnosti neexistuje a vznikla pouze k juristickým účelům. Sama nedisponuje vlastní vůlí a práva a povinnosti může nabývat pouze prostřednictvím svého zástupce.

³² Srov. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 173-174. ISBN 978-80-7357-468-0.

³³ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 12-13, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. dne 10. 10. 2014].

³⁴ Srov. DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 265. ISBN 978-80-7478-326-5.

³⁵ Srov. ČERNÁ, Stanislava a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2013, s. 14. ISBN 978-80-87146-76-7.

Právnícké osoby se dále vyznačují majetkovou autonomií, což znamená, že je jejich majetek oddělen od majetku členů, zakladatelů a jiných osob. Společníci tedy, pokud není stanoveno jinak, zásadně neručí za jednání právnické osoby.³⁶ Dle ust. § 119 občanského zákoníku mají právnické osoby „vést spolehlivé záznamy o svých majetkových poměrech, i když nejsou povinny vést účetnictví podle jiného právního předpisu.“³⁷

Podle povahy útvaru lze právnické osoby dělit na korporace, fundace a ústavy. Korporace je právnickou osobou tvořenou společenstvím osob, která musí mít vždy určitý počet členů podle konkrétního typu korporace. Při poklesu členů pod stanovenou hranici má korporace přiměřenou lhůtu pro nápravu, pokud k ní však nedojde, bude korporace soudem zrušena, a to i bez návrhu. Za hlavní typ korporace je považován spolek jako právnická osoba korporativního druhu. Jedná se o dobrovolný svazek alespoň tří osob, který vzniká za účelem naplňování společného zájmu a je také hlavní činností spolku.

Dalším typem právnické osoby jsou fundace tvořené majetkem určeným k určitému účelu. V rámci úpravy fundace jsou jako náhrada za dosavadní zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích, upraveny nadace a nadační fondy.³⁸ Nadace jsou dle § 306 odst. 1 občanského zákoníku právnické osoby „založené k trvalé službě společensky nebo hospodářsky užitečnému účelu.“ Jejich majetkovou podstatu tvoří nadační jistina jako soubor vkladů do nadace či nadační dary a ostatní majetek.³⁹

Posledním typem je ústav, jako „právnícká osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky.“⁴⁰ Ústav poskytuje služby za předem stanovených a pro každého

³⁶ Srov. DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 265-266. ISBN 978-80-7478-326-5.

³⁷ Srov. ust. §119 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁸ Srov. FRINTA, Ondřej. Právnická osoba v návrhu nového kodexu soukromého práva. In: *Naděje právní vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 241.

³⁹ Srov. DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 270-272. ISBN 978-80-7478-326-5.

⁴⁰ Srov. ust. § 402 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

rovných podmínek. Spojuje v sobě jak složku osobní, která je hierarchicky uspořádána a v jejím čele stojí ředitel jako statutární orgán, tak složku majetkovou.⁴¹

⁴¹ Srov. FRINTA, Ondřej. Právnická osoba v návrhu nového kodexu soukromého práva. In: *Naděje právní vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 242.

3. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí

Právní odpovědnost se od ostatních systémů odpovědností odlišuje svou závazností, všeobecností a vynutitelností.⁴² V ochraně životního prostředí se postupně vyvíjí a vzniká hlavně po druhé světové válce. Jelikož je velmi úzce spjata se stavem životního prostředí jako celku a jeho jednotlivých složek, narůstá zájem a snaha o řešení této problematiky.⁴³

Obecně je odpovědnost sekundární povinností subjektu, vznikající jako reakce na porušení povinnosti primární, která s sebou nese pro subjekt nepříznivé důsledky a plní tak funkci preventivní, ochrannou, reparační, represivní a výchovnou.⁴⁴ Vzniká tak povinnost nová, která odpovídá právu státního orgánu zahájit řízení a uložit sankci dle právních norem.⁴⁵

Porušením některých z ustanovení chránících životní prostředí nebo jeho složku nastupuje odpovědnost deliktní, jako odpovědnost za protiprávní jednání, která je na rozdíl od např. odpovědnosti za škodu na životním prostředí institutem veřejného práva.⁴⁶ V ochraně životního prostředí je jedním z právních nástrojů ekologické politiky státu a snahou o prosazení ekologických požadavků. Cílem je ochrana životního prostředí, která je vzhledem k jeho nezbytnosti pro lidský život zájmem nejen jednotlivce, ale i společnosti jako celku.

Podle subjektu lze deliktní odpovědnost dělit na odpovědnost fyzických osob a odpovědnost osob právnických. U osob fyzických jde o odpovědnost subjektivní, naproti tomu u deliktů osob právnických nebo fyzických při výkonu jejich

⁴² Srov. DAMOHORSKÝ, Milan. *Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, s. 22. ISBN 80-7184-827-1.

⁴³ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; VOMÁČKA Vojtěch. *Odpovědnost v právu životního prostředí: sborník příspěvků z konference: Brno, září 2012*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 98. ISBN 978-80-210-6037-1.

⁴⁴ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 14. ISBN 978-80-210-6594-9.

⁴⁵ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan; Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, s. 24. ISBN 80-85889-42-0.

⁴⁶ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, s. 73. ISBN 978-80-7400-338-7.

podnikatelské činnosti se zavinění zásadně nevyžaduje a jedná se tedy o odpovědnost objektivní.⁴⁷

3.1 Správní odpovědnost v ochraně životního prostředí

V oblasti ochrany životního prostředí je správní odpovědnost nejčastější formou právní odpovědnosti. Je to dáno tím, že zákonodárce svěřil tuto ochranu primárně orgánům veřejné správy. K jejímu vzniku je vyžadováno několik předpokladů, po jejichž splnění může být správním orgánem uložen trest dle normy správního práva, a kterými jsou:⁴⁸

- porušení primární právní povinnosti,
- následek, jímž je ohrožení nebo poškození chráněné hodnoty,
- příčinná souvislost,
- případně zavinění.⁴⁹

V systému správněprávní odpovědnosti můžeme rozlišovat odpovědnost za přestupky a odpovědnost za jiné správní delikty.

3.1.1 Přestupky

U fyzických nepodnikajících osob je nejčastějším druhem správního deliktu přestupek, který je dle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích (dále jen „přestupkový zákon“) definován jako „zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem

⁴⁷ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan; Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, s. 25-28. ISBN 80-85889-42-0.

⁴⁸ Srov. HENDRYCH, Dušan, a kol. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxxiv, s. 423. ISBN 978-80-7179-254-3.

⁴⁹ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona a Vojtěch VOMÁČKA. *Odpovědnost v právu životního prostředí: sborník příspěvků z konference: Brno, září 2012*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 99. ISBN 9788021060371.

společnosti a je za přešupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.⁵⁰ Na rozdíl od většiny jiných správních deliktů se u přešupků vyžaduje zavinění, tj. vnitřní psychický stav jednající osoby ke svému jednání a jeho následku.⁵¹

Přešupky jsou také jako jediný typ správního deliktu upraveny v obecném právním předpise, kterým je přešupkový zákon obsahující jak hmotněprávní tak procesněprávní úpravu přešupků. Jejich úpravu v oblasti ochrany životního prostředí nalezneme ale i v zákonech jiných, svou povahou speciálních, které upravují skutkové podstaty zpravidla podrobněji, a také stanovují odchylné sankce a orgány oprávněné k jejich ukládání. Jedná se o zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (dále jen „lesní zákon“), zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen „ZOPK“), zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů (dále jen „ZOD“) aj.⁵²

Přešupku se může dopustit pouze přičetná fyzická osoba, která dosáhla alespoň patnácti let věku. Jako přešupek však nelze projednat jednání, které sice naplňuje jeho znaky, ale dopustila se ho osoba požívající výsad a imunit vyplývajících z právních předpisů. Pro přešupek tak nelze stíhat prezidenta republiky a soudce Ústavního soudu. Také u poslanců a senátorů lze postupovat podle přešupkového zákona až tehdy, pokud nepožádají o projednání přešupku v disciplinárním řízení podle zvláštních právních předpisů.⁵³ Ze zvláštních právních předpisů se vychází i v případě projednávání přešupků, kterých se dopustí osoba podléhající vojenské kázeňské pravomoci, příslušník bezpečnostních sborů nebo osoby ve výkonu trestu odnětí svobody či zabezpečovací detence.

⁵⁰ Srov. ust. §2 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přešupcích.

⁵¹ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 109. ISBN 978-80-210-6594-9.

⁵² Srov. DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, s. 78-80. ISBN 978-80-7400-338-7.

⁵³ Srov. HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxxiv, s. 433. ISBN 978-80-7179-254-3.

3.1.2 Jiné správní delikty

Odpovědnost za jiné správní delikty nemá, na rozdíl od odpovědnosti za přestupky, společný právní předpis, o který by se její úprava opírala. Vyznačuje se tak značnou roztržitostí a nejednotností, což vede k řadě interpretačních problémů. Dále ji lze dělit na odpovědnost za disciplinární delikty, odpovědnost za pořádkové delikty, odpovědnost za delikty fyzických osob a odpovědnost za delikty fyzických osob podnikajících a osob právnických. S výjimkou deliktů disciplinárních a pořádkových a někdy také deliktů fyzických nepodnikajících osob, kterých je minimum, se jedná o odpovědnost objektivní, tj. není vyžadováno zavinění.

Je-li naplněna skutková podstata jiného správního deliktu fyzické nepodnikající osoby, nelze již takové jednání podle výše zmíněného ust. § 2 zákona o přestupcích kvalifikovat jako přestupek.⁵⁴ Dnes již nejsou příliš početné a jsou postupně nahrazovány odpovědností za přestupky, ale nalezneme je i v předpisech oblasti ochrany životního prostředí. Patří sem ust. § 20 odst. 1. písm. a) zákona č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, kde je Ministerstvu životního prostředí umožněno uložení pokuty tomu, kdo provádí geologické práce, aniž splňuje zákonem stanovené podmínky. Dále ust. § 41 zákona č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „lázeňský zákon“), ust. §64 odst. 2 zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti aj. Vzhledem k chybějícímu obecnému právnímu předpisu dochází k řadě nejasností v interpretaci právních norem, zejména ohledně nutnosti existence zavinění pro vznik odpovědnosti za správní delikt.⁵⁵

Správní delikty právnických osob se začínaly objevovat v českém právním řádu zhruba v polovině 50. let 20. století a ve větší míře až v letech 70. Jedná se tedy o poměrně nový institut českého práva. Důvodem pro zavedení jejich objektivní deliktovní odpovědnosti byl hlavně jejich stále rostoucí počet, ale také ekonomická síla, vliv, význam a rozsah jejich práv a povinností, s nimiž jsou často spojená značná rizika a

⁵⁴ Srov. HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxxiv, s. 446-448. ISBN 978-80-7179-254-3.

⁵⁵ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 123-125. ISBN 978-80-210-6594-9.

protiprávní jednání. Technická a finanční zázemí právnických osob jsou s možnostmi fyzických osob nesrovnatelná, a proto se také nemohou fyzické osoby některých správních deliktů vůbec dopustit. Deliktní způsobilost právnické osoby je také spojena s její existencí, tedy například se dnem účinnosti zápisu do veřejného rejstříku.

Pramenem jsou zvláštní zákony, které často spojují úpravu se správními delikty fyzických podnikajících osob, které mají s právnickými osobami řadu shodných znaků.⁵⁶ Těmito znaky jsou společný charakter činnosti, absence zavinění jako předpokladu pro vznik odpovědnosti za správní delikt a nutnost povolení, souhlasu, koncese či jiného osvědčení vyžadovaného zákonem pro možnost výkonu jejich činnosti. Patří sem například zvláštní skutková podstata v ust. § 29 odst. 1. písm a) ZOŽP, která umožňuje orgánům ochrany životního prostředí uložení pokuty právnické nebo fyzické podnikající osobě za vznik ekologické újmy porušením právních předpisů při své činnosti.

Nejčastějším typem sankce za jiné správní delikty je pokuta, následována omezením či zákazem činnosti, propadnutím věci aj. V současné době je zákony dána též možnost zproštění se objektivní odpovědnosti, tj. možnost liberace. Její aplikace se v zákonech váže většinou na stejnou podmínku, a to „jestliže osoba odpovědná za správní delikt prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možné požadovat, aby porušení povinnosti zabránila.“⁵⁷

3.2 Trestní odpovědnost v ochraně životního prostředí

Vzhledem ke stále se zvyšujícímu nárůstu četnosti a nebezpečnosti protiprávních činů v oblasti ochrany životního prostředí, které tak nelze řešit pouze v rámci práva správního, sehrává trestní odpovědnost velmi významnou roli, a to jak na úrovni práva národního, tak práva mezinárodního a unijního.

⁵⁶ Srov. HENDRYCH, Dušan, a kol. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxxiv, s. 448-450. ISBN 978-80-7179-254-3.

⁵⁷ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 126-128. ISBN 978-80-210-6594-9.

3.2.1 Mezinárodní a unijní právní úprava

Trestné činy týkající se ochrany životního prostředí často přesahují hranice států a stávají se tak vážným problémem s mezinárodními dopady. Mezinárodní společenství se proto snaží o spolupráci a sjednocování postupů při odhalování a trestání trestných činů v této oblasti. Mezinárodní právo životního prostředí představuje v dnešní době rozsáhlý systém právních norem, jehož vliv na chování států stále roste.

ČR od 90. let 20. století přistoupila k většině významných mezinárodních úmluv týkajících se ochrany životního prostředí. Právně závazné jsou pro ni například Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin publikovaná pod č. 572/1992 Sb. (dále jen „CITES“), Montrealský protokol o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, publikovaný pod č. 109/2003 Sb.m.s. či Basilejská úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování publikovaná pod č. 100/1994 Sb. (dále jen „Basilejská úmluva“). Výlučná pravomoc v oblasti postihování za trestnou činnost a trestání však stále patří jednotlivým státům jako smluvním stranám těchto úmluv.

Dále je třeba zmínit zatím neúčinnou, avšak v mnoha věcech inspirativní Úmluvu Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí, nazývanou též „Štrasburská úmluva“. Zvláštností pro českou právní úpravu je její požadavek na kriminalizaci jednání popsaného jako „poškození ovzduší, půdy nebo vody s následkem smrti nebo vážného poškození zdraví, případně vzniklo-li velmi vážné riziko těchto následků,“ ze kterého vyplývá, že k naplnění není třeba porušení právních předpisů nebo rozhodnutí. Nejedná se tedy o odpovědnost za protiprávní jednání, která je pro české právo typická. Podle úmluvy jsou kriminalizována jak jednání úmyslná, tak nedbalostní, přičemž státy si mohou vyhradit, že za trestné činy budou považovat jen činy hrubě nedbalostní. Vzhledem k tématu této práce je nutné zmínit, že úmluva ve svém článku 9 obsahuje požadavek na zavedení trestní odpovědnosti právnických

osob.⁵⁸ Štrasburská úmluva byla také jednou z inspirací a východisek pro společnou úpravu trestněprávní ochrany životního prostředí na úrovni EU.

Důkazem trestněprávní ochrany životního prostředí na mezinárodní úrovni je také určitý odraz v judikatuře hlavních mezinárodních soudních instancí, která má pro fungování mezinárodního společenství a vývoj mezinárodního práva zásadní význam. Těmito instancemi jsou Mezinárodní soudní dvůr a od 70. let 20. století, s rozvojem mezinárodního práva životního prostředí, také mezinárodní soudní tribunály jako například Mezinárodní tribunál pro mořské právo vytvořený jako specializovaný soudní orgán Úmluvou o mořském právu z roku 1982.

Mezinárodní soudní dvůr byl založen v roce 1945 Chartou OSN jako její základní soudní orgán. Otázky v oblasti ochrany životního prostředí jsou mu ale předkládány jen velmi zřídka. Nejčastěji citovaným rozsudkem v souvislosti s ochranou životního prostředí je případ Gabčíkovo-Nagymaros, jehož podstatou byla smlouva uzavřená v Budapešti 16. září 1977 mezi tehdejší Maďarskou lidovou republikou a Československou socialistickou republikou. Předmětem tohoto sporu byla výstavba a provoz Soustavy vodních děl Gabčíkovo-Nagymaros na řece Dunaji. Zejména ze strany Maďarska zde byla použita řada argumentů, které se opíraly o normy mezinárodního práva životního prostředí. Mezinárodní soudní dvůr se zde konkrétně věnoval principu prevence, spravedlivému využívání mezinárodních vodních toků či hodnocení vlivů na životní prostředí a ve svém konečném rozsudku stranám mimo jiné uložil brát v úvahu zájmy ochrany životního prostředí a moderní environmentální standardy při budoucích jednáních.⁵⁹

Na úrovni EU je základním předpisem směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES, o trestněprávní ochraně životního prostředí, která byla do českého právního řádu implementována se zpožděním, novelou trestního zákoníku č. 330/2011

⁵⁸ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 136-143. ISBN 978-80-210-6594-9.

⁵⁹ Srov. ŠTURMA, Pavel, a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. III., proměny veřejného práva*. Praha: Karolinum, 2009, s. 84-92. ISBN 978-80-246-1662-9.

Sb. Mezi hlavní důvody zavedení trestněprávní ochrany životního prostředí na evropské úrovni patří především:

- větší účinnost prostředků vyšetřování trestných činů a trestního stíhání než v případě nástrojů správního či občanského práva,
- orgány zapojené do vyšetřování trestných činů jsou odlišné, než orgány správní, které udělují různé licence, souhlasy a povolení v oblasti využívání přírodních zdrojů a složek životního prostředí,
- vhodnější a více odrazující sankce atd.⁶⁰

Směrnice je historicky prvním platným předpisem na úrovni Evropského společenství, který se týká komplexní trestněprávní ochrany životního prostředí. Byla přijata především v důsledku znepokojení Evropského společenství nad nárůstem trestných činů proti životnímu prostředí a jejich účinků.⁶¹ Zakotvuje trestněprávní opatření k ochraně poskytované životnímu prostředí prostřednictvím právních předpisů EU. Klíčovým ustanovením směrnice je článek 3, v němž jsou obsaženy skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí a také požadavky na jejich zavedení v jednotlivých členských státech, které tak mají přijmout opatření nezbytná k tomu, aby bylo možné uložit účinné, přiměřené a odrazující sankce osobám, které byly shledány odpovědnými za uvedené trestné činy.⁶²

„Členské státy mají podle této směrnice upravit formulace skutkových podstat trestných činů tak, aby následkem bylo nejen ohrožení či poškození ovzduší, půdy nebo vody, případně podstatné zhoršení kvality ovzduší, kvality půdy či kvality vody, nebo podstatné škody na živočiších či rostlinách, ale také způsobení smrti nebo těžké újmy

⁶⁰ Srov. STEJSKAL, Vojtěch. Trestněprávní ochrana životního prostředí v evropském komunitárním právu těsně před cílem?. In: *České právo životního prostředí 2/2008*, Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2008 s. 62-68.

⁶¹ Srov. STEJSKAL, Vojtěch. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2011, roč. 2011, č. 3, Nakladatelství Karolinum Praha 2012, s. 46-48.

⁶² Srov. BOHUSLAV, Lukáš. Kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob stran trestných činů proti životnímu prostředí. *Ochrana světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO v střeoevropském právním kontextu: kolektivní monografie*. Beroun: Eva Rozkotová, 2012, s. 193-195.

na zdraví osob.”⁶³ Tato úprava představuje po vzoru úprav některých zemí vysokou úroveň ochrany v oblasti ekologického smýšlení.

Pokud jde o právnické osoby, směrnice výslovně nevyžaduje zavedení jejich trestněprávní odpovědnosti. Na úrovni členských států má být zajištěna jejich odpovědnost, pouze pokud se uvedených trestných činů dopustí fyzická osoba ve vedoucím postavení dané právnické osoby. Směrnice jen stanovuje, že právnickou osobou je „jakýkoli právní subjekt, jemuž takový status náleží podle použitelného vnitrostátního práva, kromě států nebo veřejných subjektů při výkonu státní moci a veřejných mezinárodních organizací.”⁶⁴

3.2.2 Úprava v České republice

Úprava trestní odpovědnosti v oblasti ochrany životního prostředí je v ČR interdisciplinární problematikou. „Ačkoliv není v českém právním řádu, resp. spíše v právní praxi zdaleka tak často užívána pro ochranu životního prostředí, hraje jistě významnou roli při postižení nejzávažnějších druhů ekologické delikvence, a to ať již jde o osoby fyzické, tak osoby právnické.”⁶⁵ Vychází z předpisů práva životního, trestního, správního, občanského a také z poznatků přírodních věd.⁶⁶

Úprava trestní odpovědnosti v ochraně životního prostředí doznala v ČR za poslední roky řadu zásadních změn. První z nich bylo přijetí trestního zákoníku, který obsahuje samostatnou hlavu osmou, věnovanou trestným činům proti životnímu prostředí. Za další změnu je možné považovat přijetí tzv. zelené novely trestního

⁶³ Srov. STEJSKAL, Vojtěch. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2011, roč. 2011, č. 3, Nakladatelství Karolinum Praha 2012, s. 47.

⁶⁴ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 140-145. ISBN 978-80-210-6594-9.

⁶⁵ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2011, roč. 2011, č. 3, Nakladatelství Karolinum Praha 2012, s. 13.

⁶⁶ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan; Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, s. 21. ISBN 80-85889-42-0.

zákoníku, provedené zákonem č. 330/2011 Sb.,⁶⁷ která mimo jiné změnila a doplnila některé skutkové podstaty trestných činů ve zmiňované hlavě osmé trestního zákoníku. Poslední a zřejmě nejzásadnější změnou bylo přijetí ZTOPO, které znamenalo průlom v úpravě trestní odpovědnosti v ČR.⁶⁸

Trestní odpovědnost vzniká za právem stanovených podmínek jako povinnost nést nepříznivé právní důsledky spáchaného trestného činu. Lze ji uplatňovat pouze v souladu s normami trestního práva, především s trestním zákoníkem a trestním řádem. Jedná se vždy o odpovědnost subjektivní, tj. za zavinění, a to i v případě právnických osob. Zavinění musí být úmyslné, pokud trestní zákon výslovně nestanoví, že postačí zavinění z nedbalosti. Trestní odpovědnost je využívána jako prostředek *ultima ratio*, tj. nastupuje až v případě, kdy se jiný druh odpovědnosti jeví jako nedostačující k dosažení reparačních a preventivních cílů. To také vyplývá z ust. § 12 odst. 2 trestního zákoníku, který uvádí, že *trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*. Typický je její retrospektivní charakter a vysoký stupeň difamace. Přistoupí se k ní tedy vždy až po porušení právní povinnosti a bývá často spojena s dlouhodobými účinky potrestání na odsouzeného. Její součástí je trest jako sankce za protiprávní jednání, vykazující značnou přísnost a represivitu.⁶⁹ Subjektem mohou být jak osoby fyzické, tak osoby právnické, jejichž trestní odpovědnost je zakotvena v ZTOPO jako v tzv. vedlejších trestním zákoně. Jejím uplatněním také není dotčena možnost aplikace odpovědnosti za ekologickou újmu či odpovědnosti za škodu.

⁶⁷ Srov. Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁸ Srov. DAMOHORSKÝ, Milan. Delikt ní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2011, roč. 2011, č. 3, Nakladatelství Karolinum Praha 2012, s. 13-14.

⁶⁹ Srov. GERLOCH, Aleš; ŠTURMA Pavel. *Odpovědnost v demokratickém právním státě*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, s. 55-57. ISBN 978-80-87146-81-1.

4. Mezinárodní a unijní vývoj trestní odpovědnosti právnických osob

Vývoj trestní odpovědnosti právnických osob má velmi dlouhou historii. Podle E. Heinitze⁷⁰ bylo trestní stíhání kolektivních společenství samozřejmě již ve středověkých evropských státech. E. Hafter⁷¹ poté dokládá, že již ve starověkém Římě byly trestány obce. Existovaly však i názory opačné. Papež Inocenc IV. v roce 1245 na lyonském koncilu prohlásil, že je proti trestání a exkomunikaci společenství členů církevní obce neboli *universitas*. Také většina teoretiků kanonického práva, představitelů středověkých právních škol, středověkých panovníků a soudů pokládala trestání společenství, kterými byla města či obce, za zločiny kacířství a zrady. Koncem 17. století tak s upevněním moci centralistického absolutistického státu klesal význam korporativních a územních společenství, k jejichž ovládnutí byly využívány jiné než trestní nástroje a koncem 18. století došlo k úplnému úpadku trestního stíhání společenství.

Odmítnutí trestní odpovědnosti právnických osob odůvodnil německý profesor J. F. Malblanc⁷² v roce 1793, který vycházel z nemožnosti přičítání viny právnickým osobám a také z jejich nezpůsobilosti přijmout účinky trestu. Stejnou koncepci zastával také F. C. von Savigny,⁷³ který ve své teorii fiktivní subjektivity právnických osob popřel jejich možnost být pachatelem trestného činu.

Další vývoj byl pro jednotlivé kontinenty odlišný. V našem právním prostředí, tj. v kontinentální Evropě, se začala odpovědnost právnických osob znovu objevovat na přelomu 19. a 20. století vlivem hospodářských a sociálních okolností. První, avšak neúspěšné pokusy o znovuzavedení učinili německý profesor Otto von Gierke⁷⁴ a francouzský právník A. Mestre.⁷⁵ Až do roku 1976, kdy byla úprava trestní

⁷⁰ Srov. HEINITZ, E. Verhandlungen des 40. Deutschen Juristentages. Band I. Tübingen, Mohr 1953.

⁷¹ Srov. HAFTER, E. Die Delikts – und Straffähigkeit der Personenverbände. Berlin, Springer 1903.

⁷² Srov. MALBLANC, J.F. Observationes quaedam ad delicta universitatum spectantes. Nürnberg, Grattenauer 1793.

⁷³ Srov. SAVIGNY, F. C. System des heutigen Römischen Rechts. Band 2. Berlin, Veit 1840.

⁷⁴ Srov. GIERKE, O. Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung. Berlin 1887.

⁷⁵ Srov. MESTRE, A. Les personnes morales et le probleme de leur responsabilité pénale. Paris, Rousseau 1899.

odpovědnosti právnických osob přijata v Nizozemsku,⁷⁶ vycházely tedy právní řády evropských kontinentálních států ze zásady *societas non delinquere potest* (právnická osoba nemůže jednat protiprávně) a přímou trestní odpovědnost právnických osob odmítaly.⁷⁷

Od té doby se na úrovni mezinárodního práva zvyšuje tendence k efektivnímu postihování deliktního jednání právnických osob. Dosud používané právní nástroje sloužící k ochraně společnosti před protiprávním jednáním právnických osob nebyly dle názoru mezinárodního prostředí dostatečně účinné. Od konce 70. let 20. století se v mezinárodních dokumentech ve stále větším počtu vyskytuje požadavek na sankcionování protiprávního jednání právnických osob na vnitrostátní úrovni. Souvisí to hlavně se společenskými, ekonomickými a politickými poměry. Právnické osoby postupně ovládají převážnou část průmyslu a obchodu. Nejčastějšími trestnými činy jsou zde trestné činy hospodářské, které se uskutečňují právě zejména činností osob právnických, které se čím dál více slučují v celosvětově působící korporace s četnými protispolečenskými aktivitami.⁷⁸

Dokumenty v této oblasti vznikají především na půdě Organizace spojených národů, Rady Evropy, Evropského parlamentu, Evropských společenství, Evropské unie či na vědeckých fórech. Některé mají povahu pouhého doporučení, a tudíž nejsou pro účastnické státy závazné. Jiné naopak závazné jsou, ukládají tedy povinnost zavedení deliktní odpovědnosti právnických osob do vnitrostátního práva. Mezinárodní úprava má pak vliv na jednotlivé státy, což se v kontinentální Evropě projevuje zejména přijímáním vnitrostátní právní úpravy obsahující zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob. Hlavními oblastmi regulace jsou ochrana životního prostředí, potírání obchodu s lidmi a sexuálního zneužívání dětí, potlačování organizovaného zločinu, trestání korupce, boj proti hospodářské kriminalitě, ochrana spotřebitele atd.⁷⁹

⁷⁶ Srov. MUSIL, Jan; VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 76-86. ISBN 80-85963-68-x.

⁷⁷ Srov. HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. dopl. vyd. Praha: Beck, 2009, xi, s. 81. ISBN 978-80-7400-168-0.

⁷⁸ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 7-8. ISBN 978-80-7201-683-9.

⁷⁹ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 107-109. ISBN 978-80-7201-683-9.

4.1 Mezinárodní smlouvy

Za účelem posílení mezinárodní spolupráce při postihu závažné kriminality jsou a v budoucnu jistě dále budou, v rámci mezinárodních organizací, uzavírány mezinárodní smlouvy obsahující požadavek na postih právnických osob za společensky nebezpečné činy.

K takovým mezinárodním smlouvám, které byly v ČR již vyhlášeny, a jsou proto pro ČR závazné, patří:

- *Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (Paříž, 17. prosince 1997),⁸⁰*
- *Trestněprávní úmluva o korupci (Štrasburk, 27. ledna 1999, ETS no. 173),⁸¹*
- *Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (přijátá rezolucí VS OSN dne 9. prosince 1999),⁸²*
- *Úmluva OSN proti korupci (New York, 31. října 2003),⁸³*
- *Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (New York, 15. listopad 2000; 158 smluvních stran),⁸⁴*
- *Úmluva o počítačové kriminalitě (Budapešť, 23. listopad 2001; ETS no. 185) aj.⁸⁵*

⁸⁰ Pro ČR vstoupila v platnost dne 21. března 2000 (Sdělení MZV č. 25/2000 Sb.m.s.) srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, str. 31, dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 10. 10. 2014].

⁸¹ Pro ČR vstoupila v platnost dne 1. července 2002 (Sdělení MZV č. 70/2002 Sb.m.s.), ve znění sdělení MZV č. 43/2009 Sb.m.s.), srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, str. 31, dostupná na:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 10. 10. 2014].

⁸² Pro ČR vstoupila v platnost dne 26. ledna 2006 (Sdělení MZV č. 18/2006 Sb.m.s., ve znění sdělení MZV č. 9/2010), srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, str. 31, dostupná na:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 10. 10. 2014].

⁸³ Pro ČR vstoupila v platnost dne 29. prosince 2013 (Sdělení MZV č. 105/2013 Sb.m.s.), srov.

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx> [cit. dne 10. 10. 2014].

⁸⁴ Pro ČR vstoupila v platnost dne 24. října 2013 (Sdělení MZV č. 75/2013 Sb.m.s.), srov.

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx> [cit. dne 10. 10. 2014].

Mezinárodními dokumenty upravujícími trestní odpovědnost právnických osob, a které se týkají ČR, jsou také nezávazná doporučení Rady Evropy:

- *Doporučení Rady Evropy (77) 28 o úloze Trestního práva při ochraně životního prostředí,*
- *Doporučení Rady Evropy (81) 12 o hospodářské kriminalitě,*
- *Doporučení Rady Evropy (82) 15 o úloze práva při ochraně spotřebitelů,*
- *Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy (88) 18 o odpovědnosti podniků a jiných právnických osob za delikty spáchané při výkonu jejich aktivit aj.*

Shodným rysem výše uvedených mezinárodních dokumentů je jejich požadavek na přijetí různých opatření na úrovni vnitrostátního práva smluvních států, týkající se trestní odpovědnosti právnických osob.

Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích ve svém článku 2. například požaduje, aby členské státy přijaly opatření potřebná pro stanovení odpovědnosti právnických osob za podplácení veřejného činitele, případně aby zajistily účinné, přiměřené a odrazující mimotrestní sankce. Dále Úmluva o potlačování financování terorismu ve svém článku 5. vyzývá smluvní státy k přijetí takových opatření, aby bylo možné učinit právnickou osobu, nacházející se na jejich území nebo zřízenou podle jejich zákonů, odpovědnou, jestliže se fyzická osoba odpovědná za její řízení nebo kontrolu dopustila v této funkci trestného činu uvedeného v článku 2. a další.⁸⁶

4.2 Vývoj v Evropské unii

V Evropě byla prvním mezinárodněprávním nástrojem obsahujícím odpovědnost právnických osob Evropská úmluva z roku 1951, zakládající Evropské společenství uhlí

⁸⁵ Pro ČR vstoupila v platnost dne 1. prosince 2013. (Sdělení MZV č. 104/2013 Sb.m.s), srov. <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx> [cit. dne 10. 10. 2014].

⁸⁶ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 109-115. ISBN 978-80-7201-683-9.

a oceli (ESUO) a dále Úmluva zakládající Evropské hospodářské společenství (ES) a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM) z roku 1957.⁸⁷

Od roku 1976, kdy byl zákonem z 23. června⁸⁸ novelizován čl. 51 nizozemského trestního zákona *Wetboek von Strafrecht* (dále jen „WVS”),⁸⁹ začíná být trestní odpovědnost právnických osob zaváděna i v právních řádech jednotlivých evropských států, z nichž je dnes většina členem EU. Po Nizozemsku bylo dalším evropským státem například Norsko v roce 1991, dále Island v roce 1993, Francie a Slovinsko v roce 1994, Dánsko v roce 1996, Belgie v roce 1999, Polsko v roce 2002, Švýcarsko v roce 2003, Rakousko v roce 2005 atd.

Většina členských států EU upravuje ve svých právních řádech tzv. pravou trestní odpovědnost, kdy je právnická osoba považována za pachatele trestného činu spáchaného jednáním osoby fyzické a tudíž za něj i odpovídá. Společným rysem je také to, že je odpovědnost uplatňována a sankce ukládány trestním soudem v trestním řízení, vedeném společně s řízením osoby fyzické, jejíž jednání je příčinou spáchaní trestného činu. V konkrétních podmínkách odpovědnosti a v ukládání sankcí jsou však jednotlivé právní úpravy velmi rozmanité.

Požadavek kriminalizace a postihu protispolečenských činů právnických osob obsahují také rámcová rozhodnutí a směrnice, k nimž patří:

- *Rámcové rozhodnutí Rady EU 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (čl. 1, 8, 9),*
- *Rámcové rozhodnutí Rady EU 2001/413/SVV ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků (čl. 1, 7, 8, 9),*
- *Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (čl. 7, 8, 9) ve spojení s Rámcovým rozhodnutím Rady*

⁸⁷ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 110. ISBN 978-80-7201-683-9.

⁸⁸ Gewijzingd bij de Wetten z 23. června. 1976.

⁸⁹ Wetboek von Strafrecht, z 3. března. 1881.

2008/919/SVV ze dne 28. listopadu 2008, kterým se mění Rámcové rozhodnutí 2002/475/SVV o boji proti terorismu,

- *Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi (čl. 4, 5, 6),*
- *Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/946/SVV ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu (čl. 2, 3, 4),*
- *Rámcové rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. července 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru (čl. 1, 5, 6, 7),*
- *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (čl. 9, 11, 12) aj.⁹⁰*

V 90. letech 20. století vznikla vlivem narůstajícího sbližování skutkových podstat trestných činů v jednotlivých národních právních řádech také myšlenka celoevropského trestního práva. Na žádost Evropského parlamentu byl po více než deseti letech spolupráce mezi experty trestního práva jednotlivých států vysloven požadavek na vytvoření tzv. Evropské právní oblasti (European Judicial Area). Tento požadavek vyústil až ve zpracování návrhu trestního kodexu k zajištění ochrany finančních zájmů EU, zvaného Corpus Juris,⁹¹ jako základu evropského trestního práva. Cílem bylo především zjednodušení dosavadní právní pomoci mezi jednotlivými státy. Dále také snaha o usnadnění vyšetřování a trestního stíhání ve vztahu k osmi skutkovým podstatám definovaným v Corpus Juris. Právním východiskem byla povinnost členských států poskytnout rozpočtu Evropských společenství stejnou ochranu jako

⁹⁰ Srov. FOREJT, Petr. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 27-28. ISBN 978-80-7201-875-8.

⁹¹ Označení Corpus Juris je anglikanismus latinských slov Corpus a Iuris, byl všeobecně přijat jako pracovní název, pod kterým setrval dodnes.

rozpočtu národnímu. Nakonec však není právně závazný a má charakter pouhého projektu, který je ale obecně považován za zárodek evropského trestního práva.⁹²

⁹² Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 134-138. ISBN 978-80-7201-683-9.

5. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice

Trestní odpovědnost právnických osob zavedená ZTOPO je součástí právního řádu ČR relativně krátkou dobu. Její zavedení je vážným zásahem do systému českého trestního práva, přinášejícím dosud neznámou kolektivní trestní odpovědnost, která však nadále zůstává jen jakýmsi doplňkem trestní odpovědnosti osob fyzických. ZTOPO totiž není zcela komplexním právním předpisem, v mnohém navazuje na trestní zákoník a trestní řád, k nimž je svou povahou zákonem speciálním, a proto bývá často označován jako tzv. *vedlejší trestní zákon*.⁹³

5.1 Vývoj

Již v roce 2000 ustanovil tehdejší ministr spravedlnosti dr. Otakar Motejl specializovanou komisi, jejímž úkolem bylo vyslovení se k případnému zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu ČR. Komise se shodla na tom, že jsou s činností právnických osob často spojena protiprávní jednání s negativními společenskými důsledky, která je třeba sankcionovat. Dospěla také k názoru, že ČR není k přijetí této úpravy zavázána žádným mezinárodním ani unijním dokumentem. Neshodla se však na tom, zda jsou k postihu těchto jednání dostatečné mimotrestní nástroje, a zda je tedy potřeba zavést trestněprávní odpovědnost právnických osob.

Usoudila ale, že pokud by byla tato úprava zavedena, měla by se vztahovat pouze na některý typ právnických osob, konkrétně na korporace. Výslovné vynětí z odpovědnosti by se týkalo státu a jednotek územní samosprávy. Komise také upřednostňovala taxativní výčet trestných činů, kterých by se mohla právnická osoba dopustit. Navrhovala také paralelní trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby za týž skutek a zachování principu zavinění.

Vzhledem k neshodám v zásadních otázkách dospěla komise nakonec ke dvěma závěrům. První z nich je takový, že „*trestní odpovědnost právnických osob lze při reformě trestního práva i nadále sledovat jako jednu z možných variant řešení.*”

⁹³ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 91-92. ISBN 978-80-87576-58-8.

Druhý závěr poté tvrdí, že „*rovnocenného kriminálněpolitického cíle může být dosaženo správním trestáním právnických osob, čehož předpokladem je však zdokonalení dosavadní úpravy správního trestání.*”⁹⁴

Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl předložen o rok později, kdy se Legislativní rada vlády ČR rozhodla pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Následovala ale řada zamítnutí. Návrh byl zamítnut Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR již v prvním čtení v roce 2004.⁹⁵ Pro zamítnutí se vyslovilo celkem 69 poslanců a proti 49. K navrhovanému zákonu vznesli poslanci mnoho připomínek a kritiky, podle kterých byla navrhovaná úprava nadbytečná, škodlivá, právně a politicky nebezpečná, nekvalitní, vedla by ke kriminalizaci podnikání a ke snadnému zneužití atd. V návrhu také kritizovali absenci ochrany práv třetích osob, nepodílejících se na trestné činnosti, avšak určitým způsobem spojených s právnickou osobou.

Nalezené nedostatky předkládaného návrhu se týkaly i jeho konkrétních ustanovení. Jednalo se o ustanovení navrhovaného ust. § 5, stanovujícího odpovědnost právnické osoby i za jednání, kterého se dopustí zaměstnanec při plnění pracovních úkolů, která je odpovědností objektivní tj. bez možnosti vyvinění. Také ust. § 4 předkládaného návrhu, upravující rozsah kriminalizace právnických osob, vzbuzovalo u poslanců mnoho pochybností. Pozastavovali se především nad tím, že se právnická osoba může dopustit znásilnění či pohlavního zneužívání. Podle jiné připomínky by k postihu právnických osob postačovala úprava správních deliktů, doplněná zákonem o likvidaci nebo zákazu činnosti právnické osoby.

Z množství a obsahu uvedených připomínek, vznesených při projednávání návrhu, vyplynula nutnost vypořádat se, před přijetím navrhované úpravy, s řadou různorodých otázek na úseku legislativní praxe a teorie trestního práva. Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tak bylo zatím odloženo.

⁹⁴ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 96. ISBN 978-80-87576-58-8.

⁹⁵ Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, 2004, IV. volební období. Sněmovní tisk č. 745/0, dostupný na <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?O=4&T=745> [cit. dne 10. 10. 2014].

Nově přijatý trestní zákoník tedy, obdobně jako předchozí z roku 1961, zachovával individuální trestní odpovědnost fyzických osob. Problematika zavedení trestní odpovědnosti právnických osob však naopak neustále vzrůstala, a to především v souvislosti s mezinárodními závazky. Další návrh zákona ale poslanecká sněmovna nepředložila. Místo toho usnesením č. 64 ze dne 23. ledna 2008 ke Koncepci boje proti organizovanému zločinu uložila zpracování věcného záměru zákona o správní odpovědnosti právnických osob, který byl ale po připomínkovém řízení v roce 2009 také odmítnut.⁹⁶

Hmotněprávní úprava správních deliktů právnických osob se ukázala jako nedostatečná, nejednotná, roztříštěná a komplikovaná. Navrhovaný záměr byl problematický také z hlediska případné mezinárodní spolupráce. V oblasti správního práva totiž absentují mezinárodní smlouvy upravující mezistátní právní pomoc nebo ČR není jejich smluvní stranou a docházelo by tak i k rozporu se závazky vyplývajícími z jiných mezinárodních dokumentů. Nejasné také bylo, které správní orgány by měly být k rozhodování o deliktech právnických osob příslušné. V úvahu připadaly pouze celní orgány, kterým však chybí odborné, personální i materiální zajištění a zřízení nových správních orgánů by z důvodu nehospodárnosti také nebylo možné.

Dne 15. března 2011 předložila vláda ČR Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR nový vládní návrh zákona. Text návrhu byl dne 31. března 2011 rozeslán jako sněmovní tisk č. 285/0 poslancům Parlamentu ČR. Následně byl dne 7. dubna 2011 usnesením č. 109 doporučen organizačním výborem k projednání. Na 16. schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR konané dne 10. května 2011 proběhlo 1. čtení návrhu, který byl usnesením č. 507 přikázán k projednání výborům. Ústavně právní výbor návrh zákona projednal a vydal usnesení doručené poslancům jako tisk č. 258/1. Ve 2. čtení prošel návrh obecnou i podrobnou rozpravou dne 21. září 2011. Usnesením č. 771 byl následně návrh zákona schválen ve 3. čtení dne 27. září 2011. Dne 5. října 2011 byl zákon postoupen Senátu Parlamentu ČR jako tisk 221/0 a dne 27. října 2011 byl

⁹⁶ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, str. 58, dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 10. 10. 2014].

Senátem schválen.⁹⁷ Dne 3. listopadu 2011 byl postoupen prezidentu republiky⁹⁸ k podepsání. Prezident ale dle čl. 62 písm. h) Ústavy vetoval přijatý zákon a vrátil jej 18. listopadu 2011 Parlamentu. V dopise předsedkyni⁹⁹ Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR své veto odůvodnil takto:

„Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob popírá vazbu mezi pachatelem a trestem a je spíše příkladem alibismu než důsledné snahy potrestat viníky trestných činů. Protože stát nebývá schopen odhalit konkrétní iniciátory a pachatele trestných činů konaných prostřednictvím činnosti právnických osob, hodlá trestat tyto právnické osoby jako takové. Trestné činnosti se však může dopustit pouze konkrétní člověk, nikoli instituce. Jsem přesvědčen, že proti alibismu v podobě nehledání konkrétního viníka má stát bojovat a ne mu dávat průchod. Zákon, který mi byl předložen k podpisu, tento nezodpovědný přístup posiluje.

Princip individuální trestní odpovědnosti není žádným nemoderním dogmatem. Patří k úspěchům historického vývoje na přelomu 18. a 19. století a je jedním z úhelných kamenů tzv. kontinentálního práva. Pokud je nemoderní on, pak by nutně musel být nemoderní celý koncept individuální svobody a s ní neoddělitelně spjaté individuální odpovědnosti.

Módní tendence zavádění trestní odpovědnosti právnických osob jde proti logickému trendu odbourávat institut kolektivní viny, proti možnosti přenášet vinu na jiného či ji rozkládat na větší skupinu osob. Tento zásadní důvod – že trestán má být vždy konkrétní, skutečný viník – by měl sám o sobě stačit k odmítnutí tohoto zákona.

Navíc je konkrétní podoba zákona špatně zpracována, neboť představuje jen velmi hrubou kostru procesních otázek trestního stíhání právnických osob. V praxi to nemůže stačit a soudy budou nuceny v konkrétních kauzách improvizovat a dikci zákona dotvářet. Jsem přesvědčen, že soudy takovou moc mít nemají a že by to bylo v příkrém

⁹⁷ Srov. VOLOVECKÝ, Petr. K okolnostem vzniku zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. In: Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související. Praha: Orac., 2012, č. 6, s. 7-9.

⁹⁸ V tomto období byl prezidentem ČR prof. Ing. Václav Klaus, CSc., srov. <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/vaclav-klaus/zivotopis.shtml> [cit. dne 10. 10. 2014].

⁹⁹ V tomto období byla předsedkyní Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Miroslava Němcová, srov. <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=401&o=6> [cit. dne 10. 10. 2014].

rozporu se základním principem právního státu, kterým je právní jistota. Každý, kdo má být trestán, má znát pravidla předem. To platí obecně a v trestním právu to musí platit ještě silněji.

Připouštím, že některá odsouzeníhodná jednání jsou v praxi prováděna prostřednictvím právnických osob. Zavedení jejich trestní odpovědnosti však nic neřeší, velmi pravděpodobně jen postihne nevinné. Parlament by se měl pokusit nalézt způsob, jak taková jednání účinně, přiměřeně a dostatečně odstrašujícím způsobem trestat i při zachování principu individuální trestní odpovědnosti, tak, aby byli odhalováni skuteční viníci.

Věřím, že se poslanci nad těmito argumenty zamyslí a princip trestní odpovědnosti právnických osob odmítnou.”¹⁰⁰

I přes uvedené argumenty bylo veto prezidenta 6. prosince 2011 na 32. schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR přehlasováno v hlasování č. 36 v poměru 123:27. Následně byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů, rozeslané dne 22. prosince 2011, tedy pouhých devět dní před nabytím účinnosti.^{101 102 103} Legisvakanční doba, představující prostor pro seznámení se s daným právním předpisem, byla tedy velmi krátká. Dle mého názoru neumožnila adresátům tohoto právního předpisu, ale ani dotčeným orgánům, dostatečnou přípravu na jeho účinnost a seznámení se s jeho obsahem. ZTOPO se stal součástí základních právních předpisů upravujících oblast trestního práva hmotného a procesního, čímž byla také dovršena reforma trestního práva hmotného v ČR.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Srov. JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnosti právnických osob – ano, či ne? In: *Právní rádce. měsíčník Hospodářských novin : měsíčník vydavatelství Economia. Praha: Economia, 1993-*, roč. 19, č. 12/2011, s. 38-39.

¹⁰¹ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 95-100. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹⁰² Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 16-23. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹⁰³ Srov. JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnosti právnických osob – ano, či ne? In: *Právní rádce. měsíčník Hospodářských novin : měsíčník vydavatelství Economia. Praha: Economia, 1993-*, roč. 19, č. 12/2011, s. 36-40.

¹⁰⁴ Srov. ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 17. ISBN 978-80-7357-960-9.

5.2 Důvody přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu ČR bylo otázkou několikaletého vývoje, během kterého bylo diskutováno nad případnými přínosy a zápory této úpravy. Trestní odpovědnost právnických osob patří k nejspornějším problematikám trestněprávní teorie. Zasahuje do osvědčeného systému základních principů kontinentální evropské právní kultury, která od počátku 19. století počítá s pachatelem jako s bytostí myslící a cítící, která je z masa a kostí tj. osobou fyzickou. Existuje tak celá řada důvodů, která nakonec dovedla zákonodárce k rozhodnutí o přijetí ZTOPO. Vzhledem k rozsáhlosti je vhodné tyto důvody rozdělit do několika skupin.

5.2.1 Rozvoj společnosti a reálné moci právnických osob

K trestným činům dochází v dnešní době nejčastěji v oblasti hospodářské, zejména v souvislosti s činností právnických osob. Jejich slučováním vznikají celosvětové korporace, při jejichž činnosti dochází k častým protispolečenským aktivitám a páchání úmyslných či nedbalostních trestných činů s rozsáhlými negativními důsledky na společnost. Růst právnických osob a jejich vlivu je faktorem ovlivňujícím zločin v oblasti finančnictví, ekonomie, životního prostředí atd. Jejich činnost může být také, vzhledem ke stále se zvyšujícímu nedostatku pracovních míst, podnětem pro trestnou činnost jednotlivce. Ze strachu z propuštění či snížení platu se tak mohou zaměstnanci právnických osob dostat pod silný nátlak, spočívající ve volbě mezi ekonomickou situací a morálním přesvědčením. Některé právnické osoby jsou však zakládány plně za účelem páchání trestné činnosti a jejich zaměstnanci se na ní podílí dobrovolně.

Dalším důvodem je ochrana životního prostředí, které je v současné době znečišťováno především v souvislosti s ekonomickými aktivitami právnických osob. Jako příklad lze uvést havárii v Sevesu roku 1976, při které došlo k úniku polychlorovaného dibenzodioxinu, který kontaminoval okolí. Dále havárie v Bhópalu

roku 1984, při které unikl jako meziprodukt methylisokyanát. A také největší havárie jaderné elektrárny na Ukrajině v Černobyli roku 1986, při níž se do ovzduší uvolnil radioaktivní mrak, postupující Sovětským svazem, východní Evropou a Skandinávií. Došlo ke kontaminaci vody a půdy a mnoho lidí zemřelo na akutní nemoc z ozáření či okamžitě následkem vysoké radiace.

Při neexistenci trestní odpovědnosti právnických osob byly postihy ukládány jednotlivým fyzickým osobám. Byly však ve zřejmém nepoměru k rozsahu způsobených škod. Po jejím zavedení ale mohou být ukládány mnohem přísnější sankce, které tak mají znatelnější preventivní charakter. Ze získaných pokut je dále možné uhradit následky na životním prostředí, které byly trestným činem způsobené, což nebylo, vzhledem k nízkým sazbám u osob fyzických, možné.¹⁰⁵

K tomuto názoru se přiklání například ruský autor A. P. Kozlov, který uvádí, že *„hlavní hrozba společnosti a vůbec života na Zemi dnes nevychází z jednotlivého vraha nebo skupiny vrahů, ale ze závažného znečištění životního prostředí v důsledku činnosti velkého počtu podniků. Dané hrozbě je nutno předejít všemi možnými způsoby, je třeba zesílovat odpovědnost korporací za znečištění životního prostředí, je nezbytné postavit je před problém jejich existence nebo zrušení v případě vzniku takového znečištění životního prostředí a je třeba stanovit takové pokuty, aby emise otravných látek byly dražší.“*¹⁰⁶

5.2.2 Nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti

Při neexistenci trestní odpovědnosti právnických osob je v případech jimi spáchaných trestných činů velmi obtížné nalézt fyzickou osobu, která by mohla být za tento čin uznána vinnou. Je to způsobené především složitostí pracovních, kontrolních a rozhodovacích mechanismů právnických osob. Zjistit, kdo je odpovědný za konkrétní rozhodnutí a dosáhnout tak jeho trestní odpovědnosti, je takřka nemožné. V zájmu efektivního rozvoje společností dochází často k přesunutí výroby do zahraničí,

¹⁰⁵ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 81-86. ISBN 978-80-7201-683-9.

¹⁰⁶ Srov. KOZLOV, A. P. *Ponjatije prestuplenija*. Sankt – Petěrburg: Juridiceskij centr Press, 2004, s. 399.

čímž se nalezení viníka stává ještě obtížnější. Obdobné je to také v případě trestných činů proti životnímu prostředí, při kterých nastává škodlivý následek mnohdy až po několika letech, kdy v podstatě není možné konkrétního viníka dohledat. Trestní stíhání jednotlivých fyzických osob navíc často ztroskotá na důkazních potížích souvisejících s prokazováním příčinné souvislosti mezi jednáním a následkem.

Nastává také otázka, zda je odpovědný přímo zaměstnanec, který konal nebo jeho nadřízený. Podle některých filosofů nemůže být omluvou odvolání se na pokyn nadřízeného, jelikož je to stále jednání daného jedince, které ke spáchání trestného činu přispělo. Z opačného pohledu je ale pro zaměstnance velmi obtížné odolat nátlaku svých nadřízených a jejich pokyn neuposlechnout.

Z výše uvedeného vyplývá, že trestní odpovědnost právnických osob může vyplňovat mezeru sankcionování tam, kde nelze individuální trestní odpovědnost dovést. Zabraňuje také odsouzení fyzické osoby, která nemá s vyvolaným následkem téměř nic společného, ale která je při rozhodování o vině tak říkajíc při ruce, či zastavení trestního stíhání s odvoláním na rozmělnění pravomocí.¹⁰⁷

5.2.3 Mezinárodní a unijní závazky

Mezinárodní závazky a doporučení, vyplývající z mezinárodního či unijního práva, byly také jedním z hlavních důvodů pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v ČR. S ohledem na členství v mezinárodních organizacích, na jejichž půdě docházelo k uzavírání mezinárodních dokumentů, obsahujících požadavek na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do vnitrostátních právních řádů, měla být ČR vázána také těmito dokumenty. ČR však neumožňovala ukládat sankce právnickým osobám za jejich protiprávní jednání, vymezená v předmětných mezinárodních dokumentech, a tak byla jejich ratifikace stále odkládána. Výsledkem byly opakované a svou intenzitou narůstající výzvy ze strany mezinárodních organizací, požadující zavedení dané úpravy do právního řádu. ČR byla totiž jedním z posledních států, který nebyl schopen závazky z mezinárodních dokumentů plnit.

¹⁰⁷ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 86-92. ISBN 978-80-7201-683-9.

V rámci EU se začal tento požadavek objevovat nejen v rámcových rozhodnutích, ale také ve směrniciích. ČR tak za jejich nedodržení hrozilo, že jí budou v rámci řízení o porušení Smlouvy o založení Evropského společenství¹⁰⁸ uloženy finanční sankce. Od 1. prosince 2009 navíc vstoupila v platnost Lisabonská smlouva,¹⁰⁹ která mimo jiné stanovila, že bude další případná právní úprava, rozvíjející odpovědnost právnických osob, přijímána pouze prostřednictvím směrnic, což by pro ČR znamenalo nové sankce.

Dle Smlouvy o fungování EU se na dosavadní rámcová rozhodnutí přijatá před platností Lisabonské smlouvy nevztahovala možnost Komise zahájit řízení o porušení Smluv. To však platilo pouze po dobu přechodného období trvajícího pět let od platnosti Lisabonské smlouvy, tj. do prosince 2014, od kterého by ČR hrozilo zahájení řízení o porušení Smluv také ve vztahu k povinnostem vyplývajícím z již platných rámcových rozhodnutí. Jediným způsobem, kterým se dalo zabránit vzniku těchto sankcí, tak bylo právě přijetí ZTOPO.¹¹⁰

5.2.4 Rovnováha práv a povinností

Právnickým osobám je přiznáván stále širší okruh práv, proto je žádoucí, aby těmto právům odpovídaly i povinnosti s nimi související, jak je tomu v případě osob fyzických. Bylo by totiž nespravedlivé, aby byly právnické osoby nositeli pouze oprávnění a negativní následky by se jich netýkaly. V posledních letech lze i přes to, že jsou právnické osoby považovány za umělé právnické konstrukce, nevybavené vlastními zdroji potenciálu, typického pro osoby fyzické, sledovat tendenci směřující k co největšímu sblížení právních statusů osob fyzických a právnických. Dochází k procesu překonávání hranic mezi právnickými osobami a osobami tvořícími jejich vůli, který lze označovat jako *relativizace právnických osob*, a který víceméně směřuje

¹⁰⁸ Tzv. Římská smlouva z 25. března 1957.

¹⁰⁹ Lisabonská smlouva byla podepsána dne 13. prosince 2007 a vstoupila v platnost dne 1. prosince 2009.

¹¹⁰ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, str. 23-24, dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 10. 10. 2014].

k úplné právní separaci právnických osob od jejich členů, společníků či členů jejich orgánů.¹¹¹

Hurdík zastával tento názor již dříve, když ovlivněn zavedením trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii tvrdil, že „není důvodu, proč právě právnickou osobu vylučovat z trestní odpovědnosti, když prakticky veškeré její atributy samostatného a samostatně odpovědného subjektu veškerých právních vztahů jsou právnickým osobám právním řádem přiznávány. Absence trestní odpovědnosti právnických osob tak lze považovat jako dluh teorii právnických osob obecně.“ Zvážení jejího zavedení do právního řádu ČR tak podle něho bylo příležitostí k zařazení se do proudu vývoje evropského a světového práva.¹¹²

5.2.5 Nedostatečná úprava deliktů odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami a nedostatečná propracovanost mimotrestních řízení

Úpravu deliktů odpovědnosti právnických osob nalezneme nejčastěji v oblasti správního práva, kde jsou upraveny speciální skutkové podstaty správních deliktů, které mohou být spáchány právnickou osobou. Tyto delikty jsou obsaženy ve velkém množství zákonů, přičemž v každém z nich jsou jinak upraveny skutkové podstaty, sankce, lhůty pro jejich uložení a určení orgánů, které o nich rozhodují. Mezi negativní znaky této úpravy tedy patří především:

- roztržitost, nejednotnost, komplikovaná provázanost,
- absence jednotných institutů obecné povahy,
- nedokonalá a dílčí úprava procesních pravidel, podle nichž se postupuje při odhalování deliktů, jejich projednávání a při ukládání sankcí,

¹¹¹ Srov. HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. dopl. vyd. Praha: Beck, 2009, xi, s. 75-76. ISBN 978-80-7400-168-0.

¹¹² Srov. HURDÍK, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob? In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, IV, č. 1, s. 32-33.

- *system sankcí působí nahodilým dojmem, nekoresponduje všem možnostem, jak tyto delikty postihovat a zcela absentuje jejich vzájemná provázanost.*¹¹³

Při respektování principu *ignorantia iuris non excusat* (neznalost zákona neomlouvá), ale nelze považovat roztržitost právní úpravy za základní důvod pro to, aby byla trestní odpovědnost právnických osob zavedena.¹¹⁴ Ve prospěch zavedení trestní odpovědnosti právnických osob však hovoří i další důvody. Nedostatek je spatřován v omezenosti správního práva, které stanovuje, že sankce mohou být ukládány pouze za jednání, jejichž protiprávnost vyplývá z porušení striktně definovaných pokynů, podle kterých se má subjekt chovat. Chybí tedy abstraktní a generálně platná pravidla chování, která by mohla být doplněná právě trestním právem.

Za další nedostatek mimotrestní úpravy lze považovat to, že správní řízení na rozdíl od trestního, neposkytuje obviněnému dostatečnou záruku uplatnění všech jeho práv. Trestní řízení dále disponuje účinnějšími prostředky k objasnění skutku a umožňuje užití důkazních prostředků nad rámec prostředků uvedených v zákoně. Ve prospěch trestní úpravy lze také uvést lepší přístup k soudům pro oběti protiprávního jednání právnických osob a také silnější záruky uplatnění práva na náhradu škody způsobené trestným činem.¹¹⁵

5.3 Systematika, působnost a vztah zákona o trestní odpovědnosti právnických osob k ostatním trestněprávním předpisům

ZTOPO obsahuje 48 ustanovení majících jak hmotněprávní, tak procesněprávní povahu. Prvních 27 ustanovení kopíruje svou systematikou obecné části trestního zákoníku. Povahou se jedná o ustanovení hmotněprávní, která obsahují podmínky trestní odpovědnosti právnických osob a zásady jejich sankcionování. Další ustanovení

¹¹³ Srov. KRÁL, Vladimír. K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. In: *Trestněprávní revue*, 2002, č. 8, s. 222.

¹¹⁴ Srov. JANDA, Petr. Trestní odpovědnost právnických osob. In: *Právní fórum*, 2006, č. 5, s. 170-171.

¹¹⁵ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 92-94. ISBN 978-80-7201-683-9.

obsahují procesní úpravu. ZTOPO je rozdělen do šesti částí, které se dále člení na jednotlivé paragrafy.

První část nazvaná „Obecná ustanovení“ vymezuje předmět právní úpravy a vztah k jiným zákonům. Dále také působnost zákona, a to působnost místní a vyloučení z osobní působnosti zákona.

Druhá část „Základy trestní odpovědnosti právnických osob“ obsahuje výčet trestných činů, za které je právnická osoba odpovědná. Vymezuje také podmínky přičitatelnosti jednání fyzických osob osobám právnickým. Následují ustanovení týkající se pachatele, nepřímého pachatele, spolupachatele, zásady trestní odpovědnosti nástupce právnické osoby, účinné lítosti a promlčení.

Ve třetí části „Tresty a ochranná opatření“ nalezneme úpravu obecných hledisek pro ukládání trestů, systém trestů, které mohou být právnické osobě uloženy a ustanovení o těchto trestech. V této části jsou také upraveny podmínky pro jejich uložení a ustanovení týkající se promlčení výkonu trestu a výjimek z promlčení. Zakončena je ustanovením o ochranném opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a o zániku účinků odsouzení.

Čtvrtou částí nazvanou „Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám“ začíná procesní úprava, která dále pokračuje částí pátou „Zvláštní ustanovení o právním styku s cizinou.“ V této procesní části zákona je upraven vztah řízení vedeného proti právnické osobě pro určitý skutek k řízení o témže skutku vedeného proti téže právnické osobě ve formě správního řízení jako o správním deliktu. Dále obsahuje ustanovení o místní příslušnosti soudu, o zahájení a skončení trestního stíhání, o společném řízení, o zrušení, zániku a přeměně právnické osoby a další.

V šesté části je uvedena účinnost zákona, již zákon nabyl dne 1. ledna 2012.¹¹⁶

V souvislosti se ZTOPO byl přijat také doprovodný zákon o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím ZTOPO¹¹⁷, který novelizoval celkem 49 dalších zákonů.

¹¹⁶ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 26-28. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹¹⁷ Srov. zákon č. 420/2011 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Mezi těmito novelizovanými zákony byl mimo jiné také zákon č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů. Rejstřík trestů je dle ust. § 1 tohoto zákona organizační složkou státu a účetní jednotkou, se sídlem v Praze, která je podřízena Ministerstvu spravedlnosti. Zmiňovanou novelou byl rozšířen okruh osob, o nichž je v tomto rejstříku vedena evidence. Rejstřík trestů tedy nově nevede jen evidenci osob fyzických, ale také osob právnických, pravomocně odsouzených soudy v trestním řízení a dále evidenci jiných významných skutečností pro trestní řízení. Od účinnosti této novely se tedy můžeme kromě doposud existujících výpisů z Rejstříku trestů fyzických osob setkat také s výpisem z Rejstříku trestů osob právnických.

Pokud jde o působnost ZTOPO, tak je upravena v ust. § 2 až § 6 jako částečná speciální úprava se subsidiárním využitím příslušných ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu. Zákon sám upravuje působnost místní, osobní a věcnou. Zjednodušeně můžeme říct, že působnost trestněprávních předpisů odpovídá na otázku kdo, kdy a kde se musí dopustit určitého vymezeného jednání, aby mohl být uznán za pachatele trestného činu a proti komu, kdy a kde lze vést trestní řízení.

Ustanovení o časové působnosti nejsou v ZTOPO obsažena. Při úvahách o časové působnosti je proto potřeba subsidiárně využít ustanovení trestního zákoníku. Klíčová je hlavně zásada retroaktivity vyjádřená v § 1 trestního zákoníku, která stanovuje, že čin je trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán. Právnické osoby lze tedy stíhat pouze za ty skutky, které byly spáchány až po účinnosti ZTOPO, tj. po 31. prosinci 2011. To se týká i pokračování v trestném činu, kdy jsou za trestné považovány pouze ty útoky, které byly spáchány až po jeho účinnosti. Pokud jde o procesní úkony, platí taktéž pravidlo, že každý procesní úkon v řízení se provádí podle zákona účinného v době provedení.

Vzhledem ke zvláštní povaze právnických osob, dané způsobem jejich vzniku, existence a zániku, obsahuje ZTOPO vlastní ustanovení o působnosti místní, věcné a osobní. Největší rozdíl oproti základní úpravě lze spatřovat v působnosti osobní, která stanovuje subjekty, na něž se ZTOPO vztahuje. Trestní odpovědnosti podléhají všechny právnické osoby s výjimkou ČR a územních samosprávných celků při výkonu veřejné moci. Trestní stíhání cizích států a mezinárodních organizací veřejného práva je také vyloučeno, neboť by v případě cizích států došlo k porušení principu suverenity států a

v případě mezinárodních organizací k porušení výsad a imunit, které požívají podle mezinárodního práva.¹¹⁸

Místní působnost vymezuje území, na němž zákon může vyvolat v úpravě zamýšlené účinky. Základními zásadami místní působnosti jsou zásada teritoriality, registrace, personalita, ochrany a univerzality. Za zásadní je považována zásada teritoriality, vycházející ze suverenity státu a výsostného práva stíhat všechny trestné činy na území tohoto státu. U právnických osob je však modifikována tak, že nejen že musí být trestný čin spáchán na území ČR, ale také musí být spáchán osobou, mající sídlo v ČR nebo zde má umístěnou organizační složku nebo alespoň vykonává svoji činnost či zde má svůj majetek. Postačí přitom, pokud se právnická osoba na území ČR dopustí zčásti nebo zcela protiprávního jednání, porušení či ohrožení zájmu chráněného zákonem již může nastat v cizině a stejně je tomu i naopak. ZTOPO dále obsahuje vlastní úpravu zásady personality, podle které se podle zákona ČR posuzuje také trestnost činu spáchaného v cizině právnickou osobou mající sídlo v ČR. Dále obsahuje úpravu zásady univerzality, která se v případě tohoto zákona vyznačuje tím, že k posouzení taxativně uvedených trestných činů podle zákona ČR nemusí mít právnická osoba sídlo v ČR a ani zde nemusí být trestný čin spáchán. Jedná se o trestný čin teroristického útoku, neoprávněné výroby peněz či padělání a pozměnění peněz. Naopak zásadu registrace a pasivní personality ZTOPO neobsahuje.

Poslední, věcná působnost, vymezuje okruh společenských vztahů chráněných ZTOPO. V ust. § 7 ZTOPO je uveden taxativní výčet trestných činů ze zvláštní části trestního zákoníku, kterých se mohou právnické osoby dopustit. Věcná působnost ZTOPO je pak odvozována právě z těchto vybraných trestných činů.¹¹⁹ *Příčemž okruh trestných činů je striktně omezen na ty z nich, u nichž zavedení deliktní odpovědnosti*

¹¹⁸ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 52. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹¹⁹ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 125-135. ISBN 978-80-87576-58-8.

*požadují mezinárodní smlouvy a právní předpisy ES/EU, tedy závazné právní dokumenty.*¹²⁰

Odstavec 2 ust. § 1 ZTOPO uvádí, že *pokud nestanoví tento zákon jinak, použije se trestní zákoník a v řízení proti právnické osobě trestní řád, není-li to z povahy věci vyloučeno.* Ustanovení ZTOPO jsou ve vztahu k ustanovením trestního zákoníku a trestního řádu ustanoveními primárními. Trestní zákoník a trestní řád se použijí jen tehdy, není-li v ZTOPO obsažena zvláštní úprava. Mohou přitom nastat tři varianty. První, kdy ZTOPO stanoví zvláštní právní úpravu a trestní zákoník ani trestní řád se nepoužijí. Problém však nastává, když zákonodárce ve snaze o vytvoření komplexní úpravy určitého institutu pouze v ZTOPO, opomene rozhodnout o některé otázce, která pak musí být dovozována výkladem nebo pokud nepřihlédne k souvislosti hmotněprávní úpravy s úpravou procesněprávní. Druhou variantou je situace, kdy určitý institut v ZTOPO upraven není a je upraven pouze normami trestního zákoníku a trestního řádu. V tomto případě se aplikuje bez dalšího trestní zákoník nebo trestní řád. Třetí je situace, kdy ZTOPO upravuje jen určitou dílčí otázku způsobem odchylným od trestního zákoníku či trestního řádu, přičemž zde platí, že pokud nejde o tyto speciální otázky, použije se právní úprava obecná. Nebezpečím této varianty je možnost střetu právních úprav a nejasností, zda aplikovat úpravu obecnou či speciální.¹²¹

5.4 Tresty a ochranná opatření, které mohou být právnické osobě uloženy

Se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob bylo nutné vyřešit též otázku trestních sankcí, které jim mohou být uloženy jako právní následky spáchaných trestných činů. Účelem trestu je podle trestního zákoníku ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránění dalšímu páčání trestné činnosti odsouzeným a výchova odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život. V případě právnických osob ale

¹²⁰ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, str. 40, dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 10. 10. 2014].

¹²¹ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 35-39. ISBN 978-80-87576-43-4.

vyvstává problém, jelikož lze toto použít jen částečně. Zásadním limitem je zde neexistence univerzálního trestu, za nějž lze v případě osob fyzických, považovat trest odnětí svobody. Tento trest nemůže být uložen právnickým osobám, a proto je třeba nalézt takový systém možných sankcí, které by se závažností svého dopadu přiblížily následkům trestu odnětí svobody.¹²² Snaha o výchovu právnických osob k řádnému životu totiž zřejmě nebude účelem jejich potrestání. Ke smyslu a účelu trestu se vyjadřuje také judikatura. Dle názoru Ústavního soudu je jím v nejobecnějším smyslu ochrana společnosti před kriminalitou. Účel trestu uvedený v trestním zákoníku je podle jeho názoru koncipován jako struktura dílčích cílů a konečného cíle, jež spolu vytvářejí jeden celek.¹²³

Trestním postihem právnických osob je sledována účinnější ochrana společenských zájmů. Hrozba a výkon trestních sankcí je totiž zpravidla znatelně přísnější než u osob fyzických. Tresty mohou výrazně ovlivnit chování právnických osob v daném společenském a ekonomickém prostředí, jelikož v případě odsouzení postihují právnické osoby i v jejich ekonomickém základu. Působí také na pověst právnické osoby ve vztahu k veřejnosti, a to svým společensky negativním dopadem.

Sankce uložené právnickým osobám ale dopadnou vždy i na jednotlivé fyzické osoby, z nichž se skládají, a které ani nemusí mít k jejich trestné činnosti žádný vztah nebo nemohly jejich protiprávní jednání nijak ovlivnit. Tento druh odpovědnosti se proto mnohdy jeví jako nespravedlivý. Jeho cílem je především předcházení vzniku dalšího protiprávního jednání a pod hrozbou sankce také motivace k přijetí vhodných vnitřních regulačních procesů, které zajistí uvnitř právnických osob dohled vedení nad jednáním zaměstnanců.¹²⁴

Jednou ze zásad trestání právnických osob v ČR je dualismus trestních sankcí, podle kterého lze právnické osobě uložit za trestný čin trest nebo ochranné opatření. Tresty lze ukládat jak samostatně, tak kumulativně a obsahují morálně politický odsudek. Místo trestů lze v některých odůvodněných případech užít i jiná opatření, a to

¹²² Srov. VANÍČEK, David a RADA Tomáš. Trestněprávní ochrana životního prostředí a trestní odpovědnost právnických osob. In: *Trestní právo*. LexisNexis CZ, 2007, s. 5-14.

¹²³ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 23.4.1998, sp.zn. IV. ÚS 463/97

¹²⁴ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 151-152. ISBN 978-80-7201-683-9.

podmíněné odložení návrhu na potrestání, podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání. Naproti tomu ochranná opatření morálně politický odsudek neobsahují a jsou zpravidla nezávislá na míře viny pachatele. Jejich hlavním cílem je ochrana společnosti a individuální prevence, spočívající především ve zneškodnění pachatele. Lze je ukládat samostatně, nebo vedle trestu a újma jimi způsobená nesmí být větší než je nezbytně nutné pro dosažení účelu.¹²⁵

Jedinou zásadou zakotvenou přímo v ZTOPO je zásada přiměřenosti trestu a ochranného opatření, která je zde oproti obecné úpravě obsažené v trestním zákoníku přizpůsobena specifikům právnických osob. Ostatní obecné zásady je však třeba rovněž dodržovat, a to i přesto, že v ZTOPO obsaženy nejsou. Patří k nim zásada zákonnosti, subsidiarity trestní represe, účelnosti, personality a zákazu dvojího přičítání téhož.

ZTOPO předpokládá, že právnické osobě mohou být uloženy obdobné sankce jako fyzickým osobám nebo sankce zvláštní. Konkrétně lze za trestné činy spáchané právnickou osobou uložit pouze tyto tresty:

- zrušení právnické osoby,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- zákaz činnosti,
- zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži,
- zákaz přijímání dotací a subvencí,
- uveřejnění rozsudku.¹²⁶

¹²⁵ Srov. FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 62-63. ISBN 978-80-7357-720-9.

¹²⁶ Srov. ust. § 15 odst. 1 ZTOPO.

Zrušení právnické osoby (ust. § 16 ZTOPO)

Trest zrušení právnické osoby je právem považován za trest nejpřísnější. Lze ho uložit, pokud činnost právnické osoby spočívá zcela nebo převážně v páchání trestného činu nebo trestných činů. Tuto podmínku naplňují zejména právnické osoby založené s úmyslem páchání trestné činnosti nebo jejího zastírání. Na úseku životního prostředí si jej lze představit například v souvislosti s obchodováním se zvláště ohroženými druhy živočichů a rostlin. Zrušení však nelze uložit, vylučuje-li to povaha právnické osoby. Například ho nelze uložit právnickým osobám zřízeným zákonem nebo územně samosprávným celkům. U určitých typů právnických osob, jako je banka, pojišťovna, zajišťovna, organizátor trhu s investičními zdroji a dalších, je ale nutné, aby soud přihlédl k vyjádření České národní banky (dále jen „ČNB“). Právní mocí rozhodnutí o zrušení právnické osoby je zahájena její likvidace, při níž se postupuje podle civilních právních předpisů a při které dochází k mimosoudnímu vypořádání majetkových poměrů zrušené právnické osoby.

Z hlediska ochrany životního prostředí považují možnost uložení tohoto trestu za velmi přínosnou. Právnické osobě bude tímto trestem zcela zamezeno v jakékoliv další činnosti, a tedy i té, která spočívala v ohrožování nebo poškozování životního prostředí či jeho složek. Právě tento druh trestu představuje dle mého názoru důležitý prvek v boji s environmentální kriminalitou, a to jak z hlediska preventivního, tak represivního.

Propadnutí majetku (ust. § 17 ZTOPO)

Druhým nejpřísnějším trestem je trest propadnutí majetku, který může dle okolností postihnout i celý majetek právnické osoby. Představuje výjimku z ústavní ochrany nedotknutelnosti majetku jako základního lidského práva, která je zaručena i osobám právnickým. Lze jej uložit jen tehdy, spáchala-li právnická osoba zvlášť závažný zločin a tímto zločinem pro sebe nebo jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch, případně pokud jeho uložení dovoluje za spáchaný zločin trestní zákoník. Také u tohoto trestu má soud v některých případech povinnost vyžadovat

vyjádření ČNB. Dle judikatury přecházejí vlastnická práva a jiná majetková práva, patřící do propadlého majetku odsouzeného, dnem právní moci rozsudku na stát.¹²⁷

Majetek a celkově dobrá ekonomická situace je pro činnost právnických osob nezbytností. Zásah do této sféry právnické osoby je proto zcela jistě nežádoucí. V ochraně životního prostředí by mohlo být uložení tohoto trestu přínosné především proto, že k případnému pokračování v trestné činnosti potřebuje daná právnická osoba určité finanční a majetkové zázemí. Pokud by byl právnické osobě její majetek, ať už veškerý nebo jen jeho část, odebrán, bylo by páchaní další trestné činnosti jen velmi málo pravděpodobné a uložení tohoto trestu by mohlo být pro právnickou osobu až likvidační.

Peněžitý trest (ust. § 18 ZTOPO)

Hlavní typem trestní sankce postihující majetek právnických osob, a který je určen zejména pro postih úmyslných trestných činů, ale lze jej uložit i za trestné činy nedbalostní, je trest peněžitý. Snaha o získání majetkového prospěchu pro sebe nebo pro jinou osobu zde není vyžadována. ZTOPO stanovuje, že má být trest uložen v denních sazbách, které jsou oproti sazbám fyzických osob přiměřeně zvýšeny a činí nejméně 1 000 Kč a nejvíce 2 000 000 Kč. Dle názoru Nejvyššího soudu není jeho výměra omezena hodnotou majetku získaného danou trestnou činností a lze jím tedy postihnout i majetek získaný poctivou prací pachatele.¹²⁸ Dále uvádí, že nesmí být na újmu práv poškozeného a bere tak výslovně zřetel na jeho práva. Pokud by totiž soud k oprávněným nárokům poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem nepřihlédl, mohlo by jeho rozhodnutí ztížit, zkomplikovat či znemožnit uspokojení poškozeného. Při jeho ukládání se subsidiárně použije trestní zákoník. Výtěžek ze zaplaceného trestu připadá státu. U stanovených typů právnické osoby je i zde vyžadováno vyjádření ČNB.

V případě peněžitého trestu je všeobecně možné počítat u právnických osob s větší mírou kompenzace vzniklých škod, jelikož jejich majetkové poměry bývají

¹²⁷ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2008, sp. zn. 28 Cdo 562/2008.

¹²⁸ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87.

obecně znatelněji větší, než je tomu v případě osob fyzických. To je samozřejmě přínosné i pro ochranu životního prostředí, jelikož by bylo k dispozici více finančních prostředků, s jejichž pomocí by se lépe dosáhlo nápravy škod na něm vzniklých, a díky nimž by mohl být stav životního prostředí snáze navrácen do stavu před spáchanou trestnou činností. Také v případě tohoto trestu je patrná výrazná preventivní funkce. Jedná se totiž o zásah do ekonomické sféry dané právnické osoby, která je především pro její další trvání a činnost nezbytná a domnívám se, že příznivý finanční stav je jednou z hlavních priorit každé právnické osoby.

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (ust. §19 ZTOPO)

Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty lze uložit právnickým osobám za stejných podmínek jako osobám fyzickým. Spočívá v odnětí vlastnického či jiného majetkového práva odsouzenému okamžikem právní moci rozsudku. Účelem je zneškodnit věc či jinou majetkovou hodnotu, která by mohla sloužit k dalšímu páchání trestné činnosti, ztížit pachateli podmínky páchání dalších trestných činů a odejmout pachateli prospěch z trestné činnosti. Věcí se zde rozumí ovladatelný hmotný předmět, sloužící potřebám lidí, který může být předmětem vlastnictví a dále i ovladatelná přírodní síla. Jinou majetkovou hodnotou je majetkové právo nebo jiná peněží ocenitelná hodnota, jež není věcí. Podmínkou je, že věc či jiná majetková hodnota musí náležet pachateli.

Pokud dojde k uložení tohoto druhu trestu, bude pachateli odebrán prospěch získaný jeho trestnou činností případně věc, jejímž prostřednictvím k trestné činnosti docházelo. Pokud tedy odsouzená právnická osoba používala při své činnosti například závadné nebo normám neodpovídající stroje, při jejichž provozu docházelo ke kontaminaci okolního životního prostředí, mohl by jí být uložen trest propadnutí těchto strojů. Pokud by tak chtěla odsouzená právnická osoba i nadále podnikat ve stejném oboru, musela by si pořídit stroje nové a vyhovující, čímž by bylo zamezeno dalšímu znečišťování okolí.

Zákaz činnosti (ust. § 20 ZTOPO)

Primárním účelem trestu zákazu činnosti je zabránění pachateli v páchání další trestné činnosti a dále jeho výchovné působení na pachatele. Trest spočívá v tom, že právnická osoba nemůže vykonávat činnost, ke které potřebuje zvláštní povolení nebo, pokud by o něj žádala, nemůže jí být po dobu výkonu trestu vydáno. Podmínkou pro uložení je souvislost spáchaného trestného činu s činností, jež se pachateli zakazuje. Výměra tohoto trestu je od jednoho roku do dvaceti let a stejně jako u některých předchozích trestů je v případě určitého typu právnické osoby vyžadováno vyjádření ČNB. Zajištění kontroly dodržování je ale velmi problematické, jelikož neexistuje žádný ucelený kontrolní mechanismus.

Důsledkem uložení tohoto trestu je zákaz výkonu určité specifické činnosti, která může spočívat právě například v ohrožování či poškozování životního prostředí. Pro ochranu životního prostředí je tedy tento druh trestu opět vhodný. Právnické osobě může být až na dvacet let zakázáno provozovat určitou činnost, čímž je zajištěno, že k dalším negativním dopadům na životní prostředí nemůže v oblasti zakázané činnosti docházet.

Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži (ust. § 21 ZTOPO)

Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži je specifickým trestem, který může být uložen jen právnické osobě. Jeho účelem je odejmutí příležitosti páchat trestnou činnost v souvislosti s poskytováním určitých služeb či dodávek, výkonem určitých prací nebo zhotovením určitého díla na základě veřejné zakázky, uzavřené koncesní smlouvy nebo vítězství ve veřejné soutěži, pokud se právnická osoba dopustí trestné činnosti v souvislosti s některou z těchto činností, a tím ztratí důvěryhodnost k jejímu dalšímu řádnému výkonu. Zákaz může být uložen vedle jiného druhu trestu, a pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu není třeba uložení jiného trestu, i jako trest samostatný. Ve výroku rozsudku musí být uveden rozsah a doba trvání zákazu.

Smysl a účinek tohoto trestu je dle mého názoru obdobný jako v případě trestu zákazu činnosti. Rozdílem je zde v podstatě pouze to, že je trest zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži vymezen úžeji. Podstata však zůstává stejná a spočívá tedy v zákazu určité činnosti právnické osobě, v souvislosti s níž došlo ke spáchání trestné činnosti. V oblasti ochrany životního prostředí by tak opět mohlo být uložením tohoto trestu zamezeno v další činnosti, která má na něj negativní dopad i když v tomto případě pouze v souvislosti s plněním veřejných zakázek, účastí v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži.

Zákaz přijímání dotací a subvencí (ust. § 22 ZTOPO)

Zákaz přijímání dotací a subvencí patří mezi specifické tresty, které mohou být uloženy pouze pachateli právnické osobě. Uložením tohoto trestu se právnické osobě zakazuje ucházet se o veškeré dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvky nebo jakékoliv jiné veřejné podpory, ale také je přijímat, a to v soudem stanoveném rozsahu. Hlavním účelem tohoto trestu je znemožnění dalšího páčání trestné činnosti v souvislosti s podáním nebo vyřizováním žádosti o výše uvedené dotace a subvence. Tento trest může být uložen jak samostatně, tak i vedle jiného druhu trestu.

Uložení tohoto druhu trestu by mohlo být v oblasti environmentální kriminality přínosné opět především díky jeho negativnímu dopadu na ekonomickou situaci odsouzené právnické osoby a s tím spojeným úbytkem prostředků potřebných pro výkon její případné další nezákonné činnosti.

Uveřejnění rozsudku (ust. § 23 ZTOPO)

Trest uveřejnění rozsudku lze uložit pouze osobám právnickým. Jedná se o zcela nový druh trestu, jehož zavedení vyžadovalo mnoho mezinárodních dokumentů. Jeho využití přichází v úvahu zejména, pokud činnost právnické osoby ohrožovala život nebo zdraví lidí či majetek a vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu je třeba s ním veřejnost seznámit. Nejčastěji přichází do úvahy v případě trestných činů proti životnímu prostředí. V rozsudku musí být uveden druh veřejného sdělovacího prostředku, ve kterém má být uveřejněn a také v jakém rozsahu. Náklady uveřejnění

hradí zásadně odsouzená právnická osoba, pro kterou má tento trest výrazný difamující účinek a mnohdy také negativní dopad na její majetkovou sféru, např. v podobě odlivu zákazníků, či sponzorů. Zákonodárce předpokládal, že se budou chtít právnické osoby těmto dopadům vyhnout a tak pro tyto případy zvolil, jako donucovací prostředek, pořádkovou pokutu do výše 500 000 Kč s možností opakovaného uložení až do splnění povinnosti.

Tento nově zavedený druh trestu hodnotím velmi kladně. Právě při trestání environmentální kriminality by mohl být hojně využíván. Opět zde spatřuji preventivní prvek, jelikož je v zájmu každé právnické osoby, aby si zachovala svou dobrou pověst, která jí zajišťuje klientelu. Při uveřejnění odsuzujícího rozsudku tak bude veřejnost seznámena s trestnou činností dané právnické osoby, což bude mít zcela jistě negativní vliv na její další fungování. Veřejnost má navíc právo na to, aby byla vyrozuměna o možných dopadech a negativních účincích trestné činnosti na okolí, ve kterém žije.

Druhým typem trestních sankcí jsou ochranná opatření. Na rozdíl od fyzických osob lze právnickým osobám uložit pouze jeden druh ochranného opatření, kterým je zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. ZTOPO v tomto případě zcela odkazuje na trestní zákoník a podmínky v něm uvedené, a to aniž by stanovil jakoukoli odchylku.

Zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty (ust. § 26 ZTOPO)

Účelem ochranného opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty je odejmout pachateli, kterého nelze stíhat, odsoudit nebo od jehož potrestání bylo upuštěno či jiné právnické osobě, věci nebo jiné majetkové hodnoty, je-li na tom obecný zájem spočívající v požadavku odčerpání neoprávněného majetkového prospěchu získaného trestnou činností nebo odnětí věci nebo jiné majetkové hodnoty, které jsou svou povahou nebezpečné nebo u nich hrozí, že budou dále užity k páchání trestné činnosti. Směřuje tedy jen vůči věcem nebo jiným majetkovým hodnotám, které nějak souvisejí s trestnou činností. Pokud nelze ochranné opatření z důvodu převedení věci či jiné majetkové hodnoty na jinou osobu, zničení, ukrytí atd. uložit, lze jej nahradit zabráněním náhradní hodnoty upravené v § 101 trestního zákoníku. Na rozdíl od ochranného opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty, lze v tomto případě

osobě, která měla strpět zabrání původní věci nebo jiné majetkové hodnoty, zabrat jakoukoli věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která nemusí mít žádnou souvislost s trestnou činností.^{129 130 131 132}

5.5 Řízení proti právnickým osobám

Řízení proti právnickým osobám je upraveno v procesní části ZTOPO, zvané *zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám (ust. § 28 - § 41)*. Tato procesní ustanovení navazují na trestní řád jako na předpis trestního práva procesního, který je ve vztahu k ZTOPO právním předpisem subsidiárním. Od 1. 1. 2014 je subsidiárním právním předpisem ve vztahu k ZTOPO také zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.¹³³ Tyto zákony se tedy použijí pouze v případě, kdy ZTOPO nemá zvláštní procesní úpravu a není-li to z povahy věci vyloučeno, což také vyplývá z ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO.

V trestním řízení musí být brán ohled zejména na povahu právnických osob, které jsou subjekty odlišnými od osob fyzických a jsou právem uměle vytvořeny. V trestním řízení přísluší podle Listiny¹³⁴, Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod¹³⁵ a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech¹³⁶, právo

¹²⁹ Srov. FOREJT, Petr. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 122-243. ISBN 978-80-7201-875-8.

¹³⁰ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou. 2.* aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 109-171. ISBN 978-80-87576-43-4.

¹³¹ Srov. FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 63-90. ISBN 978-80-7357-720-9.

¹³² Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 230-237. ISBN 978-80-87576-58-8.

¹³³ Srov. Zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

¹³⁴ Srov. čl. 36 odst. 1, čl. 8 odst. 2 Listiny.

¹³⁵ Srov. čl. 6 odst. 1 *Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*, zkráceně Evropská úmluva o lidských právech. Je nejdůležitější lidskoprávní úmluvou sjednanou v rámci Rady Evropy a základem regionální mezinárodněprávní ochrany lidských práv v Evropě. Byla podepsána v Římě dne 4. listopadu 1950. Československo bylo roku 1992 vůbec prvním státem střední a východní Evropy, který se stal stranou Úmluvy. Úmluva byla ratifikována dne 18. března 1992 a publikována pod č. 209/1992 Sb.

¹³⁶ Srov. čl. 14 a 15 *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* vytvořeného v prosinci 1966 v New Yorku Valným shromážděním na zasedání OSN. Hlavním cílem této smlouvy je závazek státu ke svým občanům. Zavazuje je k zajištění tradičních demokratických práv občana jako je právo na

na spravedlivý proces i právnickým osobám. Právnické osoby tedy mají právo na to, aby byla jejich trestní věc spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem. Také ostatní procesní zásady a záruky jsou v případě osob právnických takřka shodné jako v trestním řízení proti fyzickým osobám.^{137 138} Trestní řízení lze proti právnickým osobám vést také ve stejných stádiích jako u osob fyzických. Jde o přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení a opravné a vykonávací řízení.

Zavedením trestní odpovědnosti právnických osob vyvstal problém vzájemného vztahu mezi správním deliktem a trestným činem právnické osoby, který proto zákonodárce výslovně upravil v ust. § 28 ZTOPO, který říká, že „zahájení trestního stíhání proti právnické osobě brání tomu, aby o témže skutku proti téže právnické osobě probíhalo řízení o správním deliktu.” Po pravomocném rozhodnutí o správním deliktu, které nebylo zrušeno, již nelze trestní stíhání proti právnické osobě zahájit a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat.

ZTOPO v ust. § 31 také zavedl možnost vést společné řízení pro obviněnou právnickou a fyzickou osobu, pokud spolu jejich trestné činy souvisejí a pokud tomu nebrání důležité důvody. Jedním z takových důvodů je například nedosažitelnost fyzické osoby, která by tak byla v rozporu s požadavkem projednání věci právnické osoby v přiměřené lhůtě. Účelem společného řízení je jeho hospodárnost a rychlost, ale také to, že ve společném řízení je posouzení závažnosti a povahy spáchaných trestných činů pro soud snazší. Odpovědnost právnických a fyzických osob se však ve společném řízení posuzuje samostatně.

Úkony v trestním řízení za právnickou osobu činí ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ”). Dle ust. § 21 odst. 1 OSŘ, za právnickou osobu jedná:

život, svobodu, bezpečnost, soukromí, svobodu pohybu, myšlení, svědomí atd. Na jejím základě byl také vytvořen osmnáctičlenný výbor pro lidská práva s širokými kontrolními oprávněními.

¹³⁷ Srov. ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013, xliv, s. 707-708. ISBN 978-80-7400-496-4.

¹³⁸ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 175-176. ISBN 978-80-87576-43-4.

- a) „člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo
- b) její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo
- c) vedoucí jejího odštěpného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo
- d) její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.”

Úkony v řízení však může za právnickou osobu současně činit pouze jedna osoba. Tou ale nemůže být osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci.

Obviněná právnická osoba má také právo na obhajobu, které se vztahuje na celé trestní řízení. Všem orgánům v něm činným je uložena povinnost umožnit osobě, proti níž se řízení vede, uplatnění jejích práv a zaručit jí tak plnou ochranu jejích zákonných zájmů. Obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát¹³⁹, který pomáhá vyrovnat faktickou nerovnost mezi obviněným a odborně vzdělaným a zkušeným státním zástupcem. Jeho povinností je chránit a prosazovat práva a zájmy obviněné právnické osoby a v její prospěch využívat všechny dostupné zákonné prostředky.¹⁴⁰

¹³⁹ Advokátem je ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou. viz. ust. § 4 zákona č. 85/1996 Sb. ze dne 13. března 1996 o advokacii.

¹⁴⁰ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 176-216. ISBN 978-80-87576-43-4.

6. Trestní odpovědnost právnických osob v ochraně životního prostředí

ZTOPO sahá samozřejmě i do oblasti odpovědnosti za trestné činy v životním prostředí. Mezi předpokládané účinky tohoto zákona patří zejména účinnější ochrana celospolečenských zájmů, a tím i zájmů na ochraně životního prostředí. Otázka jeho aplikace v rámci ochrany životního prostředí je však zatím velmi teoretická a spíše počítá s využíváním správního trestání. Výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit je v této oblasti užší než v trestním zákoníku. Zákonodárce se zde řídil především požadavky mezinárodních smluv a právních předpisů EU. Trestní odpovědnost právnických osob se tak vztahuje pouze na taxativní výčet trestných činů uvedený v ust. § 7 ZTOPO. Právnické osoby se tedy nemohou dopustit trestných činů:

- týrání zvířat (ust. § 302 trestního zákoníku),
- zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (ust. § 303 trestního zákoníku),
- pytláctví (ust. § 304 trestního zákoníku),
- neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat (ust. § 305 trestního zákoníku),
- šíření nakažlivé nemoci zvířat (ust. § 306 trestního zákoníku) a
- šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin (ust. § 307 trestního zákoníku).¹⁴¹

Dle mého názoru však není toto zúžení příliš logické. Týká se totiž trestných činů, kterých by se mohly právnické osoby zcela jistě dopustit a mnohdy i s větší četností než osoby fyzické. To se ale naopak nedá říci u jiných trestných činů, kterých se právnické osoby dopustit mohou. Mám na mysli například trestný čin svádění k pohlavnímu styku dle ust. § 202 trestního zákoníku a některé další trestné činy

¹⁴¹ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 170-172. ISBN 978-80-210-6594-9.

proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jejich spáchání právnickou osobou je pro mě jen těžko představitelné a přesto ve výčtu ust. § 7 ZTOPO, na rozdíl od výše uvedených trestných činů, figurují. Do budoucna by tak bylo vhodné rozšířit působnost ZTOPO i na další trestné činy proti životnímu prostředí, aby bylo docíleno co nejefektivnější ochrany této oblasti. Naopak trestné činy, kterých se právnické osoby zjevně dopustit nemohou, by měly být vyloučeny.

Vláda ČR již dokonce dne 3. září 2014 předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR novelu ZTOPO, jejíž 1. čtení je navrženo na pořad 19. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (tj. od 21. října 2014).¹⁴² Vládní návrh mimo jiné počítá právě s rozšířením výčtu trestných činů, které mohou být spáchány právnickou osobou. Navrhovaný ust. § 7 ZTOPO je oproti současné úpravě koncipován negativně. Zatímco dnešní podoba tohoto paragrafu počítá s výčtem trestných činů, kterých se právnické osoby mohou dopustit, navrhované znění naopak obsahuje trestné činy, kterých se dopustit nemohou.

Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, o kterých jsem hovořila výše, by podle tohoto návrhu nadále mohly být právnickou osobou spáchány a s jejich vyloučením se tedy zatím nepočítá. Naproti tomu trestné činy proti životnímu prostředí nejsou ve výčtu navrhovaného znění ust. § 7 uvedeny vůbec. Schválení této novely by tedy znamenalo, že právnické osoby by se mohly dopustit všech trestných činů, uvedených v hlavě osmé. trestního zákoníku, tj. všech trestných činů proti životnímu prostředí. Stávající ochrana životního prostředí na úrovni trestního práva by tedy byla rozšířena.¹⁴³

6.1 Trestné činy, kterých se mohou právnické osoby na úseku ochrany životního prostředí dopustit

Charakteristickým rysem trestných činů proti životnímu prostředí je, že až na výjimky se jedná o blanketní skutkové podstaty, které odkazují na jiné právní

¹⁴² Srov. <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?o=7&gc=418&gr=2011> [cit. dne 10. 10. 2014].

¹⁴³ Srov. novela ZTOPO dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=304&CT1=0> [cit. dne 10. 10. 2014].

předpisy. Těmi jsou nejen předpisy vnitrostátního práva ČR, ale také přímo účinné předpisy evropského unijního práva. Pachatelem zde může být zpravidla jakýkoliv subjekt, vyjma trestných činů spáchaných osobami, které mají uloženou zvláštní povinnost chránit životní prostředí a tudíž mohou být postiženi vyšší trestní sazbou.¹⁴⁴ Skutkové podstaty trestných činů týkajících se ochrany životního prostředí se však nenachází pouze v hlavě osmé zvláštní části trestního zákoníku, ale i v jiných hlavách.

Trestné činy proti životnímu prostředí lze teoreticky rozdělit do čtyř skupin. Jsou jimi generální ochrana před poškozením a ohrožením složek životního prostředí, specifická ochrana jednotlivých složek, neoprávněné nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí a ostatní trestné činy proti životnímu prostředí. Trestné činy patřící do poslední z uvedených skupin, však patří mezi ty, které nemohou být spáchány právnickou osobou, a proto se budu zabývat jen prvními třemi.

6.1.1 Generální ochrana před poškozením a ohrožením složek životního prostředí

Do této skupiny lze zařadit skutkové podstaty trestných činů *Poškození a ohrožení životního prostředí (ust. § 293 trestního zákoníku)*, které předpokládá zavinění ve formě úmyslu a *Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (ust. § 294 trestního zákoníku)*, kde postačí zavinění z hrubé nedbalosti¹⁴⁵. Jedná se o základní skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí, které představují obecnou trestněprávní ochranu veškerých složek životního prostředí. Před poškozením nebo ohrožením je tedy chráněno životní prostředí jako celek a jejich souběh s trestnými činy chránícími jednotlivé složky životního prostředí je vyloučen.

Předpokladem pro naplnění těchto skutkových podstat je porušení některého z jiných právních předpisů, na které tyto blanketní skutkové podstaty odkazují a dále

¹⁴⁴ Srov. JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 768. ISBN 978-80-87576-64-9.

¹⁴⁵ Trestný čin je podle ust. § 16 odst. 2 trestního zákoníku spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

poškození nebo ohrožení¹⁴⁶ životního prostředí, tj. vznik nežádoucího stavu na jeho chráněné složce, které jsou klíčovými pojmy tohoto trestného činu. Objektem je zde zájem společnosti na ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek, včetně organismů a ekosystémů.

Ke spáchání těchto trestných činů musí být naplněno několik znaků zároveň. Pachatelovo jednání v rozporu s jiným právním předpisem musí spočívat v tom, že:

- poškodí nebo ohrozí půdu, vodu, ovzduší, nebo jinou složku životního prostředí, a to buď
 - ve větším rozsahu,
 - na větším území,¹⁴⁷
 - takovým způsobem, že tím může způsobit těžkou újmu na zdraví či smrt nebo
 - je-li k odstranění následků takového jednání třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu nebo
- takové poškození nebo ohrožení složky životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění.¹⁴⁸

Pachatel může v konkrétním případě naplnit i obě výše uvedené alternativy, a to zejména když sám poškodí životní prostředí a poté zároveň brání v odvrácení nebo zmírnění tohoto poškození jiným osobám. Může jím být kterákoliv fyzická nebo právnická osoba.^{149 150 151}

¹⁴⁶ Poškozením nebo ohrožením se dle ust. § 296 odst. 3 trestního zákoníku rozumí i provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či směsi, bez povolení podle jiného právního předpisu.

¹⁴⁷ Větším územím se dle ust. § 296 odst. 1 trestního zákoníku rozumí území o rozloze nejméně 3 hektary a v případě povrchových vod ve vodních útvech, s výjimkou vodních toků, nejméně 1 hektar vodní plochy a u vodního toku nejméně 2 kilometry jeho délky, jednotlivá zasažená území a délky vodního toku se sčítají.

¹⁴⁸ Srov. ust. § 293 odst. 1 a ust. § 294 odst. 1 trestního zákoníku.

¹⁴⁹ Srov. JELÍNEK, Jirí aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 770-774. ISBN 978-80-87576-64-9.

6.1.2 Speciální ochrana před poškozením a ohrožením složek životního prostředí

V rámci trestního zákoníku jsou obsaženy další skutkové podstaty trestných činů, které chrání jednotlivé složky životního prostředí specifickým způsobem. Patří sem tyto trestné činy:

Poškození vodního zdroje (ust. § 294a trestního zákoníku)

Skutková podstata tohoto trestného činu byla do trestního zákoníku zavedena novelou č. 330/2011 Sb., s účinností od 1. 12. 2011. Dříve byla ochrana vodního zdroje zajištěna pouze v rámci původních znění obecných skutkových podstat ust. § 293 a 294 trestního zákoníku.

Objektem je zájem společnosti na zvláštní ochraně vodního zdroje, u něhož je stanoveno ochranné pásmo. „*Ochranné pásmo slouží k ochraně vydatnosti, jakosti a zdravotní nezávadnosti zdrojů podzemních nebo povrchových vod využívaných nebo využitelných pro zásobování pitnou vodou s průměrným odběrem více než 10 000 m³ za rok a zdrojů podzemní vody pro výrobu balené kojenecké vody nebo pramenité. Také slouží k ochraně zdroje před činnostmi, které mohou nepříznivě ovlivnit jeho chemické, fyzikální a mikrobiologické vlastnosti, jeho zdravotní nezávadnost, jakož i zásoby a vydatnost zdroje.*”¹⁵² Za vodní zdroj se považují povrchové nebo podzemní vody, využívané, nebo které mohou být využívány pro uspokojení potřeb člověka, zejména pro pitné účely.¹⁵³ Mohou to ale být i přírodní léčivé zdroje a zdroje přírodní minerální vody dle lázeňského zákona. Důsledkem pachatelova protiprávního jednání, spočívajícího v poškození vodního zdroje, musí být

– zánik nebo

¹⁵⁰ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 151-154. ISBN 978-80-210-6594-9.

¹⁵¹ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586), s. 2938 - 2956. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹⁵² Právní režim ochranných pásem vodních zdrojů je upraven v ust. § 30-31 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách („dále jen zákon o vodách”) a v ust. § 21-24 lázeňského zákona.

¹⁵³ Srov. ust. § 2 odst. 8 zákona o vodách.

- značné oslabení důvodu pro zvláštní ochranu vodního zdroje.

Z hlediska subjektivního je vyžadováno zavinění úmyslné nebo z hrubé nedbalosti. Pachatelem může být kterákoliv fyzická nebo právnická osoba.^{154 155 156}

Poškození lesa (ust. § 295 trestního zákoníku)

Předchozí úprava této skutkové podstaty obsahovala jisté mezery, a proto bylo nutné ji modifikovat. Impulsem pro vytvoření skutkové podstaty v dnešní podobě bylo zejména časté obcházení zákona a především nárůst neoprávněné těžby lesních porostů, a tím i četný vznik holin. Tyto holiny bývaly dlouhodobě nezalesněné a těžním lesních porostů v místech přímo na ně navazujících docházelo k další prodlevě ve vývoji porostů a k dalším negativním účinkům. Nynější úprava, na rozdíl od předešlé, postihuje i takové jednání, které vznikne buď i připojením k již existující holině. Celková újma na lese je totiž v těchto případech často mnohem větší než při jednorázovém vykácení lesa určité plochy v jinak nepoškozeném lese.¹⁵⁷

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lesa jako lesního porostu s jeho prostředím a pozemky určenými k plnění funkce lesa, před svévolnou škodlivou těžbou ve větším rozsahu nebo jinou činností, prováděnou v rozporu s platnou právní úpravou.

K naplnění je vyžadováno jednání pachatele, spočívající v těžbě lesních porostů nebo jiné činnosti, prováděné v rozporu s jiným právním předpisem, kterou způsobí, buď i připojením k již existující holině,

- vznik holé seče (tj. odstranění veškerého lesního porostu na určité ploše)
nebo

¹⁵⁴ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 154. ISBN 978-80-210-6594-9.

¹⁵⁵ Srov. JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 774-775. ISBN 978-80-87576-64-9.

¹⁵⁶ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586), s. 2956 - 2959. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹⁵⁷ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, s. 223. dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0> [cit. dne 10. 10. 2014].

- způsobí závažné poškození lesa na celkové větší ploše lesa¹⁵⁸ nebo
- proředí lesní porost pod hranici zakmenění stanovené jiným právním předpisem na celkové větší ploše lesa.

Jinou činností se rozumí jiná činnost provedená v rozporu s jiným právním předpisem, například lesním zákonem. Jde například o nařezávání stromů prováděné vlastníkem či jiným oprávněným uživatelem lesa. Hranicí zakmenění je dle ust. § 31 odst. 4 lesního zákona, snížení hustoty lesního porostu pod sedm desetin plného zakmenění.

Touto činností jsou poškozováni nejen vlastníci sousedních lesů, kterým hrozí důsledkem větrných kalamit nárůst škod, ale také veřejnost, jelikož les jako základní složka životního prostředí plní celou řadu funkcí (ochrana biodiverzity, zadržování vody v krajině atd.).

Z hlediska subjektivního postačí zavinění ve formě nedbalosti. Pachatelem může být opět kterákoliv fyzická nebo právnická osoba.^{159 160 161}

Neoprávněné vypouštění znečišťujících látek (ust. § 297 trestního zákoníku)

Tato skutková podstata byla do trestního zákoníku zakotvena na vzdory tomu, že ČR není přímořským státem, a to z důvodu požadavku na transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/35/ES ze dne 7. září 2005, o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání, která navazuje na Mezinárodní úmluvu o zabránění znečišťování z lodí sjednanou v Londýně dne 2. listopadu 1973 (dále jen

¹⁵⁸ Celkově větší plochou lesa se dle ust. § 296 odst. 2 trestního zákoníku rozumí plocha o výměře větší než 1,5 ha. Tato plocha však musí být souvislá, tj. nelze k ní dospět součtem prostorově oddělených menších ploch lesa. Holou seč však lze způsobit podle ust. § 295 odst. 1 trestního zákoníku i připojením nově způsobené holiny k již existující holině, kterou způsobil buď pachatel již dříve, nebo někdo jiný než pachatel.

¹⁵⁹ Srov. JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 776-777. ISBN 978-80-87576-64-9.

¹⁶⁰ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 155-157. ISBN 978-80-210-6594-9.

¹⁶¹ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586), s. 2959 - 2964. ISBN 978-80-7400-428-5.

„MARPOL”) a na Protokol k této úmluvě z roku 1978 (v ČR publikovaný jako č. 71/1995 Sb.).

Objektem je zájem na ochraně čistoty moře, zachování mořských ekosystémů a biologické rozmanitosti zde žijících živočišných a rostlinných druhů. Tento trestný čin lze spáchat jen na určitém místě, a to na lodi nebo na jiném námořním plavidle, u nichž došlo k vypuštění určité znečišťující látky.

Jednání pachatele spočívá v tom, že v rozporu s mezinárodní smlouvou, kterou se rozumí zejména MARPOL a Protokol k této úmluvě:

- sám vypustí ropnou¹⁶², jedovatou kapalnou nebo jinou obdobnou znečišťující látku¹⁶³ z lodi nebo z jiného námořního plavidla, nebo
- nezabrání takovému vypuštění, ač je k tomu povinen.

Z hlediska subjektivního postačí zavinění ve formě nedbalosti. Pachatelem může být v případě vypuštění znečišťujících látek kterákoliv fyzická nebo právnická osoba. Pokud jde ale o druhou z alternativ, tedy pokud pachatel nezabrání vypuštění znečišťujících látek, může jím být jen ten, kdo byl vzhledem ke svému zaměstnání, povolání, postavení nebo ke své funkci na lodi nebo na jiném námořním plavidle, povinen tomu zabránit. Takovou osobou bude například velitel lodi nebo jiného námořního plavidla, který je podle ust. § 33 odst. 1 písm. h) zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, povinen zabránit znečištění mořského prostředí a zajistit, aby z lodi nebyly vypouštěny nebezpečné látky.^{164 165}

¹⁶² Ropnou látkou je ropa v jakékoli formě, a to i surová ropa, palivová ropa, kaly, ropný odpad atd.

¹⁶³ Jiné znečišťující látky by měly být svými nebezpečnými vlastnostmi srovnatelné s ropnými nebo jinými jedovatými kapalnými látkami.

¹⁶⁴ Srov. JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 777. ISBN 978-80-87576-64-9.

¹⁶⁵ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586), s. 2968 - 2973. ISBN 978-80-7400-428-5.

Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (ust. § 299 trestního zákoníku) a Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (ust. § 300 trestního zákoníku)

Prostřednictvím těchto trestných činů plní ČR své závazky vyplývající z mezinárodních smluv, a to především z Úmluvy CITES, a v souvislosti s členstvím v EU také z nařízení Rady Evropských společenství ze dne 9. prosince 1996 č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, ve znění nařízení Komise Evropských společenství ze dne 18. srpna 2003 č. 1497/2003.

Objektem těchto trestných činů je zájem na ochraně biologické rozmanitosti živočichů a rostlin, a to především těch, které jsou na pokraji vyhubení či vyhynutí, nebo se ve volné přírodě vyskytují jen vzácně či jsou ohrožené poptávkou obchodníků, sběratelů a chovatelů, a to před takovými způsoby nakládání, které je ohrožují a jsou prováděny ve větším rozsahu.

Objektivní stránka první skutkové podstaty (ust. § 299) spočívá v tom, že pachatel v rozporu s jiným právním předpisem:

1. usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří
 - jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo
 - exemplář chráněného druhu

a spáchá takový čin na více než dvaceti pěti kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů.

2. usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří
 - jedince silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo

- exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím.

Objektivní stránka první skutkové podstaty (ust. § 300) spočívá v tom, že pachatel z hrubé nedbalosti poruší jiný právní předpis tím, že:

1. usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří

- jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo

- exemplář chráněného druhu

ve větším rozsahu než dvaceti pěti kusů nebo

2. usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří

- jedince kriticky ohroženého druhu živočicha nebo rostliny nebo

- exemplář druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím.

Jedincem silně nebo kriticky ohroženého druhu jsou živočichové a rostliny zařazené do bodů 1. a 2. příloh II a III vyhlášky Ministerstva životního prostředí ČR č. 395/1992 Sb.

Druhem přímo ohroženým vyhubením nebo vyhynutím jsou druhy živočichů a rostlin, které spadají pod ochranu zákona č. 100/2004 Sb. o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a nařízení č. 338/97 ES.

Jedinec zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny je jedinec takového druhu, kterému se poskytuje zvláštní ochrana podle příslušných vnitrostátních právních předpisů ČR. Především jde o ust. § 48 ZOPK, který vymezuje pojem zvláště chráněných živočichů a rostlin jako ty, které jsou ohrožené, vzácné nebo vědecky či kulturně velmi významné. Dle stupně jejich ohrožení se dále člení na:

- a) kriticky ohrožené,

b) silně ohrožené,

c) ohrožené.

Exemplář chráněného druhu je druh, kterému je ochrana poskytována podle jiné než vnitrostátní právní úpravy, kterou je ale ČR také vázána. Především podle Úmluvy CITES a předpisů EU. Exemplářem se míní živý nebo mrtvý chráněný živočich nebo rostlina. Mrtvým exemplářem může být také výrobek z takového živočicha nebo rostliny nebo kterákoliv část jejich těla.

Z hlediska subjektivního je v případě trestného činu ust. §299 vyžadováno zavinění ve formě úmyslu a v případě ust. § 300 postačí hrubá nedbalost. Pachatelem může opět být kterákoliv fyzická nebo právnická osoba, s výjimkou dvou případů, které jsou spolu s dalšími jinými případy, uvedenými v odstavci 3. a 4. ust. § 299, sankcionovány přísnější trestní sazbou. V těchto případech musí být pachatel členem organizované skupiny (ust. § 299 odst. 3 písm. a) nebo musí spáchat tento čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech (ust. § 299 odst. 4 písm. a).^{166 167 168}

Poškození chráněných částí přírody (ust. § 301 trestního zákoníku)

S účinností od 1. prosince 2011 byl novelou trestního zákoníku zákonem č. 330/2011 Sb. nově zaveden trestný čin Poškození chráněných částí přírody.

Objektem je zájem společnosti na zvýšené ochraně určitých částí přírody a krajiny, a to z hlediska biologické rozmanitosti. Objektivní stránka spočívá v porušení jiného právního předpisu tím, že pachatel poškodí nebo zničí:

- památný strom (podle ust. § 46 ZOPK jsou to mimořádně významné stromy),

¹⁶⁶ Srov. JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 781-782. ISBN 978-80-87576-64-9.

¹⁶⁷ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 157-161. ISBN 978-80-210-6594-9.

¹⁶⁸ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586), s. 2990 - 3004. ISBN 978-80-7400-428-5.

- významný krajinný prvek (ust. § 3 odst. 1. písm. b) ZOPK),
- jeskyni (ust. § 10 odst. 1 ZOPK),
- zvláště chráněné území (ust. § 14 ZOPK),
- evropsky významnou lokalitu nebo (ust. § 45a ZOPK),
- ptačí oblast (ust. § 45e ZOPK)

tak, že tím zanikne nebo je značně oslaben důvod pro ochranu takové části přírody. Nejedná se tedy o skutkovou podstatu, která chrání veškeré části přírody před jakýmkoliv poškozením. Jiným právním předpisem je myšlen ZOPK, který definuje jednotlivé části přírody, které jsou touto skutkovou podstatou chráněny.

Významným krajinným prvek je podle ust. § 3 odst. 1. písm. b) ZOPK ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny, které zaregistruje podle ust. § 6 orgán ochrany přírody jako významný krajinný prvek, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Mohou jimi být i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků.

Jeskyní je podle ust. § 10 odst. 1 ZOPK podzemní prostor vzniklý působením přírodních sil, včetně jeho výplně a přírodních jevů v něm.

Zvláště chráněným územím je podle ust. § 14 ZOPK území přírodovědecky či esteticky velmi významné nebo jedinečné. Kategoriemi zvláště chráněného území jsou

- národní parky,
- chráněné krajinné oblasti,
- národní přírodní rezervace,
- přírodní rezervace,

- národní přírodní památky,
- přírodní památky.

Evropsky významnou lokalitou je podle ust. § 45a ZOPK taková lokalita, která v biogeografické oblasti nebo oblastech, k nimž náleží, významně přispívá:

- k udržení nebo obnově příznivého stavu alespoň jednoho typu evropských stanovišť nebo alespoň jednoho evropsky významného druhu z hlediska jejich ochrany, nebo
- k udržení biologické rozmanitosti biogeografické oblasti.

Jako ptačí oblast se podle ust. § 45e ZOPK vymezí území, které je nejvhodnější pro ochranu určitých druhů ptáků, vyskytujících se na území ČR, a to z hlediska výskytu, stavu a početnosti.

Ustanovením § 45a a násl. ZOPK byla provedena transpozice směrnice evropského unijního práva č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků.

Z hlediska subjektivního je vyžadováno zavinění ve formě úmyslu, případně hrubé nedbalosti. Pachatelem může být kterákoliv fyzická nebo právnická osoba.^{169 170}

171

¹⁶⁹ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 161-162. ISBN 978-80-210-6594-9.

¹⁷⁰ Srov. JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 783-784. ISBN 978-80-87576-64-9.

¹⁷¹ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586), s. 3004 - 3009. ISBN 978-80-7400-428-5.

6.1.3 Neoprávněné nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí

Další skupinou trestných činů proti životnímu prostředí jsou jednání spočívající v neoprávněném nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí. Patří sem tyto dva trestné činy:

Neoprávněné nakládání s odpady (ust. § 298 trestního zákoníku)

Trestním postihem za tento trestný čin plní ČR požadavek Basilejské úmluvy, ale také závazky spojené se vstupem do EU.

Objektem je zájem na ochraně životního prostředí před nedovoleným nakládáním s odpady, vedoucím k jeho poškození, zájem na jeho ochraně před ilegálním dovozem, vývozem či tranzitem odpadu přes hranice státu a zájem na takovém nakládání s odpady, při kterém budou dodržovány zásady ochrany životního prostředí.

Objektivní stránka skutkové podstaty ust. § 298 odst. 1 spočívá v tom, že pachatel, byť i z nedbalosti, poruší jiný právní předpis upravující nakládání s odpady tím, že přepraví odpad přes hranice státu

- bez oznámení nebo souhlasu příslušného orgánu veřejné moci anebo
- v takovém oznámení nebo žádosti o souhlas nebo v připojených podkladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí.

Druhá skutková podstata uvedená v ust. § 298 odst. 2 spočívá v tom, že pachatel, byť i z nedbalosti, v rozporu s jiným právním předpisem ukládá odpady nebo je odkládá, přepravuje nebo jinak s nimi nakládá, a tím způsobí poškození nebo ohrožení životního prostředí, k jehož odstranění je třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu.

Pojem odpadu je definován v ust. § 3 ZOD, jako každá movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit a patří do některé ze skupin odpadů, které jsou uvedené v příloze č. 1 tohoto zákona. Ke zbavování se odpadu dochází vždy, když je movitá věc, která přísluší do některé z výše uvedených skupin,

předána k využití nebo odstranění ve smyslu tohoto zákona nebo je předána osobě oprávněné ke sběru nebo výkupu odpadů podle tohoto zákona, a to bez ohledu na to, zda je toto předání úplatné či bezúplatné.

Z hlediska subjektivního postačí zavinění z nedbalosti. Pachatelem může být kterákoliv fyzická nebo právnická osoba. Výjimkou je ust. § 298 odst. 3 písm. a) trestního zákoníku, kde může být pachatelem pouze ten, kdo spáchá tento trestný čin jako člen organizované skupiny.^{172 173 174}

Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (ust. § 298a trestního zákoníku)

Tento trestný čin byl do trestního zákoníku zařazen jeho novelou zákonem č. 330/2011 Sb., a to kvůli splnění požadavku směrnice 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008, o trestněprávní ochraně životního prostředí.

Vědci v 70. letech minulého století prokázali, že vlivem vypouštění určitých látek dochází k narušení ozonové vrstvy Země a dochází tak ke snížení ochrany před škodlivým UV zářením. K těmto látkám patří například halony, freony, methylbromid a další. Hlavní oblastí, ve které se tyto látky využívají, je především chladírenský průmysl, ale také v protipožární ochraně či zemědělství. Tyto látky jsou často nazývány jako látky regulované a jejich nebezpečí je posuzováno podle tzv. potenciálů poškozování ozonu. V roce 1985 byla v důsledku vzniku ozonové díry nad Antarktidou na mezivládní konferenci ve Vídni přijata Vídeňská úmluva na ochranu ozonové vrstvy. O dva roky později byla doplněna Montrealským protokolem, který již zavazoval ke konkrétním cílům skrze snižování výroby a spotřeby regulovaných látek.

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v jednání pachatele, který v rozporu s jiným právním předpisem v nikoli malém rozsahu vyrobí, doveze, vyveze,

¹⁷² Srov. JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 778-779. ISBN 978-80-87576-64-9.

¹⁷³ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 162-163. ISBN 978-80-210-6594-9.

¹⁷⁴ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586), s. 2973-2985. ISBN 978-80-7400-428-5.

uvede na trh látku poškozující ozonovou vrstvu nebo s ní jinak nakládá. Jiným předpisem se zde myslí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 842/2006 a č. 1005/2009 a zákon č. 73/2012 Sb. o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu a o fluorovaných skleníkových plynech.

Z hlediska subjektivního je vyžadován úmysl. Pachatelem může být kterákoliv fyzická nebo právnická osoba.^{175 176 177}

¹⁷⁵ Srov. JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 163-164. ISBN 978-80-210-6594-9.

¹⁷⁶ Srov. JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 779-781. ISBN 978-80-87576-64-9.

¹⁷⁷ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586), s. 2985-2990. ISBN 978-80-7400-428-5.

7. Využití zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v oblasti ochrany životního prostředí v praxi

Od 1. ledna 2012 se stal v ČR účinným ZTOPO. Ze statistik, vedených Nejvyšším státním zastupitelstvím ČR za jednotlivé roky jeho účinnosti, vyplývá, že jeho aplikace v praxi není zatím příliš častá.

Během roku 2012 byly právnické osoby na území ČR stíhány za trestné činy celkem osmnáctkrát. K podání obžaloby však došlo pouze ve čtyřech případech. Nejčastěji stíhaným trestným činem právnických osob byl trestný čin **Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby** podle ust. § 240 odst. 1 trestního zákoníku, který je zařazen do hlavy šesté, tedy mezi trestné činy hospodářské. Za trestné činy proti životnímu prostředí však nebyla stíhána žádná právnická osoba.

Za rok 2013 se počet stíhaných právnických osob téměř ztrojnásobil. Celkem bylo stíháno 48 právnických osob, přičemž k podání obžaloby došlo čtrnáctkrát. Nejčastěji stíhaným trestným činem právnických osob byl opět trestný čin **Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby** podle ust. § 240 odst. 1 trestního zákoníku, ale také trestný čin **Neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby** dle ust. § 241 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, který byl v této podobě zaveden novelou č. 330/2011 Sb. s účinností od 1. prosince 2011 a zrušen novelou č. 399/2012 Sb. s účinností od 1. ledna 2013. Na rozdíl od roku 2012 byl v tomto roce zaznamenán případ stíhání právnické osoby za trestný čin proti životnímu prostředí. Konkrétně se jednalo o Okresní soud ve Frýdku – Místku, který odsoudilo právnickou osobu za trestný čin podle ust. § 295 odst. 1 trestního zákoníku. Dle sdělení tohoto soudu je rozsudek ve věci již pravomocný.¹⁷⁸

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2014 zatím nebyla zpracována, a tudíž není možné uvést statistiky stíhaných právnických osob i za tento rok. Dle sdělení

¹⁷⁸ Srov. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012, str. 146 – 147, dostupná na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/657-zprava-o-innosti-2012> [cit. dne 10. 10. 2014], a Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2013, str. 56 – 57, dostupná na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/882-zprava-o-innosti-za-rok-2013> [cit. dne 10. 10. 2014],

jednotlivých Krajských státních zastupitelství však žádný případ stíhání právnické osoby za trestný čin proti životnímu prostředí veden nebyl. V ČR tedy byla od účinnosti ZTOPO stíhána pro trestný čin zařazený do hlavy osmé trestního zákoníku pouze jedna právnická osoba.

Posouzení přínosu ZTOPO v oblasti ochrany životního prostředí je tak z důvodu dosavadní absence jeho využití v této oblasti v podstatě nemožné. O výše zmiňovaném stíhání právnické osoby u Okresního státního zastupitelství ve Frýdku – Místku mi nebyly poskytnuty bližší informace. Proto bych ráda provedla alespoň teoretické srovnání. Využiji k tomu konkrétní případ, řešený v době před účinností ZTOPO, u kterého se pokusím uvést rozdíly mezi tím, jak soud tento případ skutečně rozhodl a tím, jak by mohl daný případ rozhodnout, kdyby již mohl být ZTOPO aplikován.

7.1 Konkrétní případ z doby před účinností Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Případ, který jsem si pro toto porovnání vybrala, byl řešen před Krajským soudem již v roce 2007, tedy zhruba 5 let před účinností ZTOPO. Podstatou tohoto případu bylo nakládání s nebezpečnými odpady v rozporu s právními předpisy.

V provozovně Společnosti X byly zjištěny závažné nedostatky v nakládání s nebezpečnými odpady. Uvedená společnost sice disponovala řadou souhlasů a oprávnění k nakládání s odpadem kategorie „O” (ostatní) a kategorie „N” (nebezpečné)¹⁷⁹, avšak výrazně překročila jejich rozsah.

Společnost X skladovala značné množství nebezpečných odpadů, které byly uchovávány v rozporu s požadavky obecně závazných právních předpisů, nebyly označeny a nebyla k nim dostupná průvodní dokumentace. Velké množství těchto odpadů bylo skladováno ve velmi špatném až havarijním stavu obalů, ať už otevřených,

¹⁷⁹ Ust. § 3 odst. 5 vyhlášky Ministerstva životního prostředí č. 381/2001 Sb. kterou se stanoví Katalog odpadů, seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů a států pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů) stanoví, že odpady zařazené jako odpady ostatní se označují "O" a odpady zařazené podle Katalogu odpadů jako odpady nebezpečné se označují "N".

netěsnících či nezajištěných, které rozhodně nesplňovaly legislativní požadavky na skladování a shromažďování nebezpečných odpadů, čímž došlo k vážnému ohrožení životního prostředí a zdraví lidí. Míra rizika tohoto ohrožení byla navíc zvyšována neznámým složením obsahu odpadů, jelikož tyto nebyly dostatečně nebo vůbec označeny. Také způsob nakládání s těmito odpady neodpovídal platné legislativě a přinášel tak zcela neúměrná rizika jak pro zaměstnance společnosti, tak pro obyvatele žijící v okolí provozovny. Odpady, vyřazené chemické látky a chemické přípravky zde byly uloženy bez jakéhokoliv vytřídění v různých nádobách. Často byly v jedné nádobě uloženy látky, které spolu mohly prudce reagovat, a to i výbušně. Byly to například kyseliny spolu s kyanidy, rozpouštědla s kyselinami a další.

Pro posouzení rizik bylo vypracováno několik znaleckých posudků a odborných vyjádření z odvětví zdravotnictví, toxikologie, průmyslové toxikologie, chemické bezpečnosti životního prostředí, ochrany přírody, kriminalistické balistiky, pyrotechniky, chemické a fyzikálně-chemické expertízy.

Z provedených analýz bylo zjištěno, že sklad představuje akutní nebezpečí pro své okolí, a to zvláště v případě vzniku požáru. Odpad nalezený v provozovně společnosti byl provedenou inventarizací rozdělen do několika skupin.

První z nich byly odpady organických rozpouštědel a žiravin, které byly nalezeny ve značném množství v maloobjemových skleněných obalech zcela bez uzávěrů, případně byl jejich uzávěr poškozen.

Dále to byly odpady vyřazených vysoce toxických, toxických a ostatních chemikálií, převážně pro technické a průmyslové použití. Tyto představovaly jedno z nejzávažnějších rizik, neboť se jednalo o jejich kombinaci, a to ve značném počtu, zhruba tisíc různých druhů chemikálií s nejrůznějšími nebezpečnými vlastnostmi.

Také zde byly nalezeny odpady ropných látek, a to kapalné, emulze či jejich směsi. Tyto odpady jsou nebezpečné především proto, že jsou vysoce hořlavé, zdraví škodlivé, dráždivé, karcinogenní a poškozují životní prostředí.

Na skládce se dále nacházel infekční odpad ze zdravotnických zařízení, který byl tvořen ampulemi s krví, injekčními stříkačkami včetně jehel, chirurgickými sadami, vyřazenými léčivými atd.

Velmi specifické nebezpečí představovaly sudy s obsahem odpadního, toxického, žíravého a životnímu prostředí nebezpečného chloralu (trichloroacetaldehyd), který postupem času narušoval původní plastové obaly, a to až na hranici jejich destrukce a hrozil tak jejich únik.

Tímto způsobem nakládání došlo k porušení zákonných norem, zejména k porušení ZOD. Konkrétně bylo porušeno ust. § 12 týkající se ředění a mísení odpadů, ust. § 15 upravující působení odpadového hospodáře, ust. § 16, které stanovuje povinnosti původců odpadu, ust. § 18 stanovující povinnosti při sběru a výkupu odpadů, ust. § 27, které upravuje povinnosti při nakládání s PCB (perzistentní organické znečišťující látky), odpady PCB a zařízeními obsahujícími PCB a ust. § 29, které ukládá povinnosti při nakládání s odpadními oleji.

Dále bylo porušeno ust. § 20 zákona č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích, který se týkal označování látek a přípravků. Tento zákon byl však zrušen zákonem č. 350/2011 Sb., o chemických látkách a chemických směsích a o změně některých zákonů, s účinností od 1. ledna 2012.

Dále ust. § 44a zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, jelikož nebyly dodrženy zásady ochrany zdraví lidí a životního prostředí, nebyla vydána pravidla pro nakládání s nebezpečnými chemickými látkami s klasifikací vysoce toxické, toxické, žíravé nebo karcinogenní týkající se bezpečnosti a ochrany zdraví a ochrany životního prostředí, nebyla vyloučena záměna a vzájemné škodlivé působení uskladněných chemických látek a ani nebylo zabráněno jejich úniku.

Porušena byla také vyhláška č. 352/2005 Sb. o podrobnostech nakládání s elektrozařízeními a elektroodpadem.

Vzhledem k tomu, že se tento případ stal před účinností ZTOPO, byl za výše uvedená porušení zákona obžalován a odsouzen odpovědný zástupce této společnosti. Odpovědný zástupce jako jediná osoba výhradně jednal za společnost fakticky i

na základě generální plné moci vystavené jednateli společnosti. Za výše uvedené jednání byl odsouzen za spáchání:

- trestného činu obecného ohrožení podle ust. § 180 odst. 1, odst. 2 písm. b), odst. 3 písm. a) trestního zákoníku
- trestného činu nakládání s nebezpečnými odpady podle ust. § 181e odst. 1 trestního zákoníku účinného do 21. 6. 2006.

Odsouzen byl k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 4 let a 6 měsíců se zařazením do věznice s dozorem. Dále také k trestu zákazu činnosti, a to zákazu výkonu řídicích a manažerských funkcí a podnikatelských aktivit ve společnostech s předmětem podnikání v oblasti nakládání s odpady a s nebezpečnými odpady a zprostředkování obchodní činnosti v oblasti nakládání s odpady a nebezpečnými odpady na dobu 10 let. A dále povinnost k náhradě způsobených škod.

7.2 Použití současné právní úpravy

Za použití současné právní úpravy by byl výše uvedený případ řešen rozdílně. V současné době je již účinný ZTOPO, který zavedl do českého právního řádu trestní odpovědnost právnických osob. Za trestný čin spáchaný právnickou osobou se podle ust. § 8 odst. 1 a 2 ZTOPO považuje *protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak*

- a) *statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,*
- b) *ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),*
- c) *ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo*

- d) *zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.*

Právnícké osobě lze přičítat spáchání trestného činu také, jestliže byl spáchán

- a) *jednáním orgánů právnícké osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo*

- b) *zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnícké osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnícké osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.*

Výše popsané jednání by se nyní posuzovalo jako:

- trestný čin obecného ohrožení podle ust. § 272 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku,
- trestný čin neoprávněného nakládání s odpady podle ust. § 298 odst. 2, odst. 4 písm. b) trestního zákoníku.

Ustanovení § 7 ZTOPO obsahuje výčet trestných činů, kterých se může právnícká osoba dopustit. Trestný čin obecného ohrožení do tohoto výčtu na rozdíl od trestného činu neoprávněného nakládání s odpady, nepatří.

Trestní stíhání za trestný čin neoprávněného nakládání s odpady by tedy dnes bylo vedeno také proti Společnosti X, která by byla jako osoba právnícká, odpovědná za jednání osoby, která je oprávněna za ní nebo jejím jménem jednat. Podle ust. § 9 odst. 3 ZTOPO *není trestní odpovědností právnícké osoby dotčena trestní odpovědnost*

fyzických osob uvedených v ust. § 8 odst. 1 a trestní odpovědností těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby. Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama. Odpovědný zástupce společnosti by tedy byl sám odpovědný za trestný čin obecného ohrožení, ale také by byl společně se Společností X odpovědný za trestný čin neoprávněného nakládání s odpady.

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlíží soud v případě právnických osob k povaze a závažnosti trestného činu, ale také k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejím majetkovým poměrům. Přihlíží také k jejímu působení po činu, tj. zda má snahu nahradit způsobenou škodu a odstranit způsobené následky. Při ukládání trestu soud dále zkoumá možné důsledky pro třetí osoby, a to zejména pro osoby poškozené touto trestnou činností.

Rozhodnutí o trestu pro Společnost X by samozřejmě záleželo na soudu, který by pečlivě posoudil vše výše uvedené. Mohu se ale pokusit, při respektování zákonných ustanovení, o vymezení pravděpodobného trestu.

Nejpravděpodobnějším trestem, který zde připadá v úvahu je trest peněžitý dle ust. § 18 ZTOPO. Při uložení tohoto trestu musí být zohledněny především majetkové poměry právnické osoby a dále nesmí být na újmu práv poškozeného. Zde by tedy byla rozhodující podrobná zjištění soudu o majetkových poměrech společnosti.

Jako velmi pravděpodobné se dále jeví uložení trestu zákazu činnosti nakládání s odpady dle ust. § 20 ZTOPO, jelikož byl trestný čin spáchán v souvislosti s právě touto činností.

Z výčtu jednotlivých druhů trestů by dále mohl být uložen trest zrušení právnické osoby dle ust. § 16 ZTOPO. Domnívám se ale, že přestože byly podmínky pro jeho uložení splněny, soud by zřejmě k tomuto trestu nepřistoupil, jelikož by bylo účelu trestu dosaženo uložení již uvedených trestů, které by pro danou právnickou osobu nebyly tak likvidační. To také vyplývá ze zásady přiměřenosti trestních sankcí uvedené v ust. § 38 trestního zákoníku, který stanoví, že pokud postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele

citelnější. Jelikož není tato zásada v ZTOPO nijak modifikována, využije se tedy zásada uvedená v trestním zákoníku subsidiárně.

Ve svém výroku by soud zřejmě shodně jako v případě odpovědného zástupce, rozhodl o povinnosti nahradit škodu způsobenou jednáním v rozporu s právními předpisy.¹⁸⁰

7.3 Shrnutí možných přínosů z hlediska ochrany životního prostředí

Vzhledem k tomu, že výše uvedené tresty jsou pouze teoretické, jelikož by bylo k přesnějšímu stanovení trestu potřeba podrobných zjištění o majetkových a jiných poměrech Společnosti X, nelze přesně říci, zda by bylo řešení za použití ZTOPO pro ochranu životního prostředí přínosnější či nikoliv. V případě trestů, které by zřejmě byly uloženy v demonstrovaném případě, by mohl být přínos spatřován v následujícím:

Stanovení výše peněžitého trestu a povinnosti k náhradě škody úzce souvisí s majetkovými poměry příslušné právnické osoby. Obecně by se dalo říci, že právnické osoby budou zpravidla disponovat větším majetkem než osoby fyzické a tudíž je nová možnost jejich potrestání z tohoto hlediska přínosná. Dalo by se tedy předpokládat, že míra kompenzace vzniklých škod a úhrady nákladů na jejich odstranění bude v případě, kdy bude vedle osoby fyzické potrestána i osoba právnická, vyšší než když bylo možné stíhat pouze osobu fyzickou. To je samozřejmě přínosné i pro ochranu životního prostředí, jelikož by bylo k dispozici více finančních prostředků, s jejichž pomocí by se lépe dosáhlo nápravy škod na něm vzniklých. Vše ale samozřejmě závisí na konkrétních případech a na individuálních majetkových zjištěních. Není tak tedy vyloučeno, že pokud bude majetek právnické osoby zcela zanedbatelný a majetková kompenzace z její strany tak nebude možná, bude náhrada škody pouze na odpovědném zástupci.

U trestu zákazu činnosti je dle mého přínos pro ochranu životního prostředí znatelnější. Soud může právnické osobě až na 20 let zakázat činnost, v souvislosti s níž došlo ke spáchání trestného činu. Tato právnická osoba se dále nemůže této činnosti

¹⁸⁰ Srov. konzultace se Státním zástupcem Krajského státního zastupitelství.

věnovat. Pokud by tedy trestný čin jako výše spočíval v neoprávněném nakládání s odpady, nemohla by její činnost nadále spočívat v takovém nakládání. Pro životní prostředí to znamená, že by ho již nemohla svým jednáním v tomto směru poškozovat či ohrožovat. Zde je patrný rozdíl mezi předchozí a současnou úpravou. Zatímco u předešlé úpravy mohla daná právnická osoba i nadále provozovat svou činnost a potrestání směřovalo jen proti jejímu jednateli či další osobě, nyní je možné potrestat právnickou osobu jako takovou a v nezákonném jednání jí tím v dané oblasti zcela zabránit.

Celkově spatřuji v možnosti potrestání právnické osoby výrazný preventivní prvek. Právnickým osobám nyní hrozí přímé potrestání, které jim znemožní další podnikání v určité oblasti či dokonce podnikání vůbec, v případě trestu zrušení právnické osoby. Domnívám se, že tato hrozba je pro právnické osoby mnohem větší než dle předchozí právní úpravy, jelikož pouhé potrestání osoby, která za ní jednala, nemělo na samotnou právnickou osobu takový dopad. V oblasti ochrany životního prostředí by se tedy ze strany právnických osob dala po účinnosti ZTOPO předpokládat vyšší míra opatrnosti a snahy o dodržování potřebných preventivních opatření.

8. Trestní odpovědnost právnických osob v ochraně životního prostředí v Nizozemsku, srovnání s právní úpravou v České republice

Nizozemsko bylo prvním státem kontinentální Evropy, který ve svém právním řádu zavedl trestní odpovědnost právnických osob. Ráda bych porovнала právě jeho právní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob se zaměřením na ochranu životního prostředí, s úpravou v ČR.

8.1 Právní úprava v Nizozemsku

Nizozemský trestní zákoník neboli WVS¹⁸¹, ze dne 3. března 1881, vstoupil v platnost v roce 1886. Trestní odpovědnost právnických osob v něm v této době upravena nebyla, obsahoval pouze několik článků týkajících se spolků. Byl tedy nadále zachován princip individuální trestní odpovědnosti fyzických osob.

Nizozemští zákonodárci začali po skončení 2. světové války věnovat zvláštní pozornost prosazování hospodářského práva. V roce 1951 byl přijat zákon o trestných činech týkajících se hospodářské kriminality neboli *Wet op de economische delicten*¹⁸² (dále jen „WED“) ze dne 22. června 1950. Zvláštní rysy těchto hospodářských činů vyžadovaly podle zákonodárců odlišný přístup než trestné činy jiné. Ustanovení § 15 WED stanovilo, že hospodářské trestné činy mohou být spáchány i právnickými osobami, které také mohou být za tyto trestné činy stíhány. Od roku 1951 bylo tedy prosazeno trestání právnických osob v oblasti jejich podnikatelských aktivit.

Ustanovení § 15 WED bylo ale zrušeno zákonem o změně WVS, který nabyl účinnosti dne 1. září 1976, a který upravil ust. § 51 WVS do jeho dnešní podoby. Ustanovení § 51 WVS uvádí že:

¹⁸¹ Dostupný na: http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].

¹⁸² Dostupný na: http://wetten.overheid.nl/BWBR0002063/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].

1. „Trestný čin mohou spáchat osoby fyzické i právnické.
2. Spáchá-li trestný čin právnická osoba, může být zahájeno trestní stíhání a mohou být uloženy zákonem stanovené tresty a opatření:
 - a) právnické osobě;
 - b) tomu, kdo dal ke spáchání trestného činu pokyn, tomu, kdo skutečně řídil trestné jednání, nebo
 - c) společně osobám uvedeným v bodech 1 a 2.
3. Pro použití předchozích odstavců se právnickou osobou rozumí také společnost bez právní subjektivity, společenství, rejdařství, jakož i nadace nebo fondy.“¹⁸³

Toto ustanovení je považováno za základ trestní odpovědnosti právnických osob v Nizozemsku. Důvodem k jeho přijetí byla zejména potřeba trestat deliktní chování právnických osob v ekonomické oblasti. Od roku 1976 jsou právnické osoby způsobilé spáchat jakýkoliv trestný čin. Již neexistuje omezení pouze na trestné činy hospodářské. Rozsah trestných činů, které mohou být spáchány právnickými osobami, byl však z počátku nejasný, a to především v případě trestných činů jako jsou zabití nebo vražda. Pochybnosti byly odstraněny až rozhodnutím soudu v Leeuwardenu ze dne 23. prosince 1987, který odsoudil právnickou osobu za zabití z nedbalosti.

Kromě klasických právnických osob, jsou podle odstavce 3. výše uvedeného ustanovení, považovány za právnické osoby také spolky bez právní subjektivity, společenství a účelové fondy. Mohou to být jak nadace, společnosti s ručením omezeným, soukromé společnosti, tak i určitý majetek podle nizozemského práva, spoluúčast aj.

Pokud je trestný čin spáchán právnickou osobou, je podle odstavce 2. uvedeného ustanovení možné vznést žalobu jak vůči právnické osobě, tak vůči osobám fyzickým, které zakázanou činnost řídily nebo nařídily, případně oběma osobám. Závisí na vůli

¹⁸³ Srov. ust. § 51 WVS, který se nachází v knize I. – obecná ustanovení (Boek 1. Algemene bepalingen), hlava V. – účast na trestném činu (Titel V. Deelneming aan strafbare feiten).

veřejného žalobce, který se pro stíhání právnické osoby může a nemusí rozhodnout. Navíc není pro založení odpovědnosti právnické osoby třeba formálního rozhodnutí jejího statutárního orgánu a dokonce není ani nutné nalezení konkrétní fyzické osoby, která je původcem jednání. Vychází se z konkrétních okolností každého případu. Fyzické osoby lze potrestat i bez důkazu jejich přesného podílu na trestném činu. Stačí pouhé prokázání jejich vědomosti o této činnosti nebo jejich selhání při zásahu, ke kterému byly povinni. Z hlediska subjektivního je v rámci nizozemské úpravy vyžadováno zavinění ve formě úmyslu nebo nedbalosti.

Trestní odpovědnost právnických osob vzniká splněním dvou podmínek:

- skutečná možnost právnické osoby ovlivňovat zakázané protiprávní jednání
= kritérium moci
- přijetí takového zakázaného jednání ze strany právnické osoby za své
= kritérium akceptace

Pokud jde o sankce, které lze právnickým osobám uložit, je potřeba vyvodit z povahy konkrétních trestních postihů, zda jsou nebo nejsou použitelné. Nejčastější sankcí, která je právnickým osobám ukládána, je peněžitý trest, který je řazen mezi hlavní sankce. V ust. § 23 WVS je uvedeno celkem šest kategorií. Každý trestný čin je přitom přiřazen k některé z prvních pěti kategorií. Pokud je za trestný čin odsouzena právnická osoba a výše trestu z dané kategorie neumožňuje odpovídající potrestání, je možné uložit peněžitý trest maximálně ve výši nejbližší následující kategorie. Pokud je tedy trestný čin zařazen do páté z kategorií, ale výše peněžitého trestu není odpovídající, může být právnické osobě uložen trest podle kategorie šesté.

Z vedlejších sankcí může být právnickým osobám uložen trest propadnutí majetku nebo zveřejnění rozsudku, který je ale ukládán jen zřídka. Také může dojít k uložení opatření, ze kterých připadá v úvahu jen stažení z oběhu, propadnutí nezákonně nabytého prospěchu a náhrada škody.

Spolu se změnou WVS muselo také dojít ke změně zákona o trestním řízení neboli *Wetboek van Strafvordering*¹⁸⁴ ze dne 15. ledna 1921 (dále jen „WVST“). Od roku 1976 byla do jeho knihy IV. *Eenige rechtsplegingen van bijzonderen aard*, zařazena kapitola VI. týkající se stíhání a rozhodování o právnických osobách *Vervolging en berechting van rechtspersonen*. V této kapitole je upraveno, kým je právníká osoba zastoupena v průběhu trestního stíhání, na jaké adresy má být doručováno soudní oznámení a postup v případě nemožnosti doručení.^{185 186 187 188}

Z hlediska ochrany životního prostředí WVS neobsahuje samostatnou kapitolu, upravující pouze trestné činy směřující proti jeho ochraně. Trestné činy, které se týkají životního prostředí, jsou obsaženy v knize II. *Misdrijven*, hlava VII. *Misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen wordt in gevaar gebracht* neboli trestné činy, kterými je ohrožena obecná bezpečnost osob a majetku.

Konkrétně se jedná o trestné činy:

- *ust. § 161 quarter* - (úmyslné radioaktivní zamoření),
- *ust. § 161 quinquies* – (radioaktivní zamoření z nedbalosti),
- *ust. § 172* - (úmyslné otrávení vodních nádrží),
- *ust. § 173* – (otrávení vodních nádrží z nedbalosti),
- *ust. § 173a* – (úmyslné znečištění životního prostředí) a
- *ust. § 173b* – (znečištění životního prostředí z nedbalosti).

Další jednání, která jsou zaměřena proti životnímu prostředí, lze nalézt v knize III. *Overtredingen*, hlava I. *Overtredingen betreffende de algemene veiligheid van*

¹⁸⁴ Dostupný na: http://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10.2014].

¹⁸⁵ Srov. JANDA, Petr. Trestní odpovědnost právnických osob. In: *Právní fórum*, 2006, č. 5, s. 171-172.

¹⁸⁶ Srov. PIETH, Mark a Radha IVORY. *Corporate criminal liability: emergence, convergence, and risk*. Dordrecht: Springer, 2011, s. 177-191. ISBN 978-94-007-0673-6.

¹⁸⁷ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, str. 101-102, dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>
[cit. dne 10. 10. 2014].

¹⁸⁸ Srov. konzultace s vyslaným odborníkem (národním expertem) při zastoupení ČR v Eurojustu.

personen en goederen, neboli přestupky týkající se obecné bezpečnosti osob a majetku. Jedná se o přestupky uvedené v ust. § 429, který upravuje různá jednání, jejichž následkem je vznik nebezpečí, jako způsobení nebezpečí požáru lesa, pastvin, travnatých ploch a porostu nebo neoprávněné vypouštění látek do povrchových vod, způsobujících újmu při obvyklém užívání.

Trestné činy, směřující proti životnímu prostředí jsou v nizozemské právní úpravě zahrnuty také v rámci WED. Konkrétně jsou uvedeny v ust. § 1a. Jedná se o velmi rozsáhlé ustanovení, které postihuje hospodářskou činnost, při níž dochází k porušení jednoho z mnoha zákonů chránících životní prostředí. Pachatel se dopustí hospodářského trestného činu, pokud poruší některá ustanovení zákona o fauně a flóře (*Flora- en faunawet*),¹⁸⁹ zákona pro jadernou energii (*Kernenergiewet*),¹⁹⁰ zákona o vodách (*Waterwet*),¹⁹¹ zákona o znečišťování ovzduší (*Wet inzake de luchtverontreiniging*),¹⁹² a další. Tento zákon také obsahuje v ust. § 5 - § 16 vlastní úpravu trestů a opatření, která lze za hospodářské trestné činy uložit. Právníkům osobám mohou být opět při posouzení povahy konkrétních sankcí uloženy také tyto tresty: trest částečného nebo úplného pozastavení činnosti právnické osoby, a to až na dobu jednoho roku, propadnutí věci náležející právnické osobě, částečné nebo úplné zrušení některých práv či výhod, zavedení nucené kontroly jejích ekonomických aktivit nebo uložení povinnosti vykonat co bylo zanedbáno a učinit nápravu na vlastní náklady.

8.2 Srovnání s právní úpravou v České republice

První rozdíl v právních úpravách těchto zemí spatřuji již v délce jejich účinnosti. Zatímco v Nizozemsku má trestní odpovědnost právnických osob desítky let trvající tradici a existuje již řada rozhodnutí týkajících se množství trestných činů, v ČR je stále

¹⁸⁹ Zákon ze dne 25. května 1998, dostupný na: http://wetten.overheid.nl/BWBR0009640/geldigheidsdatum_06-10-2014 [cit. dne 06. 10. 2014].

¹⁹⁰ Zákon ze dne 21. února 1963, dostupný na: http://wetten.overheid.nl/BWBR0002402/geldigheidsdatum_06-10-2014 [cit. dne 06. 10. 2014].

¹⁹¹ Zákon ze dne 29. ledna 2009, dostupný na: http://wetten.overheid.nl/BWBR0025458/geldigheidsdatum_06-10-2014 [cit. dne 06. 10. 2014].

¹⁹² Zákon ze dne 26 listopadu 1970, dostupný na: http://wetten.overheid.nl/BWBR0002731/geldigheidsdatum_06-10-2014 [cit. dne 06. 10. 2014].

ještě novinkou. Nebyl zde rozhodován velký počet případů, které by vytvářely určitou rozhodovací praxi. Posouzení úpravy je díky tomu v ČR zatím velmi obtížné.

V nizozemské legislativě dále nenalezneme samostatný zákon, upravující trestní odpovědnost právnických osob. Veškerá úprava týkající se trestných činů, sankcí a řízení proti právnickým osobám je komplexně obsažena v WVS a WVST, případně v WED. Odlišnosti v řízeních vedených proti právnickým osobám jsou uvedeny pouze v rámci výše zmíněné kapitoly VI. WVST. Rozsahově je ale tato kapitola stručnější než naše úprava. V ČR byl oproti tomu vytvořen samostatný ZTOPO, který je ve vztahu k trestnímu zákoníku a trestnímu řádu předpisem speciálním. Samostatně upravuje odpovědnost právnických osob, tresty a ochranná opatření, které jim mohou být uloženy, ale také ustanovení o řízení proti těmto osobám. Úprava trestní odpovědnosti právnických osob v ČR se mi tedy jeví jako více oddělena a odlišena od úpravy týkající se osob fyzických.

V rámci ZTOPO je v ust. § 7 stanoven výčet trestných činů, kterých se mohou právnické osoby v ČR dopustit. Rozsah trestných činů, za které mohou být právnické osoby stíhány, je tak užší než v případě osob fyzických. V nizozemské úpravě žádné takové dělení neexistuje. Právnická osoba se tam může dopustit kteréhokoliv trestného činu uvedeného v WVS, případně v WED. Jak jsem již zmiňovala výše, může se dopustit dokonce i takového trestného činu, jako je zabití. U některých trestných činů se toto jeví jako nadbytečné. U jiných, jako jsou například právě ostatní trestné činy proti životnímu prostředí, ale považuji možnost jejich spáchání právnickými osobami za velké plus a myslím, že ČR by se měla tímto inspirovat a výčet ust. § 7 ZTOPO rozšířit.

Pokud jde o sankce, které lze právnickým osobám uložit, je zde opět patrný rozdíl. V nizozemské úpravě je v ust. § 9 WVS uveden výčet trestů hlavních a trestů vedlejších. V ust. § 36a až § 38ij jsou dále upravena možná opatření. Tresty a opatření také nalezneme v ust. § 5 - § 16 WED. Není zde však uvedeno, které z nich mohou být uloženy jen osobám fyzickým nebo naopak jen právnickým. Použitelnost těchto sankcí k potrestání právnických osob je tak třeba vyvozovat z jejich konkrétní povahy. Je tedy zřejmé, že z výčtu trestů a opatření nemůže být právnické osobě uložen trest odnětí svobody, případně trest spočívající v provedení obecně prospěšných prací. Dále je také

nemožné uložit právnickým osobám opatření, které se týkají psychického zdraví odsouzeného a spočívají v umístění do psychiatrické léčebny, v umístění do uzavřené léčebny drogově závislých nebo v umístění do ústavu pro recidivisty. V ČR jsou tresty a ochranná opatření ukládající se za trestné činy spáchané právnickou osobou taxativně stanoveny v ust. § 15 ZTOPO. V rámci naší úpravy tedy není nutné zkoumat, zda lze určité sankce uložit právnické osobě nebo ne a je tedy jasně stanoveno, které sankce lze použít. Zde se přikláním spíše k variantě zavedené v ČR, která se mi jeví jako více přehledná a transparentní. Na druhou stranu se ale v nizozemské úpravě nesetkáme s u nás zavedenou dvoukolejností trestů, obsaženou v trestním zákoníku a v ZTOPO.

Druhy trestů, které lze právnickým osobám uložit, jsou v podstatě shodné jako v ČR. V nizozemské úpravě jsem z výčtu trestů podle ZTOPO nenalezla pouze trest zrušení právnické osoby a zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži. Naopak navíc oproti naší úpravě jsem dohledala trest pozastavení činnosti právnické osoby, zavedení nucené kontroly jejích ekonomických aktivit a uložení povinnosti vykonat, co bylo zanedbáno a učinit nápravu na vlastní náklady. Přičemž trest zavedení nucené kontroly ekonomických aktivit právnické osoby by dle mého názoru mohl být pro úpravu ČR inspirací a mohl by katalog sankcí v ČR doplnit.

Další rozdíl spatřuji také v systematice stěžejních zákonů. Trestní zákoník ČR obsahuje samostatnou hlavu osmou, týkající se trestných činů proti životnímu prostředí. Některé další trestné činy, které směřují proti životnímu prostředí, jsou sice uvedeny i v jiných hlavách, například v ust. § 229 *zneužívání vlastnictví* či ust. § 281 *nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky* a další, ale primárně je to právě v hlavě osmé. V nizozemské úpravě je tomu ale jinak. V nizozemském WVS nenalezneme žádnou hlavu či kapitolu, která by byla zaměřena jen na ochranu životního prostředí. Jednotlivé skutkové podstaty jsou spolu s dalšími uvedeny v hlavě týkající se trestných činů, kterými je ohrožena obecná bezpečnost osob a majetku. Další skutkové podstaty je možné najít také v jiném právním předpise než je WVS, a to konkrétně v nizozemském WED. Česká právní úprava se tedy v tomto směru jeví jako uspořádanější, minimálně co se týče orientace v rámci daných zákonů.

Rozmanitost trestných činů proti životnímu prostředí je v nizozemském trestním zákoníku velmi malá. Obsahuje v podstatě pouze tři skutkové podstaty, z nichž každá je uvedena ve formě úmyslu a ve formě nedbalosti. V tomto směru se tedy zdá úprava v oblasti ochrany životního prostředí strohá. Její rozsah je však rozšířen prostřednictvím WED, který obsahuje velmi široké ust. § 1a věnující se právě ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek. Ačkoliv se zde nejedná o katalog konkrétních činů, ale o pouhý výčet jednotlivých předpisů a ustanovení, které mají být k naplnění skutkové podstaty splněny, je tímto způsobem dorovnána a v podstatě i předčena úprava v ČR. Prostřednictvím tohoto ustanovení je tak zajištěno, že budou potrestána i taková jednání, pro která existují v ČR samostatné skutkové podstaty.

Závěr

Předmětem mé práce bylo komplexní posouzení úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v ČR v oblasti ochrany životního prostředí. Jako hlavní cíl jsem si vytyčila zhodnocení přínosu nové právní úpravy pro ochranu životního prostředí a jejího dopadu na rozhodovací praxi v ČR. Pokusila jsem se shrnout nejen současnou právní úpravu, ale také vývoj, který k jejímu zavedení směřoval a poukázat na její možné nedostatky, které by mohly být do budoucna odstraněny.

Životní prostředí a jeho kvalita patří mezi prvořadě zájmy každého z nás. Jeho znečištění však bohužel celosvětově narůstá. Rozmanitost a objem znečišťujících látek se stále zvyšuje. Hlavním prostředkem boje proti dalšímu zhoršování stavu životního prostředí je především právo jako takové, které díky své závaznosti a vynutitelnosti reguluje chování člověka, negativně ovlivňující tento stav. Nepatří sem pouze právo národní, ale také celá řada mezinárodních úmluv a protokolů a právo unijní. Jejich společným cílem je prostřednictvím jednotlivých právních norem, obsahujících různé limity, hodnoty, zákazy, příkazy, dovolení, zakázané látky atd., zachovat životní prostředí alespoň ve stávajícím stavu a pokud možno jej i nadále zlepšovat.

Přijetí ZTOPO předcházelo velmi zdoluhavý proces, který trval v podstatě celých 12 let. Již v roce 2000 se objevila myšlenka zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního řádu ČR, ke které se měla vyslovit pro tento účel ustavená specializovaná komise, jejíž závěry však nebyly jednotné. Do 15. března 2011, kdy byl předložen návrh ZTOPO, který byl následně i schválen, byly předloženy návrhy několik let zamítány. Hlavním důvodem, který nakonec vedl zákonodárce k přijetí této úpravy, byl dle mého názoru především tlak mezinárodních organizací a EU. ČR nebyla schopná plnit závazky vyplývající z mezinárodních dokumentů a hrozilo jí dokonce uložení finančních sankcí. ČR sice splňovala požadavek, aby byla určitá jednání považována za trestný čin, nespĺňovala však požadavek postihu právnických osob za tato jednání a možnosti uložit jim účinné a úměrné sankce.

I přes řadu let trvající rozvahy, zda úpravu zavést či nikoliv, bylo nakonec přijetí ZTOPO provedené v určité časové tísní. Největší mínus spatřuji především ve zcela nedostačující délce legisvakanční doby, která trvala pouhých devět dní. Přijetí ZTOPO

představovalo odvrát od dosavadní, léta trvající praxe, která počítala s pachatelem jako s osobou fyzickou a zasáhlo tak do osvědčeného systému základních principů kontinentální evropské právní kultury. Pro právní řád ČR tedy bylo výraznou změnou v oblasti trestního stíhání. Právě vzhledem k těmto důvodům měla být, dle mého názoru, adresátům, ale také příslušným orgánům poskytnuta delší doba na to, aby se mohli s novým právním předpisem seznámit a připravit se na jeho aplikaci.

V tuto chvíli je ZTOPO účinný necelé tři roky. Nedá se však říci, že by byla jeho aplikace častá. Naopak ze statistických tabulek, vedených Nejvyšším státním zastupitelstvím ČR za jednotlivé roky jeho účinnosti vyplývá, že byl reálně použit jen ve velmi omezeném počtu případů. Za rok 2012 bylo zaznamenáno pouze 18 případů stíhaných právnických osob. V roce 2013 se jejich počet sice téměř ztrojnásobil, a to na 48, přesto si ale troufám říci, že jeho využití mohlo být častější.

Osobně bych očekávala mnohem větší četnost řešených případů, a to s ohledem na stále rostoucí rozvoj reálné moci právnických osob, který jsem v práci uvedla jako jeden z důvodů přijetí ZTOPO. Tento rozvoj se mimo jiné odráží právě v tom, že velká většina hospodářských trestných činů a trestných činů proti životnímu prostředí souvisí s činností právnických osob. Domnívala jsem se, že právě v rámci trestných činů proti životnímu prostředí bude ZTOPO hojně využíván. Ze statistik však vyplývá, že byl na území ČR zaznamenán pouze jeden jediný případ za celou dobu účinnosti. Samozřejmě nemohu vyloučit, že opravdu k jiné trestné činnosti v této oblasti nedošlo, nicméně se domnívám, že za nevyužitím ZTOPO stojí jiné důvody.

Důvodem může být čtené využívání správního trestání, které je v oblasti ochrany životního prostředí nejčastější formou právní odpovědnosti. Postihuje právnické osoby za správní delikty, které jsou v rozporu s předpisy chránícími životní prostředí. Trestní odpovědnost by sice měla být využívána jako prostředek ultima ratio a k jejímu využití by se mělo sáhnout, až když se mírnější způsoby řešení jeví jako nedostačující, přesto si ale myslím, že trestní právo disponuje efektivnějšími sankcemi, především možností zrušení právnické osoby a celkově ucelenější a neroztříštěnou úpravou. V oblasti správního práva navíc absentují mezinárodní smlouvy upravující mezistátní právní pomoc nebo ČR není jejich smluvní stranou, a tudíž by dle mého názoru měla být trestní odpovědnost využívána častěji.

Další možný důvod spatřuji také v tom, že k odhalení trestných činů proti životnímu prostředí může dojít až po dlouhé době po jejich spáchání, případně vůbec a odpovědnost právnických osob tak ani nemusí být zjištěna. Pokud bude například továrna dlouhodobě vypouštět znečišťující látky do okolí, jejichž negativní vliv na životní prostředí však nebude patrný na první pohled a vlastníci továrny se budou všemožným obcházením zákona snažit své jednání utajit, nemusí k odhalení této činnosti dojít.

Rozmanitost trestných činů, za které byly právnické osoby za trvání účinnosti ZTOPO stíhány, je také velmi malá. Téměř polovina právnických osob byla stíhána za trestné činy hospodářské, konkrétně trestné činy daňové, poplatkové a devizové. Vůbec nejčastěji stíhaným trestným činem právnických osob byl trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle ust. § 240 odst. 1 trestního zákoníku. K četnějšímu využití v oblasti trestných činů, patřících do jiných hlav trestního zákoníku, zatím nedošlo.

Mým původním záměrem bylo posouzení přínosu ZTOPO z hlediska ochrany životního prostředí na konkrétních případech rozhodovaných po jeho účinnosti. Vzhledem k absenci jejich existence, ale také k nemožnosti získat podrobnější informace k jedinému v ČR řešenému případu ve Frýdku – Místku, jsem se rozhodla provést toto posouzení tím, že srovnám rozhodnutí v určité věci, řešené před účinností ZTOPO s řešením, ke kterému by soud zřejmě dospěl, kdyby danou věc řešil dnes. Výsledky tohoto srovnání jsou však pouze teoretické a plně vycházejí z mých vlastních úvah a z konzultací se státním zástupcem Krajského státního zastupitelství, a to především z důvodu nedostačujících zjištění o majetkovém a jiném stavu právnické osoby, které nebyly k původnímu rozhodnutí potřebné, a kterými se tedy soud nezabýval.

Po posouzení celého případu jsem dospěla k řadě závěrů, a to především v souvislosti s jednotlivými tresty, které mohou být právnickým osobám uloženy. V případě peněžitých trestů je všeobecně možné počítat u právnických osob s větší mírou kompenzace vzniklých škod, jelikož jejich majetkové poměry bývají obecně znatelněji větší, než je tomu v případě osob fyzických. To je samozřejmě přínosné i pro ochranu životního prostředí, jelikož by bylo k dispozici více finančních prostředků,

s jejichž pomocí by se lépe dosáhlo nápravy škod na něm vzniklých. Vše ale závisí na konkrétních případech a na individuálních majetkových zjištěních. Není tak tedy vyloučeno, že pokud bude majetek právnické osoby zcela zanedbatelný a majetková kompenzace z její strany tak nebude možná, bude náhrada škody pouze na fyzické osobě, která byla podle dřívější právní úpravy potrestána jako jediná.

Přínos spatřuji také v možnosti uložení zákazu činnosti, v souvislosti s níž došlo ke spáchání trestného činu, a to až na 20 let, čímž je právnické osobě zamezeno v dalším podnikání v zakázané oblasti. Zajištění kontroly dodržování je ale velmi problematické, jelikož neexistuje žádný ucelený kontrolní mechanismus. Také možnost zrušení právnické osoby představuje vyšší míru ochrany životního prostředí, jelikož odsouzená právnická osoba zcela zanikne a její další negativní činnosti tak bude zamezeno. Oba tyto tresty tedy považuji z hlediska ochrany životního prostředí za velmi přínosné.

Celkově spatřuji v možnosti potrestání právnické osoby výrazný preventivní prvek. Právnickým osobám nyní hrozí přímé potrestání, které buď výrazně zasáhne do jejich finančních poměrů a tím i stíží další pokračování v činnosti, znemožní další podnikání v určité oblasti či dokonce podnikání vůbec, v případě trestu zrušení právnické osoby. Tresty mohou tedy výrazně ovlivnit chování právnických osob v daném společenském a ekonomickém prostředí, jelikož v případě odsouzení postihují právnické osoby i v jejich ekonomickém základu. Působí také na pověst právnické osoby ve vztahu k veřejnosti, a to svým společensky negativním dopadem. Domnívám se, že tyto hrozby jsou pro právnické osoby mnohem větší než dle předchozí právní úpravy, jelikož pouhé potrestání osob, které za ně jednaly, nemělo na samotné právnické osoby takový dopad. V oblasti ochrany životního prostředí by se tedy ze strany právnických osob dala po účinnosti ZTOPO předpokládat vyšší míra opatrnosti a snahy o dodržování potřebných preventivních opatření.

Výčet trestných činů, kterých se mohou dle ZTOPO právnické osoby dopustit, je užší než výčet uvedený v trestním zákoníku. Právnické osoby se tedy nemohou dopustit všech trestných činů, kterých se mohou dopustit osoby fyzické. Domnívám se, že katalog trestných činů uvedený v ust. § 7 ZTOPO obsahuje trestné činy, kterých se může právnická osoba dopustit jen velmi stěží a naopak neobsahuje trestné činy jiné,

kterých by se zcela jistě právnická osoba dopustit mohla. Zařazení trestných činů do tohoto paragrafu mi tedy nepřijde zcela logické. Nevidím důvod, proč by se právnická osoba nemohla dopustit například trestného činu neoprávněné výroby, držení a jiného nakládání s léčivými a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat nebo trestného činu týrání zvířat atd. Naopak si umím jen těžko představit, že bude právnická osoba páchat některé trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Výběr trestných činů, kterých se právnické osoby mohou dopustit, byl veden především požadavky mezinárodních smluv a právních předpisů EU. Domnívám se ale, že měl být více promyšlen a přizpůsoben skutečným požadavkům společnosti, kterým odpovídá potřeba zařazení i dalších skutkových podstat.

Souhlasím proto zcela s vládním návrhem novelizace ZTOPO, který má být v blízké době projednáván v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, a který mimo jiné navrhuje právě změnu zmiňovaného ust. § 7 ZTOPO. Navrhované znění tohoto paragrafu není na rozdíl od stávající úpravy výčtem pozitivním, ale negativním. Navrhovaná úprava by tedy obsahovala trestné činy, kterých se právnické osoby dopustit nemohou. Při podrobnějším zkoumání navržené novely jsem zjistila, že počítá s rozšířením skutkových podstat, na které by se ZTOPO vztahoval. Její přijetí by znamenalo posun také v oblasti ochrany životního prostředí, jelikož by se právnické osoby mohly dopustit všech trestných činů uvedených v hlavě osmého trestního zákoníku, čímž by byla nepochybně zajištěna větší efektivita jeho ochrany, a tudíž jsem pro její schválení.

Ve své práci jsem se na závěr pokusila o srovnání české a nizozemské legislativy. Obě úpravy se od sebe v mnoha aspektech liší a mají svá pro i proti. Dospěla jsem k závěru, že v některých aspektech se spíše přikláním k úpravě české a v jiných naopak k té nizozemské. Za vzor by si tak mohli čeští zákonodárci vzít jednotnost celé nizozemské úpravy, která v podstatě nerozlišuje mezi stíháním právnických a fyzických osob a neexistuje zde tedy žádný zvláštní zákon podobný českému ZTOPO. Na druhou stranu je v nizozemském rozhodovacím procesu ponechán větší prostor pro uvážení. Musí být tedy zváženo, zda a které tresty lze právnickým osobám uložit, což podle mého snižuje míru právní jistoty. Další plus nizozemské úpravy spatřuji v tom, že právnické osoby se mohou dopustit veškerých trestných činů

obsažených v legislativě, což je v ČR omezeno výčtem ust. § 7 ZTOPO. Právě toto považuji za jednu z hlavních výhod.

Pokud jde o tresty, které mohou být uloženy, jsou obě úpravy takřka shodné. Zaujal mě však trest zavedení nucené kontroly ekonomických aktivit právnické osoby, který by dle mého názoru mohl katalog sankcí v ČR doplnit. Co mi ale na nizozemské verzi, konkrétně v rámci ochrany životního prostředí, připadá nedostačující, je nepřehlednost. V rámci WED i WVS jsou sice uvedeny trestné činy týkající se životního prostředí v jednom ustanovení, případně v jedné kapitole, nejsou ale jednotně označeny. Vyhledání trestných činů, které se týkají životního prostředí, je tak v rámci těchto nizozemských zákonů obtížné a český trestní zákoník mi po této stránce přijde přehlednější.

Závěrem chci říci, že i přesto, že je využití ZTOPO v oblasti ochrany životního prostředí, ale i obecně zatím jen velmi malé, trvám po napsání této práce na své úvodní hypotéze, ve které tvrdím, že přijetí ZTOPO bylo krokem správným směrem. Své tvrzení zatím bohužel nemohu opřít o reálné výsledky, přesto jsem ale přesvědčená, že po jeho zavedení představuje česká právní úprava efektivnější a účinnější prostředek v boji proti trestné činnosti, která nyní umožňuje trestní postih dalších subjektů, právnických osob. Po odstranění určitých nedostatků, ke kterému může dojít již brzy, právě výše zmiňovanou navrženou novelou, by tedy mohlo být dosaženo uspokojivého a komplexního stavu české legislativy v trestní oblasti a tedy i na úseku ochrany životního prostředí.

Seznam použitých zkratek

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
Basilejská úmluva	Basilejská úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování publikovaná pod č. 100/1994 Sb.
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
CITES	Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin publikovaná pod č. 572/1992 Sb.
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
lázeňský zákon	Zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění
lesní zákon	Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

MARPOL	Mezinárodní úmluva o zabránění znečišťování z lodi ze dne 2. listopadu 1973
občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
přestupkový zákon	Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění
tj.	to jest
trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění
trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
tzv.	tak zvaný
ust.	ustanovení
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
WED	Wet op de economische delicten ze dne 22. června 1950
WVS	Wetboek van Strafrecht ze dne 3. března 1881
WVST	Wetboek van Strafvordering ze dne 15. ledna 1921
ZOD	Zákon č. 185/2001 Sb. o odpadech a o změně některých dalších zákonů, v platném znění
ZOPK	Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění
ZOŽP	Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění

Seznam použité literatury

Knížní prameny

- BERAN, Karel. *Pojem osoby v právu: (osoba, morální osoba, právnická osoba)*. Praha: Leges, 2012, 215 s. ISBN 978-80-87576-06-9.
- BOHUSLAV, Lukáš. Kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob stran trestných činů proti životnímu prostředí. *Ochrana světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO v středoevropském právním kontextu: kolektivní monografie*. Beroun: Eva Rozkotová, 2012, s. 193-199.
- ČERNÁ, Stanislava a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2013, 156 s. ISBN 978-80-87146-76-7.
- DAMOHORSKÝ, Milan. *České právo životního prostředí: [učební pomůcka pro program Czech legal system in European context]*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, 213 s. ISBN 80-85889-70-6.
- DAMOHORSKÝ, Milan. *Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, 212 s. ISBN 80-7184-827-1.
- DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. ISBN 978-80-7400-338-7.
- DAMOHORSKÝ, Milan; Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, 170 s. ISBN 80-85889-42-0.
- DIENSTBIER, Filip. *Nástroje ochrany životního prostředí - role práva: sborník z mezinárodní vědecké konference*. 1. vyd. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2011, 209 s., ISBN 978-80-87382-13-4.
- DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 429 s. ISBN 978-80-7478-326-5.

- FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 169 s. ISBN 978-80-7357-720-9.
- FOREJT, Petr. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: s komentářem*. Praha: Linde, 2012, 407 s. ISBN 978-80-7201-875-8.
- GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA. *Odpovědnost v demokratickém právním státě*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, 112 s. ISBN 978-80-87146-81-1.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxxiv, 792 s. ISBN 978-80-7179-254-3.
- JANČÁŘOVÁ, Ilona; VOMÁČKA Vojtěch. *Odpovědnost v právu životního prostředí: sborník příspěvků z konference: Brno, září 2012*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 241 s. ISBN 978-80-210-6037-1.
- JANČÁŘOVÁ, Ilona; PEKÁREK Milan; PRŮCHOVÁ Ivana. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 345 s. ISBN 978-80-210-6594-9.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, 386 s. ISBN 978-80-87576-58-8.
- JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9.
- JELÍNEK, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, 256 s. ISBN 978-80-87576-43-4.
- MADAR, Zdeněk; PFEFFER, Antonín. *Životní prostředí*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1973, 571 s.

- MUSIL, Jan a VANDUCHOVÁ, Marie. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, 349 s. ISBN 80-85963-68-x.
- PEKÁREK, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 323 s. ISBN 978-80-210-4926-0.
- PIETH, Mark a Radha IVORY. *Corporate criminal liability: emergence, convergence, and risk*. Dordrecht: Springer, 2011, 395 s. ISBN 978-94-007-0673-6.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Nástroje trestněprávní ochrany životního prostředí. Nástroje ochrany životního prostředí - role práva: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2011, s. 169-178.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2002, s. 19-170, ISBN 80-85889-42-0.
- SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského*. Praha: Sommer, 1933, 220 s.
- ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 143 s. ISBN 978-80-7357-960-9.
- ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, xliv, 1009 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586). ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠTURMA, Pavel, a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. III., proměny veřejného práva*. Praha: Karolinum, 2009, 481 s. ISBN 978-80-246-1662-9.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 459 s. ISBN 978-80-7357-468-0.

Časopisecké prameny

- DAMOHORSKÝ, Milan. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2011, roč. 2011, č. 3, Nakladatelství Karolinum Praha 2012, s. 11-18.
- FRINTA, Ondřej. Právnícká osoba: pohled historický. In: *Debaty mladých právníků 2007*. s. 46-50.
- FRINTA, Ondřej. Právnícká osoba v návrhu nového kodexu soukromého práva. In: *Naděje právní vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 234-243.
- HURDÍK, Jan.: Trestní odpovědnost právnických osob? In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, IV, č. 1, str. 28-33.
- JANDA, Petr. Trestní odpovědnost právnických osob. In: *Právní fórum*, 2006, č. 5, s. 168 – 178.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnosti právnických osob – ano, či ne? In: *Právní rádce. měsíčník Hospodářských novin : měsíčník vydavatelství Economía. Praha: Economía, 1993-*, roč. 19, č. 12/2011, s. 36 – 40.
- KRÁL, Vladimír. K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. In: *Trestněprávní revue*, 2002, č. 8, s. 221 – 223.
- STEJSKAL, Vojtěch. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2011, roč. 2011, č. 3, Nakladatelství Karolinum Praha 2012, s. 45-56.
- STEJSKAL, Vojtěch. Trestněprávní ochrana životního prostředí v evropském komunitárním právu těsně před cílem?. In: *České právo životního prostředí 2/2008*, Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, 2008 s. 62-68.

- VANÍČEK, David a RADA Tomáš. Trestněprávní ochrana životního prostředí a trestní odpovědnost právnických osob. In: *Trestní právo*. LexisNexis CZ, 2007, s. 5-14.
- VOLOVECKÝ, Petr. K okolnostem vzniku zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. In: *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. Praha: Orac., 2012, č. 6, s. 6 – 10.

Právní předpisy

- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.
- Zákon č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů, v platném znění.
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.
- Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 254/2001 Sb. o vodách a o změně některých zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 73/2012 Sb., o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, a o fluorovaných skleníkových plynech, v platném znění.
- Zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění.
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění.
- Zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, v platném znění.
- Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivost, v platném znění.
- Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, v platném znění.
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, v platném znění.
- Zákon č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, v platném znění.
- Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 381/2001 Sb. kterou se stanoví Katalog odpadů, Seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů a států pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů), v platném znění.
- Zákon č. 350/2011 Sb., o chemických látkách a chemických směsích a o změně některých zákonů, v platném znění.

Zahraniční předpisy

- Wetboek van Strafrecht ze dne 3. března 1881.
- Wetboek van Strafvordering ze dne 15. ledna 1921.
- Wet op de economische delicten ze dne 22. června 1950.
- Flora- en faunawet ze dne 25. května 1998.
- Kernenergiewet ze dne 21. února 1963.
- Waterwet ze dne 29. ledna 2009.
- Wet inzake de luchtverontreiniging ze dne 26 listopadu 1970.

Internetové zdroje

- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, dostupná na:
<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>
[cit. dne 10. 10. 2014].
- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dostupná na:
<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>
[cit. dne 10. 10. 2014].
- Důvodový zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná na:
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. dne 10. 10. 2014].
- Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012, dostupná na:
<http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/657-zprava-o-innosti-2012> [cit. dne 10. 10. 2014].
- Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2013, dostupná na:
<http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/882-zprava-o-innosti-za-rok-2013> [cit. dne 10. 10. 2014].
- Wetboek van Strafrecht ze dne 3. března 1881, dostupný na:
http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].
- Wetboek van Strafvordering ze dne 15. ledna 1921, dostupný na:
http://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].
- Wet op de economische delicten ze dne 22. června 1950, dostupný na:
http://wetten.overheid.nl/BWBR0002063/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].

- Flora - en faunawet ze dne 25. května 1998, dostupný na:
http://wetten.overheid.nl/BWBR0009640/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].
- Kernenergiewet ze dne 21. února 1963, dostupný na:
http://wetten.overheid.nl/BWBR0002402/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].
- Waterwet ze dne 29. ledna 2009, dostupný na:
http://wetten.overheid.nl/BWBR0025458/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].
- Wet inzake de luchtverontreiniging ze dne 26 listopadu 1970, dostupný na:
http://wetten.overheid.nl/BWBR0002731/geldigheidsdatum_06-10-2014
[cit. dne 06. 10. 2014].
- <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx> [cit. dne 10. 10. 2014].
- <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?O=4&T=745> [cit. dne 10. 10. 2014].
- <http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/vaclav-klaus/zivotopis.shtml> [cit. dne 10. 10. 2014].
- <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=401&o=6> [cit. dne 10. 10. 2014].
- <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?o=7&gc=418&gr=2011> [cit. dne 10. 10. 2014].
- <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=304&CT1=0>
[cit. dne 10. 10. 2014].

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2008, sp. zn. 28 Cdo 562/2008
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 1987 sp. zn. 1 Tz 23/87

Další zdroje

- Konzultace se státním zástupcem Krajského státního zastupitelství.
- Konzultace s vyslaným odborníkem (národním expertem) při zastoupení ČR v Eurojustu.

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zhodnotit novou právní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob v ochraně životního prostředí. V úvodu se zabývá stěžejními pojmy celé práce, tedy životním prostředím a právnickými osobami a popisuje deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí obecně. Poté se již podrobně zaměřuje na trestní odpovědnost právnických osob, která je pro právní řád ČR poměrně novým institutem. Zabývá se jak vývojem právní úpravy, včetně vývoje na mezinárodní a unijní úrovni, tak soudním řízením proti právnickým osobám a sankcemi, které jim mohou být uloženy. Jedna z kapitol se věnuje podrobnému vymezení trestných činů proti životnímu prostředí, které mohou být spáchány právnickými osobami. Závěr celé práce je věnován využití nové úpravy v rámci ochrany životního prostředí v praxi a jejímu srovnání s právní úpravou v Nizozemsku.

Abstract

The purpose of this thesis is to assess the new legislation on criminal liability of legal entities in the area of environmental protection. At the beginning the thesis deals with the core terms of the whole thesis, which means environment and legal entities and it describes tort liability in the area of environmental protection in general. Then focuses in detail on the criminal liability of legal entities, which is relatively new institute for the law of the Czech Republic. It deals with the development of legislation, including the international and EU development and proceedings against legal entities and sanctions, which may be imposed. One of the chapters is devoted to the detailed specification of crimes against the environment, which can be committed by legal entities. The conclusion of the whole thesis is devoted to the use of the new legislation in the area of environmental protection in practice and its comparison with the legislation in the Netherlands.

Summary

The purpose of this thesis is to assess the new legislation on criminal liability of legal entities, its development and contribution, especially in the area of environmental protection.

The whole thesis is divided into eight chapters, that give comprehensive explanation of assigned theme's issues. In the introductory chapters the thesis focuses on the definition of the core terms. The first of these terms is an environment, whose protection in the area of criminal law represents the basis of this thesis. The second term is legal entity as a subject that can be newly prosecuted in the Czech Republic for committed crimes.

Through the chapter bears on tort liability in the area of environmental protection, the thesis gets to crux of the matter, thus to the criminal liability of legal entities. For the best possible orientation on this field, the thesis is not limited by the legislation of the Czech Republic, but offers a comprehensive interpretation including international and EU context. The thesis also offers a detailed definition of the reasons that led the Czech legislators to adopt the new legislation. The important part is also the enumeration of punishment and protection measures, which may be imposed on legal entities for crimes.

From the sixth chapter the thesis focuses on the area of environmental protection, which represents the base of this thesis, and which is considered to be one of the highest values that should be protected. This chapter deals with an enumeration of crimes that can be committed by legal entities in this area and points out the possible imperfections of this enumeration and offers more appropriate extension of the enumeration to consider.

An important part of this thesis is the seventh chapter. Its purpose is to define benefits of the new legislative on environmental protection. There is also described the decision on a case before the new legislation of criminal liability of legal entities come into effect. Subsequently the thesis compares this decision with the decision if the court had come to the decision on the very same case today.

The last chapter is devoted to the comparison of the Czech legislation with the legislation of the Netherlands, which was the first state in EU that has implemented the criminal liability of legal entities to its law. The purpose was primarily to evaluate the particular legislations and their qualitative comparison.

Application of the new legislation is not common yet, however the Czech Republic approached to the legislations of the other EU states and nowadays this new legislation offers new possibilities in criminal prosecution.

Název diplomové práce v anglickém jazyce

Criminal liability of legal entities in the area of environmental protection

Klíčová slova – Key words

trestní odpovědnost - criminal liability

životní prostředí - environment

právnícká osoba - legal entity